

**pocket
jaarverslag 2014**

digitale versie

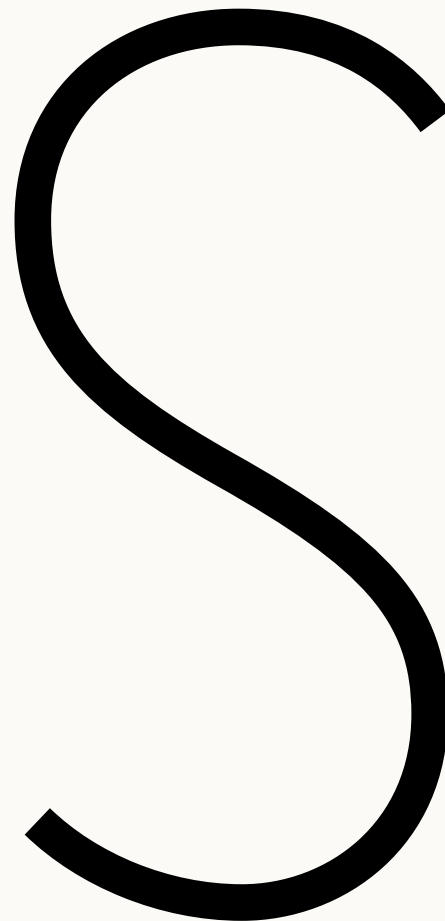
stimuleringsfonds creatieve industrie

Postbus 29066

3001 GB Rotterdam

Tel: 010 436 16 00

info@stimuleringsfonds.nl

voorwoord

Het Stimuleringsfonds grijpt de publicatie van de resultaten over 2014 aan om de balans op te maken over datgene wat in de eerste helft van de beleidsperiode 2013-2016 is bereikt. Tegelijkertijd is het een geschikt moment om vooruit te kijken. We hebben nu twee jaar gewerkt aan het ontwikkelen van een nieuw type fonds, dat cultuur positioneert ten opzichte van maatschappij en economie. Dit veronderstelt een nieuwsgierige en geëngageerde cultuursector, die geïnteresseerd is in de wijze waarop de eigen cultuurproductie kan bijdragen aan het agenderen en oplossen van actuele maatschappelijke vraagstukken en aan het vormgeven van de creatieve economie.

Het cultuurbeleid 2017-2020 continueert de huidige beleidslijn. Dat biedt het fonds de mogelijkheid om de werkwijze verder te verdiepen en te verbeteren. Kerntaak is en blijft het creëren van vrije ruimte voor ontwerpers, makers en kunstenaars, maar ook voor culturele instellingen. Dit jaarverslag 2014 geeft daar talloze voorbeelden van. Van experimenteel onderzoek naar het

gebruik van zonnecellen in kleding tot een neurofeedback-installatie die aanzet tot sociale interactie; van verkenningen van de mondiale verstedelijkingsproblematiek tot internationale festivals op het snijvlak van kunst en technologie.

Daarnaast presenteren we hier ook een agenda: de thema's waarover het Stimuleringsfonds graag de komende tijd het gesprek wil aangaan. Hoe moet het verder met dit mooie werkerrein? We hebben een aantal auteurs gevraagd alvast met ons mee te denken. In vier essays bepleiten zij, elk op geheel eigen wijze, de kracht van ontwerpen voor de toekomst.

'Jaarverslag' lijkt misschien een gewichtige benaming voor een boekje op zakformaat. We kozen dit jaar voor een handzame variant om in je zak te kunnen steken, mee te nemen en je onderweg door te laten inspireren. We sluiten deze editie dan ook af met een reeks blanco pagina's in de hoop dat die vrije ruimte uitnodigt tot het optekenen van nieuwe ideeën en verhalen; een waardevolle toevoeging aan al datgene wat ontwerpers, makers en instellingen in het verleden tot stand hebben gebracht. Met een beetje hulp van het Stimuleringsfonds – wij kijken uit naar meer.

**Janny Rodermond,
directeur-bestuurder**

**Joris van Ballegooijen
Tim de Boer
Nienke Doekes
Niels Engel
Nazanin Hedayati
Hedwig Homoet
Bo Jansen
Martijn Kerkmeijer
Lucy van Kleef
Myrthe Kramer
Anouk Laverge
Anneloes van der Leun
Martijn van der Mark
Jetske van Oosten
Denise Oosterling
Hugo van de Poel
Eva Roolker
Zineb Seghrouchni
Anselm van Sintfiet
Maarten Tas
Marjoleine Timmer
Ayse Tüzen
Jasmijn van Weenen**

Maart 2015

inhoud

inleiding	9
agenda 2020	18
subsidiehuis	23
programmahuis	79
essays	125
cijfers	163
activiteiten	191
kwaliteitszorg	201
organisatie	205
communicatie	215
toegekend	223
colofon	258

inleiding

26	The Mutual Wave Machine
28	Impakt Festival 2014 Soft Machines
30	The Future of Fashion is Now
34	Mapping the climate change policy regime
36	Een onafhankelijk kleurenvocabulaire
38	Styx
40	Amsteldecks
42	The Architecture of Ashes
46	BIO 50
50	TodaysArt.JP
52	Home at Work vervolproject
54	Een kristallen bol
58	Design to Share, Share to Design (o.a. DNA)
60	Jaarprogramma Transnatural
62	Kunstvormen der Natur
66	Last Hijack Interactive
68	Internationale Architectuur Biennale Rotterdam
70	What do we care 4, 360°- videoclip
72	Evermore
74	Refugee Republic (24 uur in een vluchtelingenkamp)
84	Cloud Table
86	Wearable Solar
88	Kyn
90	Protective Underwear
92	Towards 2050
94	The more the merrier
102	Circulair erfgoed Parkstad
104	Pulsapp
106	Dorpslab Castricum
108	Hedy d'Ancona-prijs 2014
110	The Art & Science of Dementia Care
112	MakerSchool
118	Talent Exhibition In No Particular Order
122	Time Machine
132	STEIM's samenwerking met Vanboeijen
141	Open Wetlab
150	Brugwachtershuisjes
158	Literatuur op het Scherm

Resultaten 2014

De creatieve industrie beïnvloedt de fysieke en virtuele werkelijkheid. Alles om ons heen is gemaakt, bedacht, ontworpen. En het kan dus ook anders, beter, mooier. Dat bewustzijn wakker maken en voeden is een van de dankbaarste en meest inspirerende taken van de creatieve industrie. Te lang zijn volwassenen, jongeren en zelfs kinderen vooral aangesproken als consument. Het bijzondere van de creatieve industrie is, dat deze allerlei mogelijkheden biedt om zelf ook producent te zijn. Door het uitvinden van nieuwe producties op het snijvlak van beeld, muziek en digital design bijvoorbeeld. Of door in buurtcoöperaties vorm te geven aan de eigen leefomgeving. En daarmee de programmering van voorzieningen in buurt, wijk of dorp van onderop te verrijken, vanuit het besef dat dit een wezenlijk onderdeel van een zingevend bestaan kan zijn. De creatieve industrie is een jonge cultuursector. Misschien is het zelfs geen sector, maar eerder een groot aantal elkaar overlappende netwerken van ontwerpers en makers, met hier en daar

een culturele instelling, die qua karakter en werkvormen de verscheidenheid nog meer versterken. De creatieve industrie is weinig geïnstitutionaliseerd, beweeglijk, nieuwsgierig en niet goed te vangen in statistieken en in kwantitatieve onderzoeken naar kosten en baten. Er zijn al veel verschillende schema's gemaakt om de creatieve industrie inzichtelijk te maken; eigenlijk tonen ze met elkaar juist aan dat er niet één perspectief is. Het werkterrein is onoverzichtelijk en nauwelijks te begrenzen. En juist daardoor is het prettig uitdagend. In dit inleidende hoofdstuk staat beschreven hoe het fonds werkt, wat we in 2014 gerealiseerd hebben en wat voor de komende tijd op de agenda staat.

Subsidie

In 2014 nam het Stimuleringsfonds 1780 aanvragen in behandeling; in 2013 waren dat er 1104. Er zijn 452 aanvragen gehonoreerd voor een totaalbedrag van € 15.532.939; een stijging met bijna 3,5 miljoen euro ten opzichte van het vorig jaar. Er zijn in totaal 46 subsidierondes georganiseerd, verdeeld over tien regelingen. De meeste regelingen richten zich op ontwerpers en makers, die dan ook zo'n 80 procent van de aanvragers vormen. Hun gemiddelde subsidiebedrag is € 34.365 en dat vormt gemiddeld weer z'n 30 procent van de projectkosten. De bedragen variëren van circa € 1.000 tot € 900.000; de stimuleringsstructuur is fijnmazig en specifiek, gericht op onderzoek en experimenten die de dagelijkse praktijk van ontwerpers en makers ontstijgen. De fondsorganisatie is qua werkwijze hierop ingericht.

Open Oproepen

Het Stimuleringsfonds schrijft regelmatig Open Oproepen uit om innovatie aan te jagen en om specifieke onderwerpen te agenderen. Ook worden deze ingezet om excellent talent te selecteren voor deelname aan internationale manifestaties. Deze werkwijze houdt de toegang tot het Stimuleringsfonds laagdrempelig, waardoor ook veel nieuwe aanvragers zich melden. Ongeveer een kwart van het aantal aanvragen is gegenereerd via Open Oproepen. Deze werkwijze is bijvoorbeeld benut van deelnemers aan het onderzoekstraject Ontwerp & Dementie, waarin zorgprofessionals, ontwerpers en wetenschappers op locatie onderzoeken hoe de omgeving van dementerenden kan worden verbeterd. Ook hanteert het fonds de Open Oproep voor deelname aan internationale manifestaties, zoals de Salone del Mobile in Milaan, of de Gamescom in Keulen. Tot slot worden in het kader van de Actieagenda Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp Open Oproepen uitgeschreven waarin ontwerpers worden uitgedaagd om onderzoeksteams te vormen rondom stedelijke en regionale vraagstukken. Het fonds agendaert een specifiek onderwerp en selecteert de beste voorstellen. Zij ontvangen een bescheiden budget voor de belangrijke verkenningfase. De ontwerp- en onderzoeksteams scherpen met dit budget hun onderzoek aan, aangezien zij de ruimte krijgen om zich inhoudelijk te verdiepen, deskundigheid te betrekken en cofinanciering te regelen. Daarna volgt de subsidieaanvraag voor een omvangrijker, diepgaander onderzoekstraject.

Ontwikkeling culturele instellingen

In 2014 konden instellingen die binnen het werkkterrein van de creatieve industrie opereren voor de tweede keer een aanvraag indienen voor een Meerjarig programma. In de eerste ronde (2013) fungeerde de regeling Meerjarige programma's allereerst als een vangnet voor alle instellingen die voorheen deel uitmaakten van de landelijke culturele basisinfrastructuur (BIS). Doelstelling is het ondersteunen van culturele organisaties die op internationaal niveau onderscheidend zijn. In 2014 vroegen 23 instellingen een meerjarige subsidie aan; uiteindelijk is die aan 11 organisaties

verleend. Hiermee is de voormalige BIS ingrijpend gereduceerd. Naast het Stimuleringsfonds is Het Nieuwe Instituut op dit moment de enige instelling in de basisinfrastructuur die zich richt op de creatieve industrie. Instellingen die op lokaal of nationaal niveau opereren, kunnen een aanvraag indienen voor een activiteitenprogramma. Tot deze instellingen behoren onder andere de architectuurcentra, vele labs en enkele festivals. Het aantal aanvragen is in deze categorie sterk gedaald: slechts 48 ten opzichte van 78 in 2013. Het totaalbedrag aan subsidies voor activiteitenprogramma's bleef nagenoeg gelijk.

Er zijn enkele knelpunten die aandacht vragen in de voorbereiding van nieuw beleid:

- De bezuiniging in de cultuursector is voornamelijk ten koste gegaan van de voormalige BIS-instellingen. Een deel ervan is verdwenen uit de gesubsidieerde sector en opgeheven. De overige instellingen uit de BIS zijn hun instellingssubsidie kwijtgeraakt. Binnen de regeling voor Meerjarige programma's ontvangen ze feitelijk projectsubsidies; in sommige gevallen is daarmee de jaarlijkse subsidiebijdrage gehalveerd.
- Een specifiek probleem hebben de instellingen die meerjarige Europese subsidies toegekend krijgen; zij kunnen onvoldoende financiële bestendigheid aantonen aangezien het Stimuleringsfonds maximaal tweejarige subsidies verstrekt. In overleg met de betreffende instellingen wordt gewerkt aan een oplossing voor de garantstelling bij Europese subsidies.
- Opvallend is het ontbreken van een samenhangend netwerk van instellingen in het terrein van vormgeving.
- Sommige instellingen, bijvoorbeeld festivals, kunnen van internationale betekenis zijn, maar passen niet in de subsidieregelingen die specifiek op instellingen zijn gericht. Deze verdienen een steviger thuisbasis in het subsidiehuus van het Stimuleringsfonds. Het Stimuleringsfonds werkt aan een analyse van de instellingen binnen de creatieve industrie. Op basis hiervan zullen in de komende periode expertmeetings worden georganiseerd, ter voorbereiding van nieuw beleid.

Samenwerking met het Media- en Filmfonds

De samenwerking met het Mediafonds en het Filmfonds maakt het mogelijk de grensgebieden van de creatieve industrie te verkennen. Het aantal aanvragen binnen het Gamefonds is vrijwel gelijk gebleven, terwijl het TAX-videoclipfonds nog steeds in omvang toeneemt. Positief is ook de stijgende lijn in het aantal aanvragen en verleningen binnen de Non-fictie Transmediaregeling. Deze drie regelingen ondersteunen vooral innovatieve projecten waarin meerdere disciplines elkaar ontmoeten. Deze kruisbestuivingen zijn de voorlopers in het ontwikkelen van een technologische cultuur, waar onder andere allerlei vormen van storytelling deel van uitmaken. Het Stimuleringsfonds zet zich in om deze werkerreinen verder te ontwikkelen.

Programmahuis

Het Stimuleringsfonds heeft naast het Subsidiehuis een Programmahuis ontwikkeld. Deze programma's omvatten vaak zowel subsidies als opdrachten. Door deze menging van stimuleren en initiëren fungeren de programma's als broedplaatsen voor het uitvinden van allerlei nieuwe vormen van samenwerking om actuele maatschappelijke vraagstukken te onderzoeken en op te lossen. Het fundament van het programmahuis wordt gevormd door de vijf programma's die deel uitmaken van de Actieagenda Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp. Deze maken het mogelijk om op alle schaalniveaus van het ruimtelijk ontwerp onderzoek te doen, experimenten uit te voeren en kennis te ontwikkelen en te delen. In samenwerking met IenM is bijvoorbeeld een netwerk van urban labs opgezet, verspreid over heel Nederland, waarin nieuwe vormen van stad maken worden uitgevonden. En in samenspraak met OCW is een onderzoekstraject opgezet om meer inzicht te krijgen in de veranderingen binnen het beroepsonderwijs voor jongeren. Hiervan maakt ook het ontwerp onderzoek van de onderwijshuisvesting deel uit.

Programma Internationalisering Ontwerpsector

In de afgelopen anderhalf jaar is het vierjarige experiment van DutchDFA doorontwikkeld tot een inhoudelijk internationaliseringprogramma, dat openstaat voor ontwerpers, makers en instellingen uit de hele creatieve industrie. Zij ontvangen financiële ondersteuning en begeleiding voor zelf-geïnitieerde internationale samenwerkingsprojecten. Daarnaast initieert en organiseert het fonds gezamenlijke deelname van ontwerpers en makers aan toonaangevende manifestaties, meestal in samenwerking met andere instellingen of organisaties. Op deze manier draagt de creatieve industrie internationaal bij aan het culturele imago van Nederland en vergroten ontwerpers en makers hun werkterrein. Door de gezamenlijke voorbereiding en evaluatie van internationale projecten ontstaan ook nieuwe coalities en samenwerkingsverbanden in eigen land.

Talentontwikkeling

Het Stimuleringsfonds heeft in 2013 een programma opgezet, waarin jaarlijks de beste afgestudeerde studenten van de kunstvakopleidingen en universiteiten worden geselecteerd. Deze krijgen zowel een beurs als een op maat samengestelde begeleiding in het ontwikkelen en opzetten van hun eigen praktijk. Het gezamenlijk presenteren van werk maakt deel uit van dit programma. De eerste lichting is gepresenteerd tijdens de Dutch Design Week 2014 en is heel goed ontvangen. In 2014 was het aantal aanmeldingen meer dan verdubbeld: van 100 (2013) naar 260 aanvragen waarvan er 38 zijn geselecteerd. Het Stimuleringsfonds pleit ervoor om dit programma door te ontwikkelen tot een vast 'instituut' dat de meest veelbelovende jonge talenten in een multidisciplinaire setting begeleidt van onderwijs naar praktijk. Het ministerie van OCW heeft in 2014 nog € 378.000 extra beschikbaar gesteld voor talentontwikkeling in de creatieve industrie. Dit wordt in 2015/2016 toegevoegd aan het bestaande programma, om aan de stijgende vraag te kunnen voldoen.

Visitatie cultuurfondsen

Vierjaarlijks worden de cultuurfondsen gevisiteerd. De visitatie was voor het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, het jongste cultuurfonds, een belangrijke graadmeter. Het was immers de eerste keer dat een externe commissie van 'peers' het functioneren van het fonds heeft doorgelicht. In haar rapportage schetst de visitatiecommissie de veranderde verhouding tussen het ministerie van OCW en de cultuurfondsen. De ingrijpende bezuinigingen op cultuur en de stelselwijziging zijn door de fondsen 'bewonderenswaardig goed gedaan'. De visitatiecommissie benadrukt daarbij met name de wijze waarop de cultuurfondsen alle betrokkenen hebben geïnformeerd en geconsulteerd. Opmerkelijk is dat de directe aansturing vanuit het ministerie van OCW is toegenomen en dat tegelijkertijd alle fondsen zich als het ware opnieuw hebben moeten uitvinden. De visitatiecommissie signaleert daarbij opvallende verschillen in beleid, rolopvatting en werkwijze, wat volgens haar past bij het karakter van de verscheidenheid aan werkterreinen. De visitatiecommissie benadrukt dat alle fondsen zich nog in een transitie bevinden die ook de komende jaren nog veel aandacht zal vergen, vanwege de permanente druk op de financiën en de nieuwe visie op marktverhoudingen. Opgemerkt is verder dat met het verdwijnen van de sectorinstituten steeds meer taken min of meer impliciet zijn verschoven naar de fondsen. "De commissie constateert dat de grenzen aan de flexibiliteit die van de fondsen verlangd kan worden, lijken te zijn bereikt." Ze beveelt vervolgens aan om een meer langetermijnperspectief te hanteren, met de vierjarige beleidsplannen als drager en met helderheid ten aanzien van de gehanteerde beheerslasten.

In de algemene aanbevelingen gaat de visitatiecommissie onder andere in op:

- De samenwerking tussen de cultuurfondsen
- De wijze van verantwoording van resultaten
- Toepassing van de Governance Code Cultuur inclusief culturele diversiteit
- Het organiseren van een personeelsvertegenwoordiging
- Het formuleren van een strategisch communicatiebeleid
- Het hanteren van streefcijfers voor klanttevredenheid

De visitatiecommissie laat zich positief uit over het Stimuleringsfonds: "Het fonds is een open, benaderbare en lerende organisatie waarmee de achterban zich snel lijkt te kunnen identificeren [...] Het Stimuleringsfonds is een platte organisatie met gemotiveerde, overwegend jonge medewerkers die uit een van de disciplines voortkomen [...]" Ook over de wijze waarop het Stimuleringsfonds het idee van een lerende organisatie heeft geïmplementeerd is ze positief. Ze heeft een aantal specifieke aanbevelingen, die voornamelijk betrekking hebben op:

- Outcome SMART formuleren en expliciteren, bijvoorbeeld t.a.v. integriteit en diversiteit
- Formuleren doelstellingen programma's ter versterking van het profiel van het fonds
- Formuleren strategisch communicatiebeleid
- Uitdiepen mogelijkheden samenwerking met Mondriaan Fonds

Agenda 2020

Misschien was het toeval. In de eerste week van 2015 is het visitierapport aangeboden aan minister Bussemaker. Op dat moment lag haar adviesaanvraag aan de Raad voor Cultuur voor de beleidsperiode 2017-2020 al klaar voor verzending. Niettemin komt de inzet van de beleidsbrief overeen met de aanbevelingen van de visitatiecommissie om aan te koersen op continuïteit. Opvallend is verder dat de minister in haar adviesaanvraag bepleit om instellingen en makers meer mogelijkheden te geven om te innoveren, om een 'eigen profiel' op te bouwen en om nieuwe samenwerkingen aan te gaan, binnen en buiten de cultuursector. Daarmee komt ze tegemoet aan de belangrijkste wens van vele instellingen en van ontwerpers, makers en uitvinders uit de creatieve industrie. Het vergroten van de vrije ruimte voor onderzoek en experiment is de belangrijkste wens, die uit bijna alle evaluaties naar voren komt.

Dit jaar organiseert het Stimuleringsfonds meerdere publieke bijeenkomsten en expertmeetings om met het ontwerpveld, instellingen, beleidsmakers en stakeholders in gesprek te gaan over de toekomst. Het fonds heeft een aantal agendapunten geformuleerd, maar staat open voor aanvullingen. We zien dit als een voorlopige agenda:

1. Verstevigen positie creatieve industrie in het cultuurbeleid

De creatieve industrie heeft, als jongste cultuursector, een vliegende start gemaakt. Die dynamiek is mogelijk gemaakt doordat binnen het huidige kabinetsbeleid de creatieve industrie opdoemt in meerdere beleidsagenda's: (internationaal) cultuurbeleid, topsectorenbeleid en Actieagenda Architectuur. Hiermee wordt recht gedaan aan de vernieuwende manier waarop de creatieve industrie verbanden legt tussen cultuur, samenleving en economie. De adviesaanvraag 2017-2020 van de minister van OCW richt zich bijna volledig op de inrichting van 'het stelsel', dat wil zeggen de landelijke culturele

basisinfrastructuur (BIS), die rechtstreeks door het Rijk wordt ondersteund. Hierin is slechts één instelling, Het Nieuwe Instituut, en het Stimuleringsfonds opgenomen voor de creatieve industrie. Daardoor komt de creatieve industrie in het werkprogramma van de Raad voor Cultuur slechts zijdelings aan bod. De creatieve industrie is een dynamische sector waar veel en veelzijdig beleid voor wordt ontwikkeld. Cultuur vormt de kern hiervan. Een stevige positionering in het cultuurbeleid is daarom een voorwaarde voor het optimaal stimuleren van de creatieve industrie.

2. Spin in het web van de technologische cultuur

Met de introductie van het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie kreeg e-cultuur een thuisbasis bij een van de cultuurfondsen. Makers en instellingen uit de e-cultuur opereren in het hele terrein tussen autonome kunst en toegepast ontwerp. Het is een sector die door haar ongebreidelde nieuwsgierigheid de neiging heeft zich te vermengen met allerlei andere culturele disciplines. Het Stimuleringsfonds waardeert de aanzuigende werking van e-cultuur en zal zich inzetten om het grensverkeer met andere cultuurfondsen bij de toepassing van 'emergent technology' nog te versterken. Dit sluit zich aan bij de aanbevelingen van de visitatiecommissie.

3. Uitbreiding werkerterrein Actieagenda Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp

Het Stimuleringsfonds betreft de expertise van ontwerpers en opdrachtgevers bij het vormgeven aan ruimtelijke kwaliteit op alle schaalniveaus. Dit vergt langdurige innovatieprogramma's, zoals die nu zijn ondergebracht in de Actieagenda Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp. In de voorgaande decennia is de besluitvorming over de inrichting van stad en landschap vergaand gedecentraliseerd. Maar veranderingen in de aard en de globale concurrentiepositie van de Nederlandse economie – leegstand van gebouwen en terreinen, en de opkomst van een maatschappij die meer zeggenschap wil – vereisen ook een nieuwe rolverdeling

tussen overheden, markt en ontwerpsector. Sinds kort schrijft de Rijksoverheid Ruimtelijke Kwaliteit weer met hoofdletters. Het Stimuleringsfonds bepleit de continuering van de unieke samenwerking tussen de ministeries van OCW en IenM, die voorbeeldstellend en innovatief onderzoek en experimenten mogelijk maken. Daarmee kan Nederland zijn internationale imago als proeftuin voor een intelligente en kwalitatief hoogwaardige ruimtelijke inrichting continueren. Dit beleid kan worden versterkt door samenwerking met andere topsectoren verder te exploreren.

4. Verbreding en verjonging van 'productie en consumptie'

De grote betrokkenheid van jongere generaties bij het uitvinden van een nieuwe technologische cultuur waarin beeld, muziek, documentaire, gaming en digital design in elkaar overvleuen weerspiegelen een optimistisch beeld van 'de staat van de cultuur'. Dat contrasteert met het meer cultuurpessimistische politieke debat over de legitimiteit van cultuursubsidies. De terminologie in dit debat is veelal gebaseerd op 'vraag en aanbod', aan 'productie en consumptie'. Woorden die zijn ontleend aan het economisch domein en voorbij gaan aan betekenis en zingeving. Bovendien is de politieke perceptie van vraag en aanbod gebaseerd op kwantitatieve onderzoeken, die voornamelijk bezoekerscijfers en publieksinkomsten representeren. De creatieve industrie past niet binnen dit systeem van meten en weten. Architectuur, vormgeving, mode maken deel uit van de dagelijkse leefomgeving. Toepassingen van digitale cultuur zijn bijna overal en continu aanwezig, maar het bereik ervan is niet te kwantificeren. Er is geen mogelijkheid om er wel of niet mee in aanraking te komen. Daarom is een hoogwaardige creatieve industrie voor iedereen van belang. De creatieve industrie zal de eigen waarde en betekenis beter moeten uitdragen om haar relevantie binnen het cultuurdebat te bewijzen. Daarbij zijn het engagement met actuele maatschappelijke opgaven en het zichtbaar maken van het vermogen om de kwaliteit van leven te verbeteren de sterke argumenten.

5. Geen onderwijs zonder creativiteit

Om jongeren al vroeg inzicht te geven in en voor te bereiden op een toekomst in een andere, creatieve economie is het van wezenlijk belang om 'creatief denken en maken' op te nemen in alle vormen van onderwijs. Cultuureducatie kan plaats maken voor vormen van onderwijs waarin het ontwikkelen en toepassen van creativiteit een basisvaardigheid is. De praktijken uit de creatieve industrie zijn proeftuinen voor het verrijken van het onderwijs.

6. Optimaliseren Programma Talentontwikkeling en ondernemerschap

Het Stimuleringsfonds zal haar activiteiten ten aanzien van Talentontwikkeling continueren en verdiepen. Talentontwikkeling staat al enige tijd hoog op de politieke agenda. In de Human Capital Agenda van het Topteam Creatieve Industrie is de aansluiting tussen het kunstvakonderwijs en de beroepspraktijk terecht een belangrijk thema. De samenwerking met het kunstvakonderwijs kan hierbij nog worden versterkt. Bovendien zullen de activiteiten over cultureel ondernemen en goed opdrachtgeverschap worden uitgebreid.

7. Continuering Programma Internationalisering Ontwerpsector

Dit programma functioneert bijna als een fonds binnen een fonds. Het omvat een eigen subsidieregeling, maar ook een hele reeks evenementen en activiteiten. Het programma is vraaggericht, exporteert onder andere expertise op het gebied van verstedelijking en profileert jong en gevestigd talent uit alle disciplines op de meest toonaangevende, maar ook op experimentele podia. De ervaring leert dat het opbouwen van langdurige relaties en het samenstellen van coalities op maat, veel tijd vergt. Continuering van dit programma draagt bij aan de uitvoering van de Internationaliseringsagenda van het Topteam Creatieve Industrie en aan het vergroten van het werkterrein van de Nederlandse creatieve industrie.

8. Doorontwikkelen van een rijke cultuurbiootop

Geen topsector zonder topinstellingen. Instellingen die structurele subsidie ontvangen van het Rijk ontbreken binnen de creatieve industrie. De top van de culturele infrastructuur, die een internationale voortrekkersrol speelt op gebied van onderzoek, innovatie en experimenteren, verschaaft. Bovendien is het onzeker of alle disciplines wel voldoende podia en ontwikkelmogelijkheden hebben. Daarom is het nodig om een samenhangende visie te ontwikkelen op de culturele instellingen binnen het hele werkkerrein van de creatieve industrie.

subsidiehuis

subsidiehuis

basisregelingen

architectuur	vormgeving	e-cultuur
--------------	------------	-----------

interdisciplinaire deelregelingen voor culturele instellingen

meerjarige subsidies
activiteiten subsidies

interdisciplinaire deelregelingen o.b.v. doelstellingen

talentontwikkeling
internationalisering

regelingen i.s.m. Mediafonds (+ Filmfonds)

Gamefonds
Tax-videoclip
Non-fictie Transmedia

Het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie zet aan tot nieuwe denkrichtingen, ontwikkeling van andere praktijken en experimenten. Met tien verschillende subsidieregelingen biedt het fonds veel ruimte voor makers in de gehele breedte van de creatieve industrie – ontwerpers, collectieven én culturele instellingen – om vrije ruimte te creëren voor experimenten, onderzoeken en innovatie. Of om andere culturele activiteiten te organiseren buiten hun reguliere beroepspraktijk. Het fonds ondersteunt daarmee de ontwerper in al zijn verscheidenheid en helpt culturele instellingen een brug te slaan tussen ontwerp, onderzoek, debat en publiek. Kerntaak van het fonds is het stimuleren van cultuur. Alle aanvragen worden daarom allereerst beoordeeld vanuit een cultureel perspectief, dat wil zeggen op hun inhoudelijke en artistieke kwaliteit. Elke regeling heeft daarnaast een specifieke doelstelling, waarbij maatschappelijk en economisch draagvlak, publieksbereik, pluriformiteit en professionaliteit steeds verschillend wegen.

Op de volgende pagina's geeft een selectie van uitgelichte projecten een beeld van de diversiteit aan vernieuwende culturele projecten die het fonds in 2014 ondersteunde.

foto's: Oleg Borodin

Op dezelfde golflengte

Wat gebeurt er in je brein op het moment van sociale interactie? Neurowetenschapper Suzanne Dikker en mediakunstenaar Matthias Oostrik maakten samen een installatie die data verzamelt en tegelijkertijd hersengolven visualiseert. Geen saaie medische machine, maar een interactief kunstwerk waarin twee mensen proberen op dezelfde golflengte te komen. Deelnemers krijgen beiden een EEG headset op die hun hersenactiviteit meet. De capsule waarin zij tegenover elkaar plaatsnemen vertaalt hun hersengolven naar beeld en geluid. De uitdaging is om zonder met elkaar te praten dezelfde state of mind te bereiken. Hoe beter dat lukt, hoe samenhangender het geluid wordt en hoe herkenbaarder het beeld. Niet alleen bijzonder om mee te maken, maar ook om naar te kijken.

“Er komt heel veel techniek bij kijken om de onuitgesproken interactie tussen twee mensen te registreren en visualiseren,” vertelt Oostrik. “Maar ondertussen creëert de installatie ook een fantastisch excuus voor een intieme setting waarin twee mensen heel bewust contact met elkaar maken.”

The Mutual Wave Machine was al te zien in Amsterdam en Moskou en reist het komende jaar de wereld over. Het eindpunt is New York, waar hij een plek krijgt in het Marina Abramovic Institute. Ondertussen wordt gewerkt aan een capsule waarin meer dan tien mensen tegelijk kunnen meedoen aan het experiment.

www.matthiasoostrik.com

Project The Mutual Wave Machine **Aanvrager** Matthias Oostrik
Subsidie € 25.000 **Deelregeling** E-cultuur → Tentoonstelling

Ontmoeting tussen mens en machine

Het Impakt Festival vierde in 2014 haar 25-jarig jubileum met een bijzondere ontmoeting tussen mens en machine. Soft Machines speelde in op de steeds grotere synergie tussen beide: terwijl de technologie vermenschlijkt, wordt de mens steeds meer een maakbare machine. Impakt analyseerde dat snijvlak vijf dagen lang met panels, films, optredens, lezingen en exposities.

“Het was erg mooi om te zien hoe wetenschappers en kunstenaars samenkwamen op het festival,” zegt Impakt-directeur Arjon Dunnwind. “Soms mooi in sync, soms juist met prikkelende verschillen. Ik vond zelf de hoofdtentoonstelling met de titel (!?) zeer geslaagd. Die toonde niet de geijkte multimedia gadgets, maar een analytische observatie van de invloed van techniek op de samenleving. De subsidie van het fonds stelde ons in staat om kunstenaars nieuw werk te laten maken rond het thema; daarmee kunnen we ons als festival goed profileren. Een aantal van die installaties zijn nadien alweer te zien geweest op andere tentoonstellingen in Nederland en Duitsland.”

www.impakt.nl

Project Impakt Festival 2014 | **Soft Machines** **Aanvrager** Stichting Impakt
Subsidie € 50.000 **Deelregeling** E-cultuur → Festival

Concept / Art Direction: Glamcult Studio Foto: Jouke Bos

Mode als museumstuk

“Je hoeft vandaag de dag niet meer naar Parijs voor de crème de la crème van de modewereld.” Curator José Teunissen bracht het werk van meer dan 50 jonge modetalenten van over de hele wereld samen in het Boijmans. Van 11 oktober tot 18 januari was *The Future of Fashion is Now* te zien in het museum. “Ook al wordt mode nog altijd beschouwd als een damesbladdingetje, het is een van onze belangrijkste culturele fenomenen. En de aanpak ervan is ingrijpend aan het veranderen.

De nieuwe generatie ontwerpers stelt het oude systeem waarin collecties elkaar in hoog tempo opvolgen ter discussie. Of ze nou uit China, Zuid-Amerika of Nederland komen, ze zijn allemaal zeer geëngageerd. Het gaat hen niet om zomaar mooie dingen maken, hun werk is veel meer een reactie op de consumptiemaatschappij. Het leuke was dat ik er bij het maken van deze tentoonstelling achterkwam dat de modeontwerpers van de toekomst nog veel vernieuwender zijn dan ik dacht.”

Project The Future of Fashion is Now

Aanvrager Museum Boijmans Van Beuningen **Subsidie** € 25.000

Deelregeling Vormgeving → Tentoonstelling

Nieuwe Beelden Makers

3
OLEX

Informational text panel on the right wall.

COMMISSIONED BY HAN NEFKENS FASHION ON THE EDGE

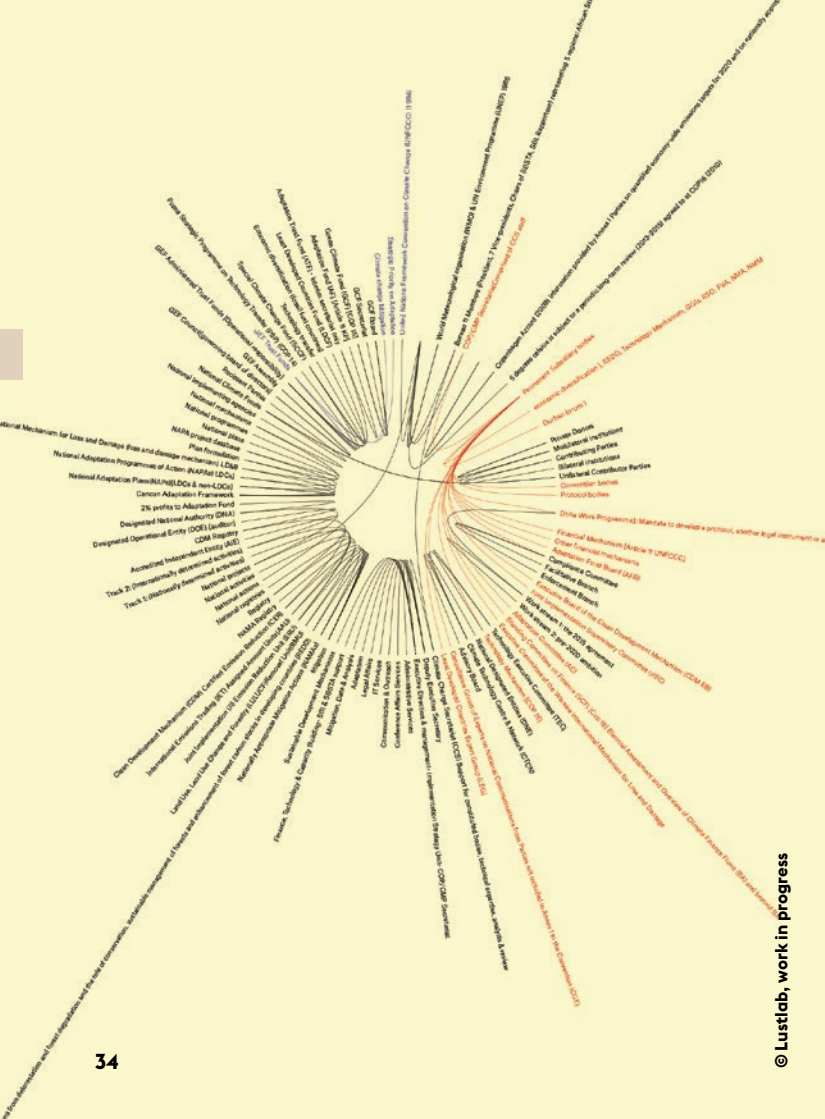
Overzicht in het woud van instanties

Welke instanties houden zich eigenlijk allemaal bezig met de klimaatsverandering? Wie doet wat? Hoe zit het met de hiërarchie en de onderlinge samenwerkingsverbanden? En hoe lopen de geldstromen? De Australische professor Tim Cadman verzamelde deze gegevens van honderden organisaties wereldwijd. Ter voorbereiding op de komende Klimaatconferentie in Parijs vroeg hij het Haagse ontwerpbureau LUST zowel de kwalitatieve als kwantitatieve data te verwerken in een interactieve kaart.

LUST werkt nu aan een applicatie die in een oogopslag inzicht geeft in de 'wirwar' van instanties. Het doel is de onderhandelingen voor een nieuw verdrag tijdens de bijeenkomst in Parijs beter te stroomlijnen. Daarnaast moet de kaart een aanleiding zijn om kritisch te kijken naar de manier waarop alle instituten opereren. In het programma kan de gebruiker meteen suggesties doen ter verbetering en zo invloed uitoefenen op de klimaatpolitiek.

www.lust.nl

**Project Mapping the climate change policy regime Aanvrager LUST
Subsidie € 19.920 Deelregeling Vormgeving → Productontwikkeling**

© Lustlab, work in progress

Onderzoek naar meer kleur

“Door de toegenomen regelgeving en industriële kwaliteitseisen op het gebied van kleurproductie worden steeds vaker dezelfde pigmenten gebruikt,” zegt ontwerper Hella Jongerius. “Dat komt de diversiteit en intensiteit van kleuren niet ten goede. De kleurmarkt wordt nu gedomineerd door een aantal multinationals die de kleuren om ons heen bepalen. Terwijl Nederland een rijke traditie van kleurdenkers, -ontwerpers, en -ideeën heeft. Diverse Nederlandse ontwerpers en kunstenaars hebben zich intensief beziggehouden met kleurtheorie en -systemen. Maar tot nu toe was er geen sprake van diepgaand onderzoek en theoretische onderbouwing.”

Jongeriuslab brengt daar nu verandering in: in 2014 heeft de studio een onderzoek opgezet om de toepassing van kleur in de eigen praktijk en mogelijk voor andere partijen te verrijken en te verdiepen. Het onderzoek richt zich op drie aspecten: industrie, theorie en toepassing. In de loop van 2015 zullen de eerste resultaten worden gepubliceerd.

www.jongeriuslab.com

Project Een onafhankelijk kleurenvocabulaire **Aanvrager** Jongeriuslab
Subsidie € 7.200 **Deelregeling** Vormgeving → Startsubsidie

Zijn ziekte, zijn boek en verder niet

Peter Pontiac was er al een eind mee op weg, met Styx, het laatste boek dat hij wilde maken. Een boek met zijn ervaringen, gedachten en bevindingen over de dood. Een fascinerend onderwerp vond hij, en niet alleen omdat hij ziek was. Sinds enkele jaren was zijn lever aangetast door Hepatitis C waar nog een levercirrose bij kwam. Genoeg stof om over te tekenen, maar de dood was sowieso een onderwerp dat hem boeide. Hij zei er een keer in een interview over dat hij het vooral verrassend vond dat zoveel mensen niet door de dood zijn gefascineerd. "Hoe kun je zo'n onontkoombare zekerheid negeren?"

Nu is hij dood, de meest eigenwijze tekenaar van Nederland. Styx was nog niet af. Pontiac had verwacht nog wel een half jaar door te kunnen werken. Hij tekende zo'n 65 tekeningen, de andere helft moest nog. Dankzij zijn vrouw Ipie en zijn vriend en vormgever Fake Booi gaat het boek er nu toch komen.

Ipie Poelstra: "Het wordt een boek in twee delen. Het eerste deel bevat Peters tekeningen, het tweede deel wordt een verzameling mails, schetsen en andere opmerkingen die hij over het boek heeft gemaakt. Het zijn dus teksten over zijn eigen behandeling en de dood in het algemeen. We hebben denk ik een goeie, heldere, vorm gevonden: het gaat over Peter, zijn ziekte en zijn boek en verder niet." Styx komt in oktober of november 2015 uit bij uitgeverij Podium.

www.peterpontiac.nl

Project Styx Aanvrager Peter Pontiac Subsidie € 15.000
Deelregeling Vormgeving → Productontwikkeling

Project Amsteldecks Aanvrager Rademacher de Vries Associates
Startsubsidie €7.500 Deelregeling Architectuur → Onderzoek

© RDVA

Water in de stad opwaarderen

De tijd dat de Amsterdamse grachten stinkende open riolen waren, is allang voorbij. Maar ook al wordt de kwaliteit steeds beter, het grachtenwater wordt nog steeds als vies gezien – je weet tenslotte nooit zeker wat zich onder het oppervlak schuilhoudt. Rademacher de Vries Associates zochten naar opwaardering van het water als publieke ruimte. Ze initieerden een project dat korte metten maakt met de onzekerheid over de kwaliteit en bijdraagt aan verdere opschoning: een netwerk van publiek toegankelijke vlonders uitgerust met watersensoren.

De zogenoemde Amsteldecks bieden een bijzondere plek om te zitten, zonnen, en zelfs zwemmen als de waterkwaliteit het toelaat. Dat is af te lezen op de monitor ter plekke, maar ook op afstand, via de website of app. Die kwaliteit wisselt namelijk per plek per dag: op drukke vaarroutes is het minder schoon en ook als het hard geregend heeft kun je soms beter een paar dagen wachten. De sensor laat direct zien waar je aan toe bent, dus je weet waar de sprong in het diepe veilig is. “Zwemmen is de hoogst haalbare kwaliteit,” zegt Christopher de Vries van RDVA, “maar ook voordat dat stadium is bereikt valt er veel te winnen. Aan biodiversiteit bijvoorbeeld. Waar het ons uiteindelijk om gaat, is het water meer onderdeel te maken van de stad.”

Overall waar ze hun plan presenteerden was men enthousiast, maar geen enkele instantie had het mandaat om de uitvoering op zich te nemen. De startsubsidie van het Stimuleringsfonds bood uitkomst. “Daarmee konden wij als ontwerpers het initiatief nemen, en waren we niet helemaal overgeleverd aan de gratie van de markt of het beleid van publieke instanties, dan was het veel trager gegaan. Ook de structuur van eerst een startsubsidie en daarna pas de rest werkt goed: de tussentijdse feedback heeft het project echt beter gemaakt, ervoor gezorgd dat we een beginnetje hadden waarmee we partners als Waternet en DRO konden overtuigen mee te doen.”

www.rademacherdevries.com

Onderzoek naar crematoria

Met een vergrijzende Europese bevolking die bovendien steeds vaker voor cremen dan begraven kiest, is het wonderlijk hoe weinig aandacht er is voor de plek waar dat gebeurt. Bovendien is er nauwelijks literatuur te vinden over het ontwerpen van crematoria. “Handvatten voor een dergelijke opgave ontbreken gewoonweg,” zegt architect Vincent Valentijn. Gedreven door persoonlijke ervaringen en een vakmatige interesse voor bijzondere publieke ruimtes, begonnen hij en zijn collega Kim Verhoeven een onderzoek naar de architectuur van crematoria in Europa: *The Architecture of Ashes*. Ze keken naar de culturele context, de manier waarop de architectuur het proces ondersteunt, naar de combinatie van technische en spirituele aspecten. En ze interviewden mensen uit de uitvaartbranche over het hoe en waarom.

De startfase van het onderzoek is inmiddels afgerond met een syllabus – “Een eerste aanzet tot een veel groter onderzoek waarbij we nog eens 30 crematoria in negen andere landen analyseren.” De ontvangen startsubsidie ging er heel snel doorheen met het bezoeken en analyseren van ruim 20 crematoria in Europa. Maar meer nog dan een financiële ondersteuning ziet studio Pekka de subsidie als een legitimatie van het onderzoek. “Ons plan is door het Stimuleringsfonds tegen het licht gehouden en wordt door hen gesteund. Dat komt toch anders over dan als we ‘zomaar’ met een camera en een microfoon zouden langskomen.”

www.studiopekka.nl

Project The Architecture of Ashes **Aanvrager** Studio Pekka
Startsubsidie € 7,500 **Vervolgsubsidie** € 39.953
Deelregeling Architectuur → Onderzoek

Coussée en Goris Architecten

SoutodeMoura

Herman Zeinstra-DOK architecten

Design als tool voor verandering

“Design wordt vaak als een doel gezien, terwijl ik het zie als een middel om iets in het dagelijks leven te veranderen.” Als curator van BIO 50, de 24e editie van de Design Biënnale in Ljubljana, wilde Jan Boelen ontwerp laten zien als een tool om ingesleten opvattingen en systemen te doorbreken. Hij zette in op samenwerken, leren en produceren: 120 ontwerpers uit 53 landen werkten voorafgaand aan de tentoonstelling een half jaar lang intensief samen aan het bedenken en implementeren van nieuwe systemen. Het ging over maatschappelijke thema's als betaalbaar wonen, de herkomst van voedsel, de waterhuishouding van steden, het vastgeroeste modesysteem en de consumptiemaatschappij.

Tijdens de biënnale werden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd in een tentoonstelling, catalogus en een reeks evenementen. “Dat waren geen eindproducten,” benadrukt Boelen, “het ging er veel meer om het proces te tonen, dat ook na de tentoonstelling gewoon weer verder ging.” De groep ‘Hacking Households’ werkte bijvoorbeeld aan een nieuw productiesysteem van huishoudelijke apparaten: in plaats van een apparaat dat één ding doet en dat je weggooit als het stuk is, stellen zij een modulair open source systeem voor. Apparaten worden dan opgebouwd uit vervangbare onderdelen die zelfs uitwisselbaar zijn met andere apparaten. Boelen: “Die groep is nog steeds bezig met dit project. Ze hebben hun onderzoek weer een stap verder gebracht, wat ze in mei en juni zullen tonen op Adhocracy in Athene.”

www.bio.si

Project BIO 50 **Aanvrager** Museum of Architecture and Design, 2014
Subsidie € 69.953 **Deelregeling** Internationalisering → Evenement

And Kovac

Magische mix in Tokyo

De uitwisseling met Japan zat er al aan te komen: “Als je actueel wilt zijn op het gebied van kunst en techniek, is Japanse content onmisbaar,” zegt Tim Terpstra van Today'sArt. Ondertussen bleken de Japanners minstens zo geïnteresseerd in Nederlandse input. Het leidde tot het eerste Today'sArt-festival in Tokyo, waar eind november op ongewone plekken multidisciplinaire kunst te zien was. Een internationale expositie in een leegstaand kantoor, performance art in een warenhuis in de haven, en verrassende installaties in de publieke ruimte rondom de locaties.

“Die presentatie was nieuw voor Japan,” zegt Terpstra. “Het is daar óf kunst in een galerie, óf performance art, óf het clubcircuit. Ze zagen dit dan ook als een try-out. Die overigens zo succesvol bleek dat er voor augustus 2015 al een grotere editie staat gepland.” De subsidie van het fonds werd besteed aan een bonte delegatie van Nederlandse makers, waaronder Matthijs Munnik, Canto Ostinato Audio Visual, Gabey Tjon a Tham, Lernert & Sander, Tanja Busking & Dayna Casey en Joris Hoogeboom & Teun Verkerk. “Hun Buqs, elektronische wezens die het geluid van de stad laten horen, trokken veel bekijks. Japanners geloven heel sterk dat alles een levenskracht heeft. Ze laten zich meer meevoeren door de magie van technologie dan de nuchtere Nederlanders. De Buqs kwamen daardoor echt tot leven midden in die grote wereldstad.”

www.todaysart.jp

Project Today'sArt.JP Aanvrager Today'sArt Subsidie € 20.000
Deelregeling Internationalisering → Festival

Koperasi kampung

“Fabrieksarbeiders in Indonesië wonen vaak in dorpsachtige volksbuurten (kampungs) rondom de fabrieken. Enerzijds zijn het sociaal en economisch gezien sterke buurten, anderzijds kampen deze omgevingen met grote problemen als gebrekkige huisvesting, extreme watervervuiling, het ontbreken van vuilnisophalddiensten en een verouderd energiesysteem.” Een situatie waaraan COCOCAN, praktijk voor ruimtelijk onderzoek, ontwerp en ontwikkeling, bij monde van oprichtster Mo Smit iets wil doen. Daarom wordt er ter plaatse onderzoek verricht. Smit: “Een verbetering die we voorstellen is bijvoorbeeld het verwerken van textielafval van de textiel fabrieken tot nieuwe (bouw)materialen voor woningen. Ook willen we het afvalwater uit de fabrieken en de woningen zuiveren door bambootuinen in de kampungs te planten. Die tuinen vormen een filter voor het water dat daarna de rivier in stroomt.”

COCOCAN kijkt op ruimtelijk, economisch en ecologisch niveau naar mogelijke oplossingen. “Momenteel zijn we in Bandung om allianties te sluiten en (data)informatie te verzamelen. De ideeën van Home at Work (voel je thuis waar je woont én werkt) worden omarmd en samenwerkingen worden opgezet. Het ontwerpend onderzoek moet leiden tot de input voor de ontwikkeling van een pilotproject in Cigondewah. Het betreft het coöperatief en circulair ontwikkelen van een reeds bestaande industriële kampung (koperasi kampung). Het doel – de volgende stap – is om op kleine schaal te beginnen met de ontwikkeling van een collectief en duurzaam woon-werkgebouw voor ondernemers en arbeiders uit de gemeenschap, een zogenaamde kampunghub in een groene, publieke ruimte. Deze kampunghub heeft verschillende functies, zoals een gemeenschappelijke werkruimte voor lokale textiel- en kledingondernemers, en onderwijs bieden aan de gemeenschap over textielverwerking, milieu en gezondheid.

Project Home at Work vervolproject **Aanvrager** COCOCAN
Subsidie € 35.000 **Deelregeling** Internationalisering → Onderzoek

Stroom

Den Haag

2013 - 2014

Ontwerp: Thonik

Vrijplaats voor grootstedelijk denken

Stroom Den Haag is een kunst- en architectuurcentrum dat tentoonstellingen, projecten, lezingen, workshops en excursies organiseert. Stroom ontving subsidie van het fonds voor het programma 'Een kristallen bol' waarin het de ruimte neemt om inspirerende toekomstvisies te onderzoeken en te presenteren. Verrassend onderdeel van dat programma was een reeks lezingen van toonaangevende internationale sprekers onder de titel The Knight's Move.

“Met The Knight's Move willen we vooral een vrijplaats creëren om te denken,” zegt programmamaakster Francien van Westrenen. “Hiermee bieden we los van alle actualiteiten een podium aan mensen die visies ontwikkelen. We hebben architecten, filosofen en kunstenaars gevraagd hun visie te geven op de stad, stedelijkheid en het publieke domein. Sprekers kregen carte blanche, ze hoefden geen kant-en-klaar antwoord te presenteren. De titel zegt het al: zoals het paard zich over het schaakbord beweegt – met onverwachte sprongen.” Het leverde een eigenzinnige en goed bezochte reeks voordrachten op van onder anderen architectuurcriticus Jean-Louis Cohen, economisch filosoof Edward Skidelsky, urbanist Kunlé Adeyemi, uitgever Ilka Ruby en kunstenaarscollectief A Kassen.

www.stroom.nl

Project Een kristallen bol (o.a.) **Aanvrager** Stroom Den Haag

Subsidie € 54.000

Deelregeling Activiteitenprogramma's → Activiteitenprogramma 2014

Kunlé Adesiyemi (INLE),
Mediko Floating School, Lagos
Foto: Iwan Baan

De ontworpen stad

Ontwerp Platform Arnhem (OPA) bestaat tien jaar en heeft de stad daarom een cadeau gegeven: een DNA-kaart van bijzondere vormgeving in Arnhem. DNA, dat staat voor Design Notities Arnhem, laat zien wat voor bijdrage ontwerpers door de eeuwen heen aan de stad hebben geleverd. “Men realiseert zich vaak niet hoe groot de invloed van ontwerp op de kwaliteit van de leefomgeving is,” zegt bestuursvoorzitter Jeroen van den Eijnde. “Dat willen we hiermee laten zien.”

Op de OPA-site kun je vinden waar in de stad kenmerkende, unieke of klassieke ontwerpen te zien zijn of ooit waren, variërend van de typerende vuilnisbak van Pruyser uit 1950 tot affiches, beeldende kunst, bijzondere bestrating of bewegwijzering. “Straatnaambordjes hebben een interessante geschiedenis,” aldus Van den Eijnde. “Na de vrij onaantrekkelijke bordjes uit de jaren '70 is er een bewuste keuze gemaakt om een typograaf te laten werken aan bordjes die meer doen voor het straatbeeld.”

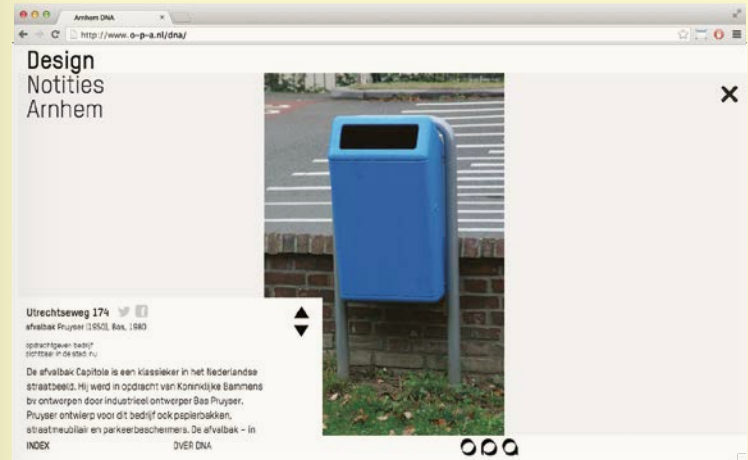
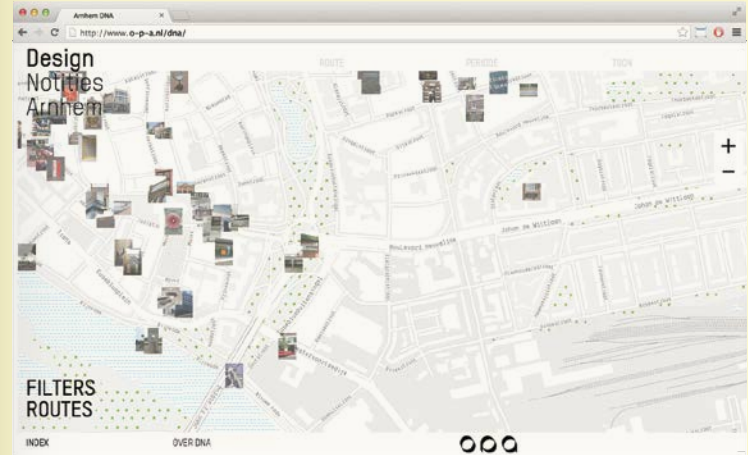
De typografische route die je via smartphone of tablet kunt volgen, leidt je langs tientallen letterkeuzes die de stad er mooier op maken. “Het is de bedoeling er elk jaar een route bij te maken over een andere discipline: grafisch ontwerp, productontwerp en mode staan al op de agenda. Het mooie is dat er met de lancering van DNA een basis is gelegd die we gaandeweg kunnen uitbreiden.”

www.o-p-a.nl/dna

Project Design to Share, Share to Design (o.a. DNA)

Aanvrager OPA, Ontwerp Platform Arnhem **Subsidie** €33.500

Deelregeling Activiteitenprogramma's → Activiteitenprogramma 2014

Techniek speelt met natuur

“Het was een bewogen jaar met bijzondere activiteiten,” zegt Arjen Bangma, artistiek leider van Transnatural. “Ik ben er trots op dat we de drie tentoonstellingen in onze eigen galerie zo hebben weten uit te bouwen dat ze museumwaardig zijn geworden, ook in internationale context. De tentoonstelling Linking Parts is bijvoorbeeld te zien geweest in Grand Hornu in de buurt van Lille. Een deel van ons Art & Design Label collectie heeft het MoMA NY gehaald met de nieuwe Well Proven Stools. En het was het jaar van de eerste BEYOND Biënnale, waarmee we inhoudelijk ‘uitvliegen’ met een breder programma.”

Een goed bezocht programmaonderdeel van die Biënnale was The Reality Shift tentoonstelling in de Amsterdamse Tolhuistuin met een flankerend programma in Eye. Thema van de tentoonstelling was het versmelten van de fysieke en virtuele wereld. “Het werk Braid van Luis Rodil-Fernández toonde bijvoorbeeld een vorm van *body hacking*: door het evenwichtsorgaan te verstoren met techniek, raak je uit balans. De interactieve Firewall van Aaron Sherwood en Mike Allison had ook een magische aantrekkingskracht op het publiek. Door het aanraken van een elastisch projectiescherm kon de bezoeker beelden manipuleren en muziek opwekken. Een andere highlight was de lichtsculptuur buiten van Lop.pH, die van kleur veranderde onder invloed van CO2 in de lucht.”

www.transnatural.org | www.transnaturallabel.com

Project Jaarprogramma Transnatural **Aanvrager** Transnatural

Subsidie € 35.000

Deelregeling Activiteitenprogramma's → Activiteitenprogramma 2014

Combinatie van biologie en kunst

“Halverwege 2014 heeft Mediamatic de overgang voltooid van nieuwe media naar biotechnologie. En dan bedoel ik biotechnologie in de breedste zin van het woord. Het onderzoek naar levende organismen, in combinatie met kunst en vernieuwing. De aftrap van die overgang was de tentoonstelling *Kunstvormen der Natur*.” Jans Possel is directeur van Mediamatic, dat zich sinds 1983 bezighoudt met ontwikkelingen op het gebied van kunst en nieuwe technologieën. Onderzoek en experiment en het cultureel en maatschappelijk potentieel van die technologieën staan daarbij voorop.

Possel: “*Kunstvormen der Natur* was een expositie naar aanleiding van het gelijknamige boek van de Duitse zoöloog en filosoof Ernst Haeckel, die leefde rond 1900. Het is een boek gevuld met prachtige door hem getekende platen van organismen – destijds was het veel normaler dat wetenschappers opereerden op het grensgebied van kunst en biologie. Wij hebben die platen op A0 geprint en opgehangen. We lieten ook hedendaagse kunstenaars hun visie op de oude platen formuleren, net zoals we lieten zien hoe Berlage is beïnvloed door het werk van Haeckel. Daarnaast waren er workshops en lezingen. Het verzinnen van de expositie ontstond organisch: iemand had het boek gezien en wilde er iets mee doen. De combinatie biologie en kunst sprak ons aan, plus het feit dat we op dat moment in de industriële Gendhallen gehuisvest waren; het perfecte decor voor het tentoonstellen van 100 platen op A0 formaat. Soms hoeft iets niet heel ingewikkeld te zijn om perfect te passen. Blijkbaar vond het publiek dat ook: het was een van de drukst bezochte tentoonstellingen tot nu toe.”

www.mediamatic.nl

Project *Kunstvormen der Natur* (o.a.) **Aanvrager** Mediamatic **Subsidie** € 800.000
Deelregeling Meerjarige programma's → Programma 2013–2014

Door de ogen van piraat Mohamed

“We zoeken niet per se naar de nieuwste techniek, maar wel naar de beste manier om een verhaal online te vertellen,” aldus Yaniv Wolf, interactive producer van Submarine Channel.

Submarine Channel is een publiek kanaal dat verhalende e-cultuurproducties produceert en vertoont. Het brengt met Last Hijack Interactive een transmedia project dat typerend is voor het bedrijf: een (animatie)film, een documentaire en een interactief online project in één.

“Last Hijack gaat over echte Somalische piraten, gefilmd door een Somalische crew – iets wat nog geen filmploeg eerder is gelukt. Regisseurs Tommy Palotta en Femke Wolting regisseerden op afstand, omdat het anders te gevaarlijk was. De film toont het verhaal van piraat Mohamed en zijn familie. De online interactieve productie toont zowel het Westers perspectief als het Somalische perspectief en geeft de mogelijkheid om continu beide werelden te laten contrasteren.”

Submarine Channel leert van ieder project. Nieuw is bijvoorbeeld dat de bezoeker van de website kan kiezen voor vrijelijk rondneuzen, maar dat hij ook één route kan kiezen. Hij kan dan klikken op alleen het verhaal van Mohamed. Vervolgens kan hij achterover leunen en dient het verhaal zich aan. Het lijkt een restrictie van de kijkersvrijheid, maar er werd juist bij een vorig project ontdekt dat te veel vrijheid zorgt voor afhakers: de keuzemogelijkheden zijn te overweldigend. Zo wordt bij ieder project een stap gezet, en met succes. The Last Hijack Interactive won al drie prijzen op internationale festivals, bovendien is het project genomineerd voor een Digital Emmy Award. De uitslag is 13 april 2015.

www.submarine.nl

Project Last Hijack Interactive (o.a.) **Aanvrager** Submarine Channel

Subsidie € 700.000

Deelregeling Meerjarige programma's → Programma 2013–2014

© Hans Peter Föllmi

Urban by Nature

“We zijn een duikboot die eens in de twee jaar bovenkomt,” zegt algemeen directeur van de IABR George Brugmans. “De biënnale is het moment waarop de voorlopige resultaten van het ontwerpend onderzoek waarmee wij non-stop bezig zijn worden getoond aan het publiek en onderwerp zijn van het internationaal discours. Daaromheen brengen wij kennis en expertise samen rond een stedenbouwkundig thema, en tonen we best practices en projecten uit de hele wereld.”

Urban by Nature was afgelopen jaar het thema: een verkenning van de relatie tussen stad en natuur, tussen het ruimtelijk ontwerp en de ecologische agenda.

Van de 96 innovatieve projecten die drie maanden lang in de Kunsthal en het Natuurhistorisch Museum Rotterdam te zien waren, namen er drie een bijzondere positie in: de resultaten van de IABR-projectateliers in Texel, Rotterdam en Noord-Brabant. Hierin werkt de IABR met lokale overheden samen aan concrete stedenbouwkundige opgaven in opdracht van de overheid. “Een atelier biedt de ruimte om op een heel vrije manier aan ingewikkelde vraagstukken te werken, het is een ‘safe place for dangerous ideas’. In dat proces is de tentoonstelling onderdeel van de werkmethode, maar niet het eindstation. Een atelier levert plannen en concrete projecten waarmee de overheid aan de slag kan gaan.”

www.iabr.nl

Project Internationale Architectuur Biennale Rotterdam
Aanvrager IABR **Subsidie** € 900.000
Deelregeling Meerjarige programma's → Programma 2013–2014

Videoclip om in te verdwijnen

Steye Hallema is naast zanger van de funkband Steye & The Bizonkid ook componist, filmmaker en kunstenaar. Hij studeerde Beeld en geluid aan de Kunstacademie en het Koninklijk Conservatorium Den Haag en was mede-oprichter van multimediatheatercollectief PIPS:lab. Dat maakt de lancering van zijn laatste clip voor het nummer 'What do we care 4' er niet minder spectaculair op: een 360°-videoclip, die je vanuit iedere zelfgekozen hoek kunt bekijken. Je bent je eigen cameraman of -vrouw en kan het net zo spacy maken als je zelf wilt. Songteksten vind je op het plafond, bizar uitgedoste bandleden doen in elke hoek wel iets en laten je ondertussen zien hoe je er zelf uitziet door je in te sluiten met spiegels.

Wil je het nog levensechter? Zet er dan een Oculus Rift bij op. Dan word je acuut de loods ingezogen waar het allemaal gebeurt. Marc Marie Huijbrechts danste erop in DWDD. 'Dit gaat het technische wauw-gevoel voorbij,' schreef Bright. 'De volgende stap in de videocliprevolutie komt gewoon uit Nederland,' juichte het Parool. En Steye gaat ondertussen gewoon door: "Ik heb alweer een aanvraag liggen voor de volgende 360°-clip. Daarin wil ik de toverspiegel uit 'What do we care 4' een grotere rol geven. Ik vind dat zo'n mooi poëtisch gegeven, een spiegel die je in een parallelle werkelijkheid brengt."

steyemusic.com

Project What do we care 4, 360°- videoclip
Aanvrager Steye & The Bizonkid / Wildvreemd **Subsidie** € 16.000
Deelregeling TAX-videoclipfonds → Website / applicatie

Helden met diepgang

“We denken nog na over een goede titel,” zegt Joris Dormans van Ludomotion. Evermore is de werktitel van de role playing game waarin de held niet per definitie de sterkste strijder is. “In bijna alle games is het karakter dat de meeste tegenstanders neermaakt de winnaar. Keuzes zijn simpel: ga ik de ander te lijf met een zwaard of een boog?” Dat vaste combat-element maakt het weliswaar overzichtelijk om te spelen en programmeren, maar ook wat *simple-minded* – om het woord moordlustig maar niet te noemen. Dormans: “Een echte held kiest er juist voor op sommige momenten niet naar het zwaard te grijpen, maar een dialoog aan te gaan. En falen betekent niet per definitie verliezen; een tegenslag leidt vaak juist tot verdieping van het plot.”

Met een klein team en een innovatief technisch ontwerp slaagde Dormans erin de grenzen van het vaste spelpatroon op te rekken. Evermore is een tactische game die aantoont dat personages meer diepgang, karakter en keuzes kunnen hebben dan men gewend is. “Daarmee komt de verhaallijn meteen meer overeen met de klassieke heldenverhalen waarop de meeste games gebaseerd zijn,” zegt Dormans. De subsidie van het fonds maakte het mogelijk om een daadwerkelijk speelbare versie van de game te maken waarmee Dormans de markt wil gaan benaderen.

ludomotion.com

Project Evermore Aanvrager Ludomotion Subsidie € 50.000
Deelregeling Gamefonds → Game

Leven in een vluchtelingenkamp

Een groepje vrouwen zit moedeloos in het zand voor een rij witte tenten op hulp te wachten; een stoffig kindje achter prikkeldraad tuurt met grote ogen in de lens. Het zijn de beelden die ons uit de vluchtelingenkampen bereiken. “Het beeld van dat wij van vluchtelingen hebben via de campagnes van hulpdiensten is zo ontzettend stereotiep,” zegt kunstenaar Jan Rothuizen. Gefascineerd door de vluchtelingenproblematiek vertrok hij met multimediajournalist Martijn van Tol en fotograaf Dirk-Jan Visser naar het Syrische vluchtelingenkamp Domiz in Noord-Irak.

Dit kamp is bedoeld voor hooguit 40.000 mensen, maar er wonen er bijna 60.000. Rothuizen: “In principe is zo’n plek bedoeld als tijdelijke opvang, maar de meesten wonen er jaren.” Met steun van de Volkskrant en het Stimuleringsfonds maakten ze er een interactieve documentaire over in een intrigerende mix van tekeningen, foto’s, film, geluid en tekst. Het begint met een typische Rothuizen-plattegrond waar je als bezoeker doorheen kunt lopen. Onderweg ontmoet je bewoners, zie je hoe mensen hun leven hier opbouwen, hoe de gemeenschap functioneert. “Op deze manier proberen we de dagelijkse realiteit van vluchtelingen dichterbij te brengen,” aldus Rothuizen.

refugeerepublic.submarinechannel.com

Project Refugee Republic (24 uur in een vluchtelingenkamp)
Aanvragers Martijn van Tol, Dirk-Jan Visser en Jan Rothuizen
Subsidie € 25.000
Regeling Non-fictie Transmediaregeling → [website](http://website.com) / [applicatie](http://applicatie.com)

THIS TENT IS IN THE SINGLES QUARTER

OF A SYRIAN REFUGEE CAMP IN IRAQI KURDISTAN

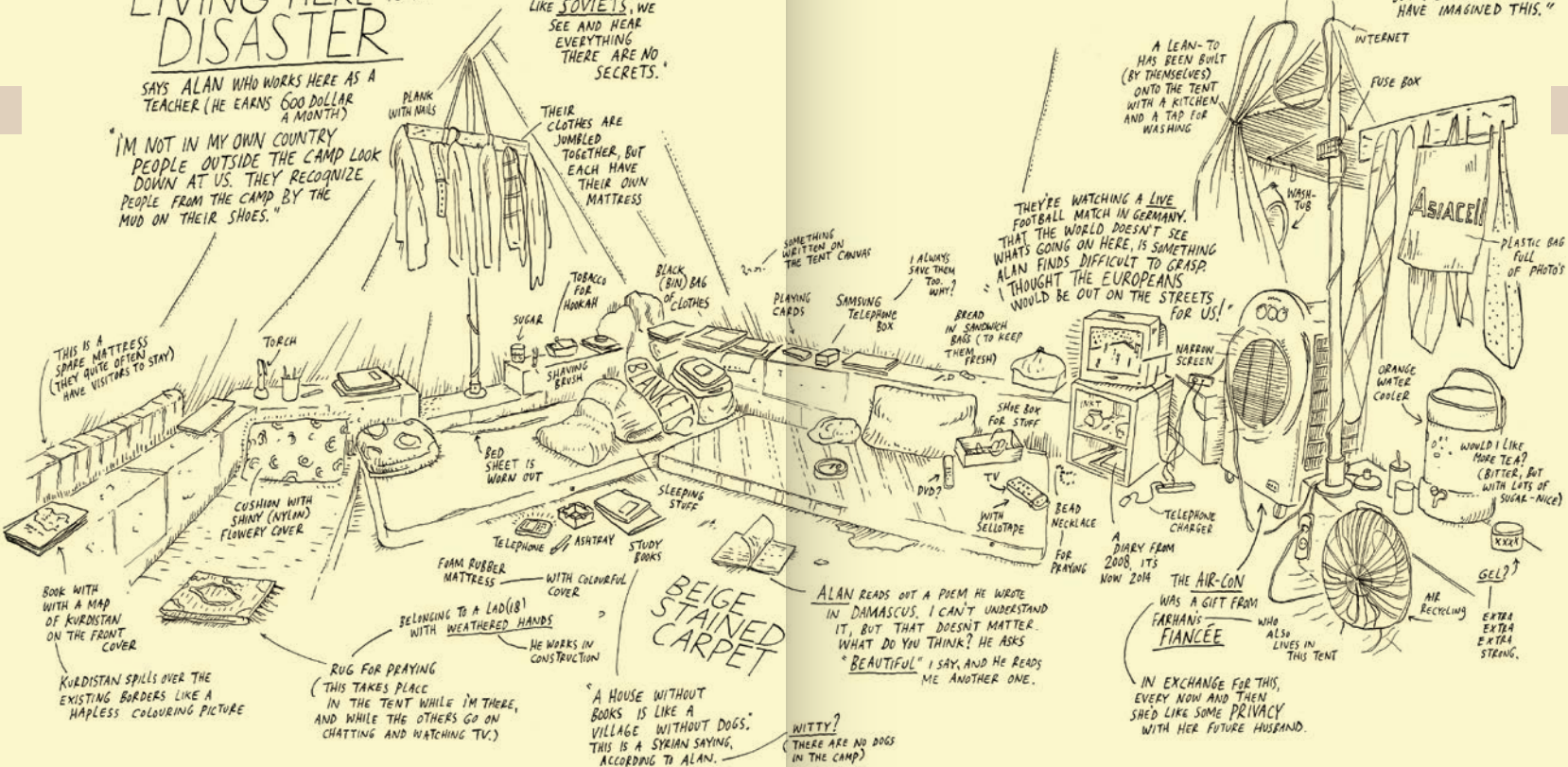
LIVING HERE IS A DISASTER

SAYS ALAN WHO WORKS HERE AS A TEACHER (HE EARNS 600 DOLLAR A MONTH)

"I'M NOT IN MY OWN COUNTRY PEOPLE OUTSIDE THE CAMP LOOK DOWN AT US. THEY RECOGNIZE PEOPLE FROM THE CAMP BY THE MUD ON THEIR SHOES."

"I LOVE TO BE ALONE!

BUT HERE WE LIVE LIKE SOVIETS, WE SEE AND HEAR EVERYTHING THERE ARE NO SECRETS."

THIS IS A SPARE MATTRESS (THEY QUITE OFTEN HAVE VISITORS TO STAY)

BOOK WITH A MAP OF KURDISTAN ON THE FRONT COVER

KURDISTAN SPILLS OVER THE EXISTING BORDERS LIKE A WAPLESS COLOURING PICTURE

CUSHION WITH SHINY (NYLON) FLOWERY COVER

RUG FOR PRAYING (THIS TAKES PLACE IN THE TENT WHILE I'M THERE, AND WHILE THE OTHERS GO ON CHATTING AND WATCHING TV.)

BELONGING TO A LAD(18) WITH WEATHERED HANDS HE WORKS IN CONSTRUCTION

FOAM RUBBER MATTRESS WITH COLOURFUL COVER

BEIGE STAINED CARPET

"A HOUSE WITHOUT BOOKS IS LIKE A VILLAGE WITHOUT DOGS. THIS IS A SYRIAN SAYING, ACCORDING TO ALAN."

WITTY? (THERE ARE NO DOGS IN THE CAMP)

"MY MEMORIES TORMENT ME — SAYS ALAN THE STREETS I WALKED, THE SQUARE IN DAMASCUS WHERE I USED TO SIT WITH FRIENDS DON'T EXIST ANYMORE SOMETIMES I THINK I MUST BE DREAMING! I EXPECTED ANYTHING BUT I COULD NEVER HAVE IMAGINED THIS."

A LEAN-TO HAS BEEN BUILT (BY THEMSELVES) ONTO THE TENT WITH A KITCHEN AND A TAP FOR WASHING

INTERNET FUSE BOX

PLASTIC BAG FULL OF PHOTOS

THEY'RE WATCHING A LIVE FOOTBALL MATCH IN GERMANY. THAT THE WORLD DOESN'T SEE WHAT'S GOING ON HERE, IS SOMETHING ALAN FINDS DIFFICULT TO GRASP "I THOUGHT THE EUROPEANS WOULD BE OUT ON THE STREETS FOR US!"

I ALWAYS SAVE THEM TOO? WHY?

BREAD IN SANDWICH BAGS (TO KEEP THEM FRESH)

SHE BOX FOR STUFF

A DIARY FROM 2008, ITS NOW 2016

THE AIR-CON WAS A GIFT FROM FARHAN'S FIANCEE

WHO ALSO LIVES IN THIS TENT

IN EXCHANGE FOR THIS, EVERY NOW AND THEN SHE'D LIKE SOME PRIVACY WITH HER FUTURE HUSBAND.

ALAN READS OUT A POEM HE WROTE IN DAMASCUS. I CAN'T UNDERSTAND IT, BUT THAT DOESN'T MATTER. WHAT DO YOU THINK? HE ASKS "BEAUTIFUL" I SAY, AND HE READS ME ANOTHER ONE.

GEL?

EXTRA EXTRA EXTRA STENG.

programmahuis

programmahuis

AARO Programma's (Actieagenda Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp)

Stad & Regio	I en M
Stedelijke Transformaties	I en M
Innovatieve Vormen Opdrachtgeverschap	OCW/I en M
Zorghuisvesting	OCW
Onderwijsomgeving	OCW

(Internationaal) Cultuurbeleid

Internationalisering Ontwerpsector	OCW / BuZa
Talentontwikkeling in internationale context	OCW
The Art of Impact	OCW
Dutch Cultural Manifestations Abroad	

Het Stimuleringsfonds werkt met een subsidiehuis en een programmahuis. De negen programma's bieden de mogelijkheid voor intensivering en uitbreiding van de reguliere fondsactiviteiten. Het programmahuis is een vindplaats van nieuwe werkwijzen, praktijken en coalities in binnen- en buitenland. Door gebruik te maken van de vrije ruimte die de programma's bieden, versterkt het Stimuleringsfonds zijn specifieke positie op het grensvlak van cultuur, economie en maatschappij. En door de samenwerking met veel uiteenlopende organisaties worden draagvlak, kennis, expertise en netwerken vergroot. De rollen van het Stimuleringsfonds bij de uitvoering van programma's variëren: initiëren, agenderen, inhoudelijk en financieel ondersteunen, begeleiden, evalueren en bevorderen van kennisdeling.

Internationalisering

Ontwerpsector

Internationalisering is inherent aan de dagelijkse praktijk van de creatieve industrie. Het is een doelstelling binnen alle subsidieregelingen. Het vergroten van het internationale werkterrein van de creatieve industrie wordt door OCW en BuZa sterk gestimuleerd met het Programma Internationalisering Ontwerpsector. Dit programma omvat een subsidieregeling, gericht op de vraag vanuit de Nederlandse creatieve industrie. Daarnaast organiseert het Stimuleringsfonds de aanwezigheid van ontwerpers en makers op de belangrijkste internationale podia, via Open Oproepen worden belangstellenden geselecteerd voor deelname.

Verstedelijking

Bovendien ondersteunt het fonds actief de export van expertise op het gebied van verstedelijkingvraagstukken. De internationale vraag richt zich vooral op de integrale benadering van Nederlandse stedenbouwers en landschapsarchitecten. Groei en transformatie van steden worden steeds complexer. Dit vereist zowel binnen als buiten Nederland het uitvinden van nieuwe praktijken, het werken aan langetermijnoplossingen en het delen van kennis en ervaring. Het Stimuleringsfonds ondersteunt dit met een website die operationeel is in de loop van 2015.

Presentaties

Internationale presentaties worden ondersteund met het opzetten van specifieke coalities, coördinatie, coaching, publiciteit, lezingen, workshops e.d. Belangrijk is het versterken van het lerend vermogen door het continu evalueren van de bereikte resultaten. In 2014 was deelname mogelijk aan het South by Southwest festival in Austin, Salone del Mobile in Milaan, World Design Capital Cape Town in Kaapstad, Gamescom in Keulen, Beijing Design Week en Seoul Design Festival.

behandeld
selectie
verleend

Open Oproepen 2013 - 2014

Verkenning kansen internationalisering	49	20	€ 202.168
--	----	----	-----------

Open Oproepen 2014

Salone del Mobile Milaan 2014	31	19	€ 199.597
-------------------------------	----	----	-----------

South by Southwest (SXSW) Austin 2014	12	9	€ 90.000
---------------------------------------	----	---	----------

World Design Capital Cape Town 2014	17	5	€ 73.600
-------------------------------------	----	---	----------

Gamescom Keulen 2014	60	10	€ 9.100
----------------------	----	----	---------

Beijing Design Week 2014 - Werkweek Qinghe Station Beijing	20	9	€ 19.350
--	----	---	----------

Seoul Design Festival 2014	16	6	€ 16.800
----------------------------	----	---	----------

Open Oproepen 2014 - 2015

SXSW 2015 panelpicker (conferentie)	8	5	€ 27.637
-------------------------------------	---	---	----------

SXSW 2015 overige programmaonderdelen	24	10	€ 49.931
---------------------------------------	----	----	----------

Salone del Mobile Milaan 2015	79	31	€ 263.417
-------------------------------	----	----	-----------

Een tafel die ruimte creëert

Het begon met een 150 meter lange studietafel bij de renovatie van de universiteitsbibliotheek van Hong Kong. Studio Maks borduurde voort op dit concept met een netwerktafel voor de Salone del Mobile in Milaan. Een plek om even te zitten, het programma op je tablet te bekijken, een meeting te hebben met een potentiële opdrachtgever – ‘rechargen’ noemt architect Mariek Kums het. Aan de Cloud Table kan dat ook letterlijk: “Iedereen loopt tegenwoordig met telefoon, tablet of laptop rond, maar worstelt tegelijkertijd met de wirwar aan snoeren die je daarbij nodig hebt. En vaak geen stopcontact te vinden om de batterij weer op te laden.”

Verborgen in het elegant krullende tafelblad van zacht populierenhout bevinden zich high tech wireless oplaadpunten en een gratis WIFI-router. Kums: “Vorm, materiaal en afwerking hebben een ambachtelijke uitstraling; daarmee ontstaat een natuurlijke relax- en ontmoetingsplek, die tegelijkertijd tegemoet komt aan de digitale communicatiebehoefte. De vrije ronde vormen maken het mogelijk een afwisselend interieurlandschap te creëren, waarbij de grens tussen architectuur en productontwerp vervaagt. Het leuke is dat we dit binnen drie maanden bedacht en gerealiseerd hebben, dat zijn we als architecten niet gewend. En dat dit niet éénmalig hoeft te zijn zoals een gebouw. We zijn in gesprek met mensen die de Cloud Table seriematig willen gaan produceren.”

www.studiomaks.nl

Project Cloud Table **Aanvrager** Studio Maks **Subsidie** € 10.000
Programma Internationalisering Open Oproep Salone del Mobile 2014

Haute couture met zonnecellen

Een jurk en een jas met zonnecellen die genoeg energie opwekken om een smartphone op te laden; Pauline van Dongen stond ermee op het podium van South By Southwest (SXSW14) na een Open Oproep van het fonds. “Ik kende het eigenlijk alleen als muziekfestival, maar ze presenteren er nu ook e-cultuur, film en games.” Van Dongen schreef in op een ‘accelerator’ voor wearable technology, een soort pitch voor investeerders. Van de 800 projecten werden er 8 geselecteerd, waaronder Wearable Solar. “Hoewel mijn ontwerpen nog lang niet klaar waren voor de markt, won ik toen ook nog een plek in de finale.”

Het leverde haar veel publiciteit op in de nationale en internationale pers. Voor een investeerder was het in dit prototype stadium nog te vroeg, maar het leidde wel tot nieuwe samenwerkingsverbanden met specialisten in zonnecellen. “In de jurk en de jas zitten een heleboel kleine losse cellen en reguliere stroomcircuits die handmatig gesoldeerd moesten worden. Ik werk nu met het Holst Centre in Eindhoven aan een T-shirt waarbij rekbare circuits op het textiel gelamineerd worden.”

Het prototype van dat shirt is onlangs gelanceerd op de nieuwe editie van SXSW15, waarvoor Van Dongen opnieuw subsidie kreeg: “Die was bestemd voor een presentatie over 3D-geprinte kleding, maar ik heb mijn Wearable Solar shirt natuurlijk ook laten zien.”

www.paulinevandongen.nl

Project Wearable Solar **Aanvrager** Pauline van Dongen **Subsidie** € 10.000
Programma Internationalisering Open Oproep deelname SXSW 2014

Foto: Liselotte Fleur Model: Ann at Paparazzi Models Haar en make up: Angelique Stapelbroek

Actie en tactiek in één game

Victor Legerstee en Cavit Ozturk werkten als software-ontwikkelaars bij Fortis. Toen de bank op omvallen stond, startten ze samen een nieuwe carrière als gamedevelopers onder de naam Tangrin. Wat begon als een eerste testgame, die ze binnen een halfjaar af wilden hebben, groeide uit tot een tactische role playing game van ongekend formaat – althans voor een tweemansbedrijf.

“Meestal moet je kiezen: een game vol snelle domme actie in een race tegen de klok, of een tactisch spel dat dan ook meteen nogal statisch en traag is,” vertelt Legerstee. “Kyn biedt beide: sommige stukken gaan heel snel, maar als het op strategische beslissingen aankomt, kun je de tijd vertragen, zodat er ruimte is om keuzes af te wegen.” De speler bestuurt een zelf samengesteld groepje noeste strijders in een fantasy wereld vol bizarre wezens, mysteries en quests. Dat de scheiding tussen goed en slecht minder zwart-wit is dan in de meeste games, maakt de uitdaging des te groter.

In augustus stond Tangrin met steun van het fonds op Gamescom in Duitsland. “Dat heeft ontzettend veel positieve persaandacht opgeleverd,” aldus Legerstee. “Die exposure is cruciaal in een wereld waar wel 20 games per dag worden uitgebracht.” Inmiddels is het zover: Kyn is online gelanceerd op Steam, binnenkort volgt de consoleversie.

www.kyngame.com
www.tangrin.com

Project Kyn Aanvrager Tangrin Subsidie € 910
Programma Internationalisering Open Oproep deelname Gamescom 2014

Gewoon ondergoed

De Open Oproep van het Stimuleringsfonds voor deelname aan het Seoul Design Festival – dat inzoomde op de vergrijzing van de Koreaanse samenleving – paste precies bij haar afstudeerproject. Julia van Zanten was benieuwd hoe Protective Underwear in een heel andere cultuur zou worden ontvangen. Het idee voor dit ondergoed ontstond toen ze ontdekte dat haar opa zijn geliefde wandelingetje oversloeg omdat hij geen incontinentieluier wilde dragen. Van Zanten: “Er zijn genoeg producten die het probleem van incontinentie functioneel oplossen, maar die worden als stigmatiserend ervaren. Ik wilde graag een oplossing vinden voor die psychologische component.”

Haar Protective Underwear is erop gericht het dagelijks gebruik te normaliseren. Ondergoed dat er heel normaal uitziet, en dat je makkelijk even uitwast en weer aantrekt. Naast het ondergoed zelf, een waterdicht tasje voor onderweg en een handige aluminium schaal om alles in uit te spoelen, maakte van Zanten er ook een campagne bij om het taboe te doorbreken. Onder het motto ‘just another routine’ laat ze zien hoe je er een gewoon onderdeel van je dagelijkse aankleedritueel van kunt maken.

www.juliavanzanten.com

Project Protective Underwear **Aanvrager** Julia van Zanten

Subsidie € 2.800

Programma Internationalisering Open Oproep Seoul Design Festival 2014

Dutch Approach op Chinese schaal

Tijdens een werkweek in september 2014 kwamen ze bij elkaar in Beijing. Veertig professionals uit Nederland en China gingen onder leiding van curator Ton Venhoeven de uitdaging aan om samen een visie te ontwikkelen op twee stationsgebieden in de stad. "De ontwikkeling van een station is zo veel meer dan het maken van een plek waar treinen aankomen en vertrekken. Stations en omliggende gebieden zijn cruciaal voor de ontwikkeling van een stad."

Het doel van het programma Towards 2050 is om Nederlandse kennis op het gebied van stedelijke ontwikkeling te testen in de context van Chinese grootstedelijke regio's. Venhoeven: "In Nederland hebben we veel ervaring met het proces, de ruimtelijke en financiële aspecten, maar dan wel in de context van de Nederlandse cultuur en op een heel andere schaal. Als je het over de gemeente Beijing hebt, gaat het om zo'n 25 miljoen mensen. De hoeveelheid reizigers is enorm. Het is niet voor te stellen wat je nodig hebt als al die mensen met oudjaar allemaal de trein naar huis pakken. Ook de afstanden die worden afgelegd zijn enorm."

Genoeg om van elkaar te leren dus in een week. De typische Dutch Approach waarin stedenbouwers, architecten, planologen, verkeerskundigen en vervoerders samen aan de opgave werken, leidde in de seminars en workshops tot levendige discussies. En tot goede resultaten: de uiteindelijke visies zijn ongelofelijk positief ontvangen door relevante Chinese organisaties en bedrijven, aldus Venhoeven. "De winst is niet alleen inhoudelijk; we bouwen ook waardevolle netwerken op." Momenteel wordt onderzocht wat de beste opgave is om dit jaar gezamenlijk aan te werken.

www.venhoevencs.nl

Project Towards 2050

Curator Ton Venhoeven i.o.v. Stimuleringsfonds Creatieve Industrie

Deelnemers 13 professionals uit Nederland en 27 uit China

Programma Internationalisering Beijing Design Week 2014:

Open Oproep 'Werkweek Qinghe Station'

Yukiko Nezu (NEZU AYO architects)

Colombia lonkt

Mailen heeft weinig zin als je zaken wilt doen; Colombianen appen liever als het over werk gaat. En aanbesteden, bouwen en opleveren gaat supersnel, maar het gebrek aan integraal overleg speelt hun parten, zeggen Pepijn Verpaalen en Camila Pinzón van Urbanos. Zij gingen vorig jaar met een startsubsidie van het Stimuleringsfonds op marktverkenningreis naar Bogotá en Medellín. Ze troffen enthousiasme en chaos, prachtige gerealiseerde projecten en nog een wereld aan werk.

De verschillen in aanpak en proces zien ze als een mooie kans voor Nederlandse architecten en stedenbouwers: "Gebiedsontwikkelingsplannen worden bijvoorbeeld niet gemaakt; een locatie wordt aanbesteed, maar de link met de omgeving ontbreekt, er worden eilandjes ontwikkeld. Dat kijken naar de context is iets wat wij goed zouden kunnen inbrengen."

De studiereis leidde al tot een concrete vervolgoopdracht: dit jaar organiseert Urbanos workshops in drie verschillende steden in Colombia om de Nederlandse stedenbouw en de 'Dutch Approach' te promoten. Tijdens de workshops werkt een Nederlandse delegatie samen met lokale stakeholders en experts aan strategieën voor het verdichten van Colombiaanse steden.

www.urbanos.nl

Project The more the merrier; exporting the Dutch collaborative approach to redensify Colombian cities

Aanvrager Urbanos **Startsubsidie** € 10.000 **Vervolgsubsidie** € 32.100

Deelregeling Internationalisering → Open Oproep Verkenningen

Vijf AARO Programma's

Nederland is een dichtbevolkt en intensief gebruikt land. Het heeft een lange traditie in een voorbeeldstellende ruimtelijke ordening. De Actieagenda Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp (AARO) is de opvolger van wat voorheen het nationaal architectuurbeleid werd genoemd. Kern van deze door OCW en IenM geformuleerde agenda is het versterken van de maatschappelijke positie en kwaliteit van ontwerp op lokaal en regionaal niveau. De agenda richt zich expliciet op de Nederlandse context en omvat acht programma's, waarvan het Stimuleringsfonds er vijf uitvoert. De programma's bieden de mogelijkheid om actuele vraagstukken te agenderen en via een Open Oproep multidisciplinaire teams te betrekken. Het Stimuleringsfonds begeleidt de teams, initieert samenwerkingsverbanden, organiseert bijeenkomsten voor de uitwisseling van kennis en voor de presentatie van resultaten.

Stad en Regio

In meerdere regio's ontbreekt het aan overtuigende, richtinggevende ruimtelijke concepten voor het versterken van de eigen aantrekkingskracht. De decentralisatie van de ruimtelijke ordening heeft voornamelijk het denken over onderlinge samenhang en ruimtelijke verscheidenheid tussen regio's niet gestimuleerd. Binnen het AARO programma Stad en Regio is in 2013 de Open Oproep 'De Attractieve Regio' uitgeschreven. Vier geselecteerde ontwerpteams werkten in 2014 verder aan de uitwerking van hun projectvoorstellen met als gemeenschappelijke deler: hoe kunnen ruimtelijke en programmatische strategieën de regionale dynamiek versterken in samenhang met economische ontwikkelingen en in samenwerking met lokale partijen.

Het schaarser worden van essentiële grondstoffen en hoe het functioneren van stedelijke regio's hiervan afhankelijk zijn, was in 2014 aanleiding voor de Open Oproep 'Sleutelen aan het metabolisme van de stad'. Ontwerpers en opdrachtgevers werden gevraagd te onderzoeken op welke wijze de circulaire economie kan worden versterkt in specifieke stedelijke gebieden of regio's.

De vraag richtte zich op de bijdrage van het ruimtelijk ontwerp en op welke schaal oplossingen het meest effectief zijn.

Stedelijke Transformaties

Door het wegvallen van opbrengsten uit projectmatige gebiedsontwikkeling is de voedingsbodem onder de publieke stedenbouw weggeslagen. Dit heeft geresulteerd in een grondige herziening van de financiering, legitimiteit, instrumentarium en strategieën van 'stedenbouw in dienst van de overheid'. Het Stimuleringsfonds riep in 2013 ontwerpers op ideeën, kennis en strategieën voor de publieke stedenbouw te ontwikkelen en nieuwe praktijken met elkaar te delen. De Open Oproep 'Stedenbouw zonder grondopbrengsten' leverde vier geselecteerde voorstellen op, over onderzoeksvraagstukken als: nieuwe vormen van binnenstedelijke transformaties, monumenten als aanjager voor maatschappelijke gebiedsontwikkeling, stedelijke herverkaveling en stedelijke ontwikkeling vanuit marketingperspectief. De verwachting is dat toepassingen van nieuwe technologieën het functioneren van stedelijke gebieden aanzienlijk kunnen verbeteren. In 2014 is de Open Oproep 'Ontwerpen aan de Smart City' uitgeschreven. Ontwerpers en opdrachtgevers werden gevraagd om experimentele casestudies te ontwikkelen op het grensvlak van ruimtelijk ontwerp en technologie, die de leefkwaliteit in steden vergroten. De wijze waarop burgers, bedrijven, overheden en andere stakeholders zijn betrokken, was een belangrijk criterium.

Innovatieve vormen van opdrachtgeverschap

Veranderingen bij de belangrijkste opdrachtgevendende partijen vallen samen met een vergaande decentralisatie van de besluitvorming over de ruimtelijke inrichting van stad en landschap. Burgers, bedrijven en instellingen zien in dit vacuüm kansen voor de herprogrammering en transformatie van de bestaande stad, vaak in samenwerking met ontwerpers. Het Stimuleringsfonds heeft deze ontwikkelingen geïnventariseerd en bijeenkomsten georganiseerd. Doel is de nieuwe vormen van stedelijke ontwikkeling te professionaliseren en de rol van ontwerpers hierbij te versterken. In het voorjaar van 2014 organiseerde het Stimuleringsfonds in samenwerking met STIPO het evenement De Energieke Stad, waar vertegenwoordigers van veel lokale initiatieven bijeenkwamen. Belangrijkste conclusie was dat er een grote behoefte bestond om de lokale initiatieven te ondersteunen en een netwerk op te zetten, waarin van elkaars kennis en ervaring gebruik kan worden gemaakt. Aansluitend is de Open Oproep 'Experimenten met Stadslabs' uitgeschreven. 17 Stadslabs zijn geselecteerd die een projectsubsidie ontvangen. Het Stimuleringsfonds bevordert ook in de toekomst de kennisuitwisseling en kennisdeling tussen de stadslabs. Intentie is hierbij samen te werken met de VPRO, die een Medialab inricht op Strijp S in Eindhoven.

Zorghuisvesting

De zorg voor dementerende ouderen wordt gekenmerkt door toenemende complexiteit. Met als doel de zorg voor mensen met dementie te verbeteren, heeft het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie samen met zorgaanbieder Cordaan het initiatief genomen voor een interdisciplinair project gericht op verbetering de kwaliteit van de leefomgeving van mensen met dementie. De ambitie van het project is om door input van kennis vanuit de wetenschap en de zorg te komen tot nieuwe ontwerpen en prototypes, die nieuwe inzichten genereren en uiteindelijk situaties creëren die succesvol kunnen worden geïmplementeerd in zorgsituaties. Het onderzoekstraject zal eind 2015 afgesloten worden met een bijeenkomst om de opgedane kennis te delen met zorgaanbieders, ontwerpers en onderwijs.

Binnen het AARO programma Zorg is de tweejaarlijkse Hedy d'Ancona-prijs voor excellente zorgarchitectuur voor de derde keer uitgereikt. De prijs is een initiatief van het Stimuleringsfonds in samenwerking met TNO. Doel is te monitoren welke invloed decentralisatie en privatisering van de zorg hebben op de kwaliteit van zorghuisvesting. De prijs is door een onafhankelijke jury toegekend aan De Veilige Veste in Leeuwarden, een uniek gebouw waar zwaar mishandelde meisjes veilig wonen en een nieuw leven kunnen opbouwen. Bekendmaking van de resultaten wordt ondersteund door een bijeenkomst, een publicatie en de website hedydanconaprijs.nl.

Onderwijsomgeving

Het AARO programma gericht op onderwijshuisvesting spitst zich toe op het beroepsonderwijs voor jongeren (VMBO/MBO/ROC). Centraal staat de vraag in hoeverre praktijken uit de creatieve industrie kunnen bijdragen aan het denken over de betekenis van creativiteit in het beroepsonderwijs en de eisen waaraan de onderwijsomgeving moet voldoen. Dit betreft de technische én de onderwijskundige kwaliteit van gebouwen. Het programma richt zich tevens op de bijdrage die ontwerpers kunnen leveren aan de inrichting van de digitale en fysieke onderwijsomgeving, waarbij het vraagstuk niet alleen vanuit architectuur maar vanuit de breedte van de creatieve industrie wordt benaderd. In 2014 is hiervoor de Open Oproep 'Onderwijsomgeving voor uitvinders, denkers en doeners' uitgezet. Uit 68 projecten heeft de commissie vijf inzendingen geselecteerd. Daarnaast is aan vijf teams met experts een opdracht verleend. Aanvullend starten in 2015 zes multidisciplinaire teams met onderzoek naar de bestaande, veelal grootschalige onderwijsgebouwen.

Programma Stad & Regio I en M	behandeld	selectie	verleend
2013 De attractieve regio	26	4 startsubsidie	€ 40.000
2014 De attractieve regio, vervolgaanvraag	4	4 projecten in uitvoering	€ 181.960
2014 Sleutelen aan het metabolisme van de stad	38	5 startsubsidie	€ 50.000
2014 Sleutelen aan het metabolisme van de stad, vervolgaanvraag	5	5 projecten in uitvoering	€ 181.367
Programma Stedelijke Transformaties I en M			
2013 Stedenbouw zonder grondopbrengsten	24	4 startsubsidie	€ 40.000
2014 Stedenbouw zonder grondopbrengsten, vervolgaanvraag	4	4 projecten in uitvoering	€ 190.310
2014 Ontwerpen aan de Smart City	29	5 startsubsidie	€ 50.000
2014 Ontwerpen aan de Smart City, vervolgaanvraag	5	5 projecten in uitvoering	€ 153.995
Progr. Innovatieve Vormen van Opdrachtgeverschap OCW / I en M			
2013 Zelforganisatie in de zorg	33	5 startsubsidie	€ 49.710
2014 Zelforganisatie in de zorg, vervolgaanvraag	5	4 projecten in uitvoering	€ 142.970
2014 Experimenteren met stadslabs	89	17 projecten in uitvoering	€ 406.963
Programma Zorghuisvesting OCW			
2014 Hedy d'Ancona-prijs	91	1 winnaar	€ 20.000
2014 Ontwerp & Dementie	183	12 ontwerpers	€ 62.400
Programma Onderwijsomgeving OCW			
2014 Onderwijsomgeving voor uitvinders, denkers en doeners	68	5 startsubsidie	€ 50.000
2014 Vervolgaanvraag en opdracht	8	7 projecten in uitvoering	€ 277.552

Toelichting: Aan geselecteerde voorstellen is in sommige gevallen eerst een startsubsidie verleend van € 10.000 voor de uitwerking van een gedegen projectplan, het betrekken van relevante partijen en het organiseren van cofinanciering. Hiermee kan in een later stadium opnieuw subsidie worden aangevraagd voor de uitvoeringsfase van het project.

Vraag en aanbod verbinden

In maart 2014 riep het Stimuleringsfonds ontwerpers en opdrachtgevers op om te onderzoeken op welke wijze in specifieke stedelijke gebieden of regio's de circulaire economie kan worden bevorderd. M3H vroeg een startsubsidie aan voor het onderzoek dat zij wilden gaan doen naar het verduurzamen van het metabolisme en de economie van Parkstad. Ze vormden daarvoor een multidisciplinair team met Hosper, Remco Rolvink, Gidz en Carmela Bogman.

Het team zag mogelijkheden in de oude kastelen, kloosters, hoeves en buitenplaatsen in het gebied. "Die staan vaak middenin een voormalig productielandschap," vertelt architect Machiel Spaan. "Van oudsher waren ze autarkisch, maar veel productieprocessen zijn inmiddels losgezongen van de streek. Wij kijken of we weer verbindingen kunnen leggen tussen al die plekken; als je vraag en aanbod op elkaar weet af te stemmen, kan het gebied meer zelfvoorzienend worden."

Het team selecteerde drie cases als katalysator voor de regio: Het Savelbergklooster in Heerlen, waar de medicinale kruidentuin en Kneipp waterbaden van Broeder Aloysius ooit een begrip waren, het 14e-eeuwse kasteel Hoensbroek en landgoed Terworm. "De bereidheid van de stakeholders om deel te nemen aan het onderzoek speelde mee bij de keuze," aldus Spaan. Met de ontvangen vervolgsubsidie wordt nu samen met de belanghebbenden en andere partners zoals Natuurmonumenten en het Waterschap gewerkt aan concrete duurzame strategieën voor deze locaties. "De intentie is deze met ondersteuning van IBA Parkstad daadwerkelijk te realiseren in de komende jaren."

www.m3h.nl

Project Circulair erfgoed Parkstad **Aanvrager** M3H architecten
Startsubsidie € 10.000 **Vervolgsubsidie** € 36.300
Programma AARO programma → Stad en Regio: Open Oproep 'Sleutelen aan het metabolisme van de stad'

In de startblokken

“Veel bedrijven op hetzelfde bedrijventerrein weten niets van elkaar,” stelt Floris Schiferli, “de Pulsapp kan zorgen voor meer onderlinge informatie-uitwisseling en een optimalisatie van de bestaande stromen. Wie op de hoogte is van elkaars wederzijdse behoeftes kan efficiënter werken door bijvoorbeeld gezamenlijk afval te laten ophalen, door te carpoolen, of door diensten uit te wisselen. In de app valt bovendien te zien hoezeer die bundeling van krachten de efficiëntie verhoogt, wat weer een aanzuigende werking op andere bedrijven kan hebben.”

Als casestudy koos het onderzoeksteam ‘De Spaanse Polder’, een 190 hectare groot bedrijventerrein bij Rotterdam. Schiferli stelt dat de Pulsapp unieke real time data over dit terrein zal bevatten, die niet eerder voor de stedenbouw beschikbaar was. Dat is misschien wel de grootste winst: de app overstijgt het lokale gebruik. Het geeft inzicht in handelsperspectief wat weer een enorme verbetering in de inrichting van bedrijventerreinen tot gevolg hebben.

Om de Pulsapp goed te laten functioneren zijn er proclainers opgesteld, waarin wordt gesteld welke informatie vertrouwelijk blijft en welke mag worden gedeeld met derden. Om die privacy te waarborgen wordt ook de Pulsscout ingezet. “Dat is een vertrouwenspersoon voor de bedrijven, wat veel effectiever is dan vergelijkbare initiatieven die het alleen van sociale media moeten hebben. We zijn niet de zoveelste ‘sharing’ app.” Of het gaat werken? Schiferli: “Op dit moment wordt de website gebouwd en de Pulsscout geïnstrueerd. Er zijn al grote bedrijven die interesse tonen in het ontwikkelen van de software, de potentiële waarde van de Pulsapp is duidelijk. We staan in de startblokken.”

www.superuse-studios.com

Project Pulsapp Aanvrager Superuse Studios **Subsidie** € 50.635
Deelregeling AARO programma's → Stedelijke Transformaties:
'Ontwerpen aan de Smart City'

PULSAPP

Samen met Castricum proefballonnen oplaten

“We helpen inwoners van Castricum bij conceptontwikkeling. Dat vat de werkzaamheden van Stadslab Castricum nog het beste samen,” aldus initiatiefnemer Carst Abma van Atelier VA. “Hier in de duinen wordt bijvoorbeeld door Landal Greenpark een recreatieterrein gepland, gestoeld op het gangbare toerismemodel. De plannen zijn echter nog niet goedgekeurd door de gemeente. Om de discussie over dit gebied nieuw leven in te blazen hebben we het duinconcept van DS landschappen gebruikt als inspiratie voor de bewoners van Castricum en omstreken. Een voorbeeld van een duurzaam recreatie en leergebied.”

“Het is aan de bewoners om daar vervolgens wat mee te doen. Misschien leefde het idee al, maar in ieder geval zijn er nu vanuit de gemeente vier mensen met elkaar aan het praten over alternatieve vormen van recreatie. Wij helpen ze bij het ontwikkelen van concrete plannen.”

Het Dorpslab fungeert dus als ondersteunende netwerkorganisatie voor de Castricumse gemeenschap. Ze zijn nog maar net begonnen, maar de mogelijkheden zijn eindeloos. Abma: “Castricum is een heel actieve gemeente, dat maakt het prettig om hier te werken. Ik ben benieuwd welke kant we op zullen gaan. Nu zijn de ‘proefballonnen’ die burgers samen met ons oplaten, nog gericht op stadsplanning en ruimtelijke ordening. Ik kan me voorstellen dat we ons in de toekomst over meer sociaal bewogen vraagstukken zullen buigen. Het hangt van de vraag van de gemeente af.”

dorpsslabcastricum.nl

Project Dorpslab Castricum **Aanvrager** Atelier VA **Subsidie** € 24.486
Programma AARO programma → Innovatieve vormen van
Opdrachtgeverschap: Open Oproep ‘Experimenteren met Stadslabs’

Hedy d'Ancona-prijs 2014

Na twee succesvolle edities in 2010 en 2012 organiseerden de initiatiefnemers van de Hedy d'Ancona-prijs voor excellente zorgarchitectuur – Stimuleringsfonds Creatieve Industrie en TNO innovation for life – in 2013/2014 een nieuwe prijsronde. Deze tweejaarlijkse prijs stimuleert innovatie van de zorg en ontwerp ten aanzien van de huisvesting, in combinatie met goed opdrachtgeverschap.

In juni 2014 is de prijs toegekend aan De Veilige Veste in Leeuwarden, een uniek gebouw voor meiden die op de vlucht zijn voor huiselijk geweld, loverboys en gedwongen prostitutie. Bekendmaking van de resultaten is ondersteund door een bijeenkomst in aanwezigheid van directeur-generaal Cultuur en Media van het ministerie van OCW Marjan Hammersma en Hedy d'Ancona, een publicatie en de website.

www.hedydanconaprijs.nl

Project Hedy d'Ancona-prijs 2014

Deelnemers 91 inzendingen, 7 nominaties, 1 prijswinnaar

Samenwerkingspartner TNO **Programma** AARO programma → Zorg

Ontwerpen voor meer levensgeluk

Zes teams van wetenschappers, zorgverleners, architecten, ontwerpers en producenten van o.a. zorgmeubilair werken aan de vraag hoe zij het leven voor dementerenden in zorginstellingen zo aangenaam mogelijk kunnen maken. Het Stimuleringsfonds en Cordaan stelden hen voor de uitdaging om verbeteringen aan te brengen in drie specifieke zorggebouwen van Cordaan. “In de praktijk blijkt dat wetenschappers en ontwerpers elkaar vaak niet weten te vinden” vertelt architect Caro van Dijk. “Er wordt veel ontworpen op basis van aannames. In dit project is het de bedoeling samen uit te zoeken waar mensen echt baat bij hebben.” Een zoektocht van binnenuit volgens architect Henri Snel, om antwoorden te vinden die toekomstbestendig zijn.

Snel en Van Dijk zijn de projectleiders van het onderzoek, dat begon met kennis verzamelen en delen. “Er waren lezingen over dementie, workshops over tactiliteit en licht, brainstormsessies. De teamleden leerden ook de zorg kennen, sommigen draaiden zelfs een dag mee met de verzorgers.”

Inmiddels is fase twee in volle gang: “Er zijn verschillende toepassingen bedacht, waarvan nu mock-ups worden gebouwd en getest.” Zo zijn er experimenten met sensorische wayfinding en plannen om mensen met dementie weer gewoon tussen anderen te laten wonen in een ondersteunende community. Ook worden er ter plekke oplossingen gezocht om het ervaren van een buitengevoel voor dementerenden mogelijk te maken. “We hopen dat de uitkomsten straks breed worden opgepakt,” aldus Van Dijk. “Het idee is dat producten of ingrepen die zorgen voor meer levensgeluk worden doorontwikkeld.”

Project The Art & Science of Dementia Care **Deelnemers** 12 architecten/ontwerpers, 6 wetenschappers, 6 producenten en 6 zorgprofessionals
Samenwerkingspartner Cordaan **Programma** AARO programma → Zorg

Uitvinders van de toekomst

Leren door te maken; tot voor kort was er weinig ruimte voor in het onderwijs. MakerSchool brengt daar verandering in. Rotslab opent samen met X11, een vmbo-school voor grafimedia, een speciaal lab waar het kan: denken, doen en uitvinden. Een lokaal met onder andere 3D-printers, lasersnijders, Makey-Makeys en Littlebits waar je je eigen creaties kunt ontwerpen, maken en testen.

In MakerSchool worden nieuwe lesformats ontwikkeld en beschikbaar gesteld voor iedereen, ondersteund met blogs en vlogs. Iedere week is MakerSchool een dag beschikbaar voor docenten en leerlingen die hier willen experimenteren – ook andere scholen zijn welkom. Wat er allemaal gemaakt wordt? “Een nieuwe schoen voor Nike, een 3D-geprinte nieuwbouwwijk, of een animatie in Scratch; echt van alles, het bruijt hier van de creativiteit,” vertelt projectleider Henk van Zeijts van Rotslab. “Kinderen vinden het geweldig, ze halen er heel veel energie uit. Zelfs de pauzebel wordt genegeerd als ze eenmaal bezig zijn.”

Doel van MakerSchool is om bij jongeren, primair op vmbo niveau, vaardigheden te stimuleren die hen beter toerusten op de maatschappij van de toekomst, zoals creativiteit, kritisch en flexibel denken, probleemoplossend vermogen en samenwerken. “We zijn aan het pionieren met nieuwe vormen van onderwijs,” zegt Van Zeijts. “Tot nu toe is men erg enthousiast over de uitkomsten. Deze aanpak zorgt ervoor dat kinderen vrijer gaan denken. Hun blik wordt breder en hun wereld maakbaarder.”

www.rotslab.nl | www.x11.nu | www.makerschool.nl

Project MakerSchool Aanvrager Rotslab Subsidie € 40.000
Programma AARO programma → Onderwijs: Onderwijsomgeving voor uitvinders, denkers en doeners

Gezamenlijke programma's cultuurfondsen

The Art of Impact

Programma in opdracht van het ministerie van OCW, waarin de zes publieke cultuurfondsen samenwerken: Fonds Podiumkunsten, Fonds voor Cultuurparticipatie, Nederlands Filmfonds, Nederlands Letterenfonds, Mondriaan Fonds en het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie. Het beoogt de maatschappelijke betekenis van cultuur zichtbaar te maken en is een extra impuls, naast de reguliere regelingen van deze fondsen. Het programma bevat een regeling voor cross-sectorale projectsubsidies, gericht op het bevorderen van samenwerking tussen cultuur en maatschappelijke domeinen. In december 2014 is The Art of Impact tijdens het congres Cultuur in Beeld gelanceerd door minister Bussemaker. Begin 2015 volgt een Open Oproep voor nieuwe initiatieven die kunst en maatschappij verbinden. Het ministerie van OCW heeft hiervoor de komende twee jaar € 7 miljoen euro beschikbaar gesteld. Programmaleider is Michiel Munneke, voormalig directeur World Press Photo. De activiteiten starten in 2015.
www.theartofimpact.nl

Dutch Cultural Manifestations Abroad (BuZa)

Eind 2014 heeft het Ministerie van Buitenlandse Zaken, binnen het kader van het internationaal cultuurbeleid, opdracht gegeven aan de gezamenlijke cultuurfondsen voor een tweejurig programma 2015-2016. Penvoerder is het Fonds Podiumkunsten. Het Stimuleringsfonds kan in dit kader € 300.000 benutten voor projecten die de culturele uitwisseling bevorderen met Duitsland, Japan en Korea. In Duitsland betreft dit onder andere de samenwerking met het Letterenfonds in het kader van de Frankfurter Buchmesse, waar Nederland en Vlaanderen gezamenlijk gastland zijn. De activiteiten starten in 2015.

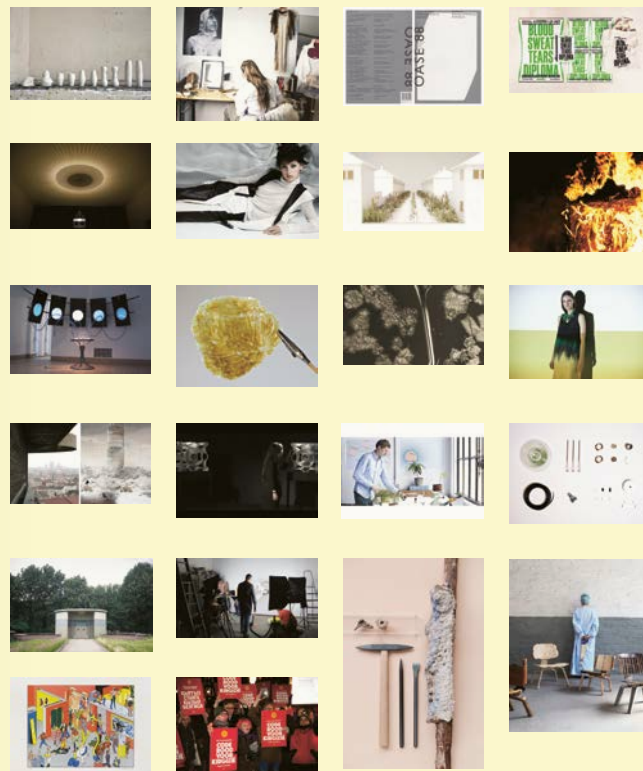
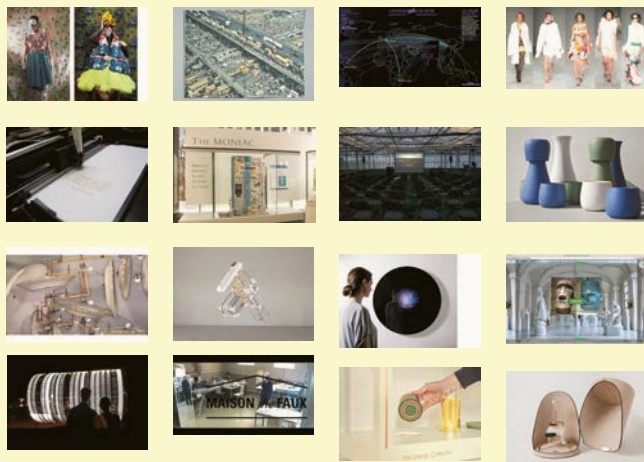
Talentontwikkeling Ontwerpsector

Talentontwikkeling is een doelstelling in alle deelregelingen van het subsidiehuis. Bovendien is er de speciale deelregeling Talentontwikkeling die het mogelijk maakt om pas afgestudeerden een jaar lang te laten werken aan hun artistieke en professionele ontwikkeling. Zij ontvangen zowel een beurs als een op maat samengestelde begeleiding in het opzetten van hun eigen praktijk. Het stimuleren van internationaal toptalent in het programma 'Talentontwikkeling in internationale context' richt zich op gevestigd talent. In 2014 is een Open Oproep uitgeschreven op basis waarvan vier toptalenten zijn geselecteerd: ontwerper Gionata Gatto, ontwerper Claudy Jongstra, curator Jorn Koniijn en grafisch ontwerper Ruben Pater. Voorwaarde voor deelname was samenwerking met een internationale partner. De geselecteerden ontvingen elk een bijdrage van € 25.000.

Programma Talentontwikkeling

→ lichting 2014-2015

In 2014/2015 ondersteunt het Stimuleringsfonds 38 uitzonderlijke makers en ontwerpers in de creatieve industrie, verdeeld over de disciplines architectuur, interieurarchitectuur, textielontwerp, sieradenontwerp, social design, productvormgeving, modevormgeving, grafisch ontwerp en e-cultuur. Elk geselecteerd talent ontvangt een beurs vanuit de Deelregeling Talentontwikkeling, vrij te besteden aan de verdere ontwikkeling van een eigen werkwijze of methodiek en/of het ontwikkelen van ideeën, prototypes of producten.

Tentoonstelling Talentontwikkeling → lichting 2013-2014

Tijdens de Dutch Design Week (18 t/m 26 oktober 2014) werden de nieuwste projecten van de lichting talentontwikkeling 2013-2014 in de Schellensfabriek in Eindhoven gepresenteerd. Eind 2014 zijn alle makers gevraagd een verslag in te dienen na afloop van hun werkperiode. Rick van der Linden noemt de beurs een jaar van verbeelding: “Mijn beurs eindigde met een tentoonstelling op de Dutch Design Week. Het is bijzonder dat ruim 8.000(!) bezoekers op die manier met mijn werk in aanraking kwamen. Ik ben enorm dankbaar voor het vertrouwen dat het Stimuleringsfonds me het afgelopen jaar heeft gegeven.”

Ontwerper Jinhyun Jeon vond het een eer om tot de eerste lichting talenten te behoren. “Mijn afstudeerproject Sensory Stimuli is een onderzoek naar neurologie en design, gevoel en intuïtie en sociale gedragspatronen. Het is tegelijk een verkenning van innovatieve technieken en materiaalonderzoek. Door de steun van het Stimuleringsfonds heb ik dit project verder kunnen ontwikkelen richting een nieuwe serie sensorische projecten. De werkbeurs bood mij de kans om samenwerkingsverbanden op te zetten in binnen- en buitenland met diverse gespecialiseerde organisaties en instellingen.”

Project Talent Exhibition In No Particular Order **Curator** Agata Jaworska
Programma Talentontwikkeling → lichting 2013-2014

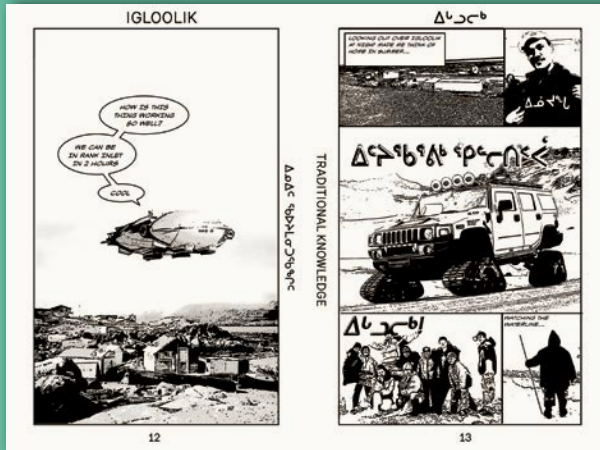
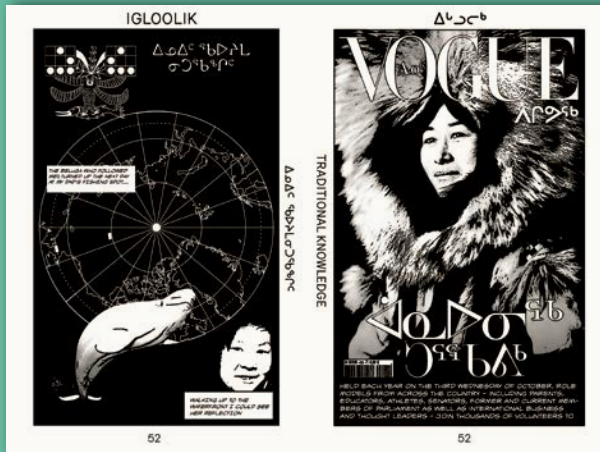
Verhalen voor de overlevering

Wat weet de buitenwereld eigenlijk van het échte leven van de Inuit in het Noordpoolgebied? Hoe zien hun dagen eruit, wat is er over van hun tradities, wat zijn hun wensen en dromen? Ontwerper Ruben Pater werkt samen met het lokale mediabedrijf Isuma TV aan een storytelling applicatie waarmee jonge Inuit hun eigen verhaal kunnen vertellen aan de hand van zelfgemaakte beelden. "Verhalen vertellen is een belangrijke schakel in het behoud van een cultuur," zegt Pater. Deze zomer beginnen de workshops in de verschillende Inuit-dorpen waarin kinderen leren omgaan met de app.

Pater wil met de beelden een graphic novel maken waarin eeuwenoude tradities worden afgezet tegen de werkelijkheid van alledag en de dromen van een nieuwe generatie. Het boek is niet alleen bedoeld voor de Inuit zelf, maar maakt ook de buitenwereld deelgenoot van hun wereld. "In Time Machine worden volksmythes en kennis in een nieuwe vorm doorgegeven. Het project richt zich nu op de Inuit, maar kan ook heel goed in een andere culturele context worden ingezet."

www.untold-stories.net

Project Time Machine Aanvrager Ruben Pater Subsidie € 25.000
Deelregeling Talentontwikkeling in internationale context

essays

Nieuwe vormen van schoonheid en betekenis

Het begrip 'kunst' kende zijn hoogtijdagen in de 20e eeuw, op basis van nog veel oudere ideeën en concepten; het was de manier waarop schoonheid en betekenis werden georganiseerd. Maar de huidige netwerksamenleving vraagt om een veel vrijere benadering: hoog tijd om van de cultuursector een compromisloos betekenislaboratorium te maken.

Door Dick Rijken

De structuur van de 20e-eeuwse kunst- en cultuursector is eigenlijk een kopie van het organisatie-model van de christelijke kerk. Vanuit de Renaissance, Verlichting en Romantiek kwam een sterk verlangen om een alternatief voor de kerk op het gebied van hogere gedachten en gevoelens. Met legitimerende concepten als 'beschaving' en 'Bildung' smolt in de moderniteit het rationalisme van de Verlichting samen met de intuïtie van de Romantiek. 'Mystiek' werd 'subliem', 'kerk' werd 'museum' en 'het woord' werd 'het werk'. Met natuurlijk de kunstenaar als grote voorganger: een onbegrijpelijke genie, functionerend in direct contact met een hogere werkelijkheid, en met als heilige opdracht om die werkelijkheid zichtbaar, hoorbaar en voelbaar te maken. Voor ons allemaal, om een beter mens van te worden.

Elitaire kunst

De schone kunsten waren het hoogste goed van de seculiere beschaving, gepresenteerd in witte en zwarte dozen, die er bewust op ingericht waren om een geïsoleerde ervaring van 'het werk' mogelijk te maken. Het museum of de zaal als zoveel mogelijk contextloze context. Sublieme schoonheid, tijdloze betekenis. Het werk moest voor zichzelf speken. Het was de moderne tijd, de moderniteit van de industriële samenleving, waarin alles hiërarchisch georganiseerd was (net als vroeger, in de kerk). Al het goede kwam van boven, en er was een elite die ons de weg moest wijzen naar voren: de avant-garde, zij die voor de troepen uit liepen en de weg wezen. In wetenschap en kunst was het aan de elite om grote ideeën en theorieën te ontwikkelen. Zodat en opdat anderen die konden toepassen. Professionals, getalenteerd en geschoold, bepaalden wat kwaliteit was. Daar kon soms driftig over gedebatteerd worden, maar dat bleef in eigen kring.

Artistiek-industrieel complex

We hebben dan ook een eeuw lang gewerkt aan een heel stelsel van instituten en instituties om hier vorm aan te geven: musea, zalen, presentatieplekken, kunstonderwijs, conservatoren, orkesten en allerlei andere gezelschappen, kunstenaars, wetgeving (herinnert u zich de BKR nog?), kunstcritiek, fondsen, verzamelaars, besturen, vrienden-van, lobbyisten, etc. Noem het maar een artistiek-industrieel complex. Het heeft in de loop der jaren veel moois en waardevols voortgebracht en de intrinsieke waarde van kunst blijft onverminderd groot, maar het is helaas ook een vooral een zichzelf conserverend bolwerk geworden dat graag vasthoudt aan ideeën en structuren uit het verleden. Ook stelt de samenleving inmiddels meer kritische vragen dan het kan beantwoorden. Het wringt. Het artistiek-industriele complex is een heel mooi, groot en duur antwoord op een vraag die inmiddels is veranderd. Niet in essentie – betekenis en schoonheid zijn zelfs belangrijker dan ooit – maar wel in operationele zin, in structuur, uitdrukking en vorm.

Zoeken naar betekenis

Vroeger kregen we ongevraagd betekenis aangereikt, maar konden velen er eigenlijk niet zo veel mee. Nu smeken we er om, maar moeten we op zoek. Thuis, op straat, op het werk, in de stad, op vakantie, in het ziekenhuis, in de auto, overal zijn we met betekenis bezig. Zelfexpressie? We doen niet anders. Reflectie? We hebben het met elkaar permanent overal over. Maar ondertussen voelen we ons steeds ongemakkelijker, zowel in de genadeloze jacht van de commercie op ons geld als in complexe bureaucratische systemen waar we nota bene ook nog vaak zelf deel van uitmaken. Veel producten en systemen zijn lelijk, oppervlakkig of betekenisloos. Lelijk omdat ze gevoelens oproepen die we liever kwijt dan rijk zijn, oppervlakkig omdat er voor verdieping geen tijd of ruimte is en het leven al ingewikkeld genoeg is, betekenisloos omdat we er niet van groeien.

Waar moet dat heen? Het is geen grote, abstracte vraag waar we eerst eens rustig over kunnen gaan nadenken, maar een dagelijks dilemma in alle keuzes die we (moeten) maken. In de netwerksamenleving zijn we tegelijkertijd afhankelijker van elkaar en zelfstandiger dan ooit tevoren. We mogen en moeten alles zelf doen. Dat is dan ook de reden waarom het begint te wringen. Netwerkbetekenis komt lokaal tot stand, is gesitueerd, voor alles, bij onszelf. En niet aan een witte muur. Als kunst het verleden is van schoonheid en betekenis, wat is dan hun toekomst in een pluriform en massaal netwerk van mensen, relaties en ideeën? Laten we hopen dat het meer is dan 'like' buttons of 1,48 miljard resultaten op het zoekwoord 'beauty' bij Google.

Mooie netwerken?

Het antwoord komt niet van boven, niet uit de wetenschap, niet uit het artistiek-industriële complex, maar van de zijkant, uit relaties, uitdagingen, verbindingen en verrassingen in onze dagelijkse leefwereld. De creatieve industrie, dat zijn we ook zelf, met een enorme honger naar kennis en vaardigheden op het gebied van expressie en reflectie. We experimenteren in de netwerken van ons dagelijks leven, waarin we permanent onszelf moeten (blijven) vormgeven. We hunkeren als doe-het-zelvers naar inspiratie in

de fysieke wereld, in situaties, in systemen of in gesprekken. Kunnen diensten of systemen in onderwijs, zorg, of veiligheid ook mooi zijn? Ontroerend, troostend, elegant, gracieus, opwindend, provocerend, confronterend of inspirerend? Vormgeving beperkt zich niet langer tot materie, beeld, geluid of tekst, maar heeft betrekking op alle keuzes van makers die verschil maken in de beleving van gebruikers. Gesitueerd, subjectief, persoonlijk betrokken en trouw aan zichzelf. Schoonheid en betekenis, maar dan bottom-up, in plaats van top-down. Het artistiek-industriële complex mag dan niet meer van deze tijd zijn, de fundamenten ervan zijn vitaler dan ooit tevoren. Maar vertrouwen dat het allemaal wel goed komt met Google en Facebook aan het stuur, is naïef.

Sleutelen aan het hart

Elke maker in elk vakgebied is beter af met een goed operationeel inzicht in menselijke betekenis, om van alle systemen zelf nog maar te zwijgen. We moeten terug naar de essentie van de kunst- en cultuursector: ontroering, troost, menselijke maat, dubbelzinnigheid, elegante oplossingen, gesitueerde menselijkheid, ruimte voor subjectiviteit, (zelf)relativering, gevoel voor humor, enzovoorts. En we moeten vooruit door vanuit een artistieke mentaliteit te experimenteren met nieuwe vormen. Dat gaat niet over opleuken of mooi verpakken, maar over sleutelen in en aan het hart van onze systemen vanuit een betekenisgerichte mentaliteit en een esthetische gedrevenheid. Overal – in het hart van zorg, veiligheid, onderwijs, bestuur en alle andere sectoren van de samenleving, maar ook in onze dagelijkse levens.

Nieuw begrippenkader

Dit impliceert niet alleen een nieuwe praktijk van vormgeving. We hebben er ook een nieuw begrippenkader voor nodig dat we de komende jaren moeten ontwikkelen. Zo moeten we niet de creatieve industrie zien als toegepaste kunst, maar een artistieke mentaliteit zien als ziel van een genetwerkte makersamenleving. Experimentele artistieke expressie en reflectie in vele, vooral niet-traditionele media zijn dan broodnodig als bronnen van inspiratie,

niet alleen voor ontwerpers en professionele makers, maar voor alle netwerkburgers. Als we schoonheid en betekenis op deze manier opnieuw invulling geven en organiseren, dan is dat niet in het museum, maar in het dagelijks leven, in de ontworpen wereld waar we in leven. Dat lijkt op 'Bildung', maar het is uitgesproken toekomstgericht. Schatplichtig aan de 19e-eeuwse opvattingen over kunst, maar met andere doelen, spelers, rollen, processen en criteria. En als iedereen een maker wordt, hoe gaan we die mensen dan noemen die hen inspireren?

Investeren in experimenteren

Experimenteren met betekenis doen we in academies, labs en werkplaatsen, maar ook buiten op straat en in huiskamers. Vanuit de heilige overtuiging (toch weer) dat vrije artistieke reflectie en expressie voor precies de juiste inspiratie kunnen zorgen. Meer en meer kunstenaars en culturele instellingen voelen zich aangesproken, regelingen als 'The Art of Impact' wijzen ook in de goede richting en zelfs in het op het verleden gerichte artistiek-industriële complex is veel te leren.

Als de uitdagingen in het dagelijks leven groot zijn en oude oplossingen niet meer werken, dan moeten de experimenten compromisloos, speels en diep kunnen zijn en hoeven ze ook niet door iedereen begrepen te worden. Overal in de samenleving moeten we die uitdaging aangaan. De private sector heeft tijd noch geld voor risicovolle experimenten (wie onderzoekt met experimenten hoe ik troost kan vinden in het zorgen voor mijn moeder met Alzheimer?). Daar moeten we als samenleving in investeren. Met artistieke experimenteerruimte, op zoek naar nieuwe vormen van schoonheid en betekenis. Dan geldt voor artistieke experimenten ook niet meer het potsierlijke criterium van publieksbereik, maar moeten ze vooral nieuwe vormen, nieuw denken en nieuw doen mogelijk maken.

Betekenislaboratorium

De kwaliteit van de creatieve industrie staat of valt met de vrije ruimte die er is om speels te kunnen experimenteren – niet omdat het moet van iemand anders, maar omdat het kan, omdat we

nieuwsgierig zijn, omdat we de wereld mooier en betekenisvoller willen en omdat het enige weg vooruit is in onbekend terrein. Dat roept veel oude en nieuwe vragen op. Hoe zijn de taken verdeeld tussen publiek en privaat? En tussen individu en organisatie? Wat zijn de kenmerken van en criteria voor een maatschappelijke infrastructuur waarin burgers vorm geven aan betekenis en schoonheid? Wat voor organisaties zijn daarvoor nodig naast labs en werkplaatsen? Hoe beoordelen we hun onderzoeksagenda's? Welke rol speelt onderwijs hierin? Wie leert eigenlijk van wie? En wat dan? Er is meer nodig dan de quasipublieke expressie- en reflectieruimte die ons vanuit Silicon Valley wordt aangereikt. De keuze is aan ons en er hangt veel van af. We moeten ons losmaken van oude opvattingen over en scheidslijnen tussen (kunst)disciplines of maatschappelijke sectoren en van de cultuursector een compromisloos betekenislaboratorium maken. Voor een 20e-eeuwse kunstliefhebber is het vloeken in de kerk, maar voor een netwerkburger is dat het wat het leven in de 21e eeuw glans geeft. Niet mystiek of subliem, maar wel geïnspireerd en vooral ook inspirerend – zintuiglijk, mentaal en spiritueel.

Dick Rijken is directeur van STEIM, een netwerkclub voor experimenten met muziek en geluid. Als lector Informatietechnologie en Samenleving aan De Haagse Hogeschool doet hij onderzoek naar artistieke mentaliteit als inspiratiebron voor verschillende maatschappelijke domeinen en opleidingen. Al meer dan 25 jaar is hij op zoek naar manieren om de systemen waar we in leven mooier en betekenisvoller te maken.

Muzikale objecten

STEIM is een internationaal opererend netwerklaboratorium op het gebied van nieuwe technologie voor geluid, muziek en muzikaliteit. Het gebruikt de resultaten van meer van 40 jaar experimenteren om oplossingen voor onoplosbare problemen te bieden en maatschappelijke verbindingen te leggen. Sinds enkele jaren werkt STEIM samen met Vanboeijen, een zorginstelling in Assen voor mensen met een meervoudige beperking, aan de ontwikkeling van muziekinstrumenten die de kwaliteit van leven voor de cliënten verbeteren.

Voor veel mensen met een beperking is het absoluut ondenkbaar dat ze een klassiek muziekinstrument zouden kunnen bespelen, terwijl in sommige gevallen muziek nog een van de weinige vormen van communicatie voor hen is. De beperkingen van de gebruikers dwongen de makers terug te gaan naar de absolute fundamenteën van de muziek: eenvoudige, essentiële geluiden, melodieën en muzikale patronen. In het project worden eenvoudige objecten ontwikkeld die bij de minste aanraking al muzikale geluiden kunnen produceren. De interactie met de objecten brengt niet zelden een ontroerende, primaire en emotionele reactie bij mensen teweeg.

www.steim.org

Project STEIM's samenwerking met Vanboeijen (o.a.) **Aanvrager** STEIM
Subsidie € 474.500
Deelregeling Meerjarige programma's → Programma 2013-2014

De kunstenaar is meer waard dan hem toekomt

Ze mogen het dan anders aanpakken; kunstenaars doen net als wetenschappers onderzoek. Dat leidt tot interessante vondsten waar de maatschappij gretig gebruik van maakt. Maar bij gebrek aan de drang tot publiceren – iets waar elke wetenschapper mee behept is – blijft ook de erkenning achterwege. Hoe kunnen we laten zien dat we kunstenaars nodig hebben voor innovatie? Wordt het tijd hun verhalen op te schrijven?

Door Marleen Stikker

Het moet begin 1990 geweest zijn dat Hans Kerkhof van TV3000 een camera richtte op het Rembrandtplein en hem zo configureerde dat iedereen hem vanuit de huiskamer kon bedienen. Het beeld werd live op het lokale televisiekanaal in Amsterdam uitgezonden. Met de toetsen van de telefoon pande de camera links of rechts, zoomde hij in of uit. We zagen een glimp van de mogelijkheden die met de komst van het internet jaren later voor iedereen toegankelijk werden. Big Brother maakte er furore mee en laten we de online porno industrie niet vergeten. Weinigen zullen weten van de experimenten met technologie en media door groepen als TV3000, BeursTV en StaatsTVRabotnik. Zij hebben het

voorwerk gedaan, toepassingen uitprobeerde, vormen bedacht. Gekeken of ze relevant zijn of effect zouden sorteren. Er is veel te weinig bekend over de impact van het onderzoek dat door kunstenaars wordt gedaan. Er zijn anekdotes: de silent disco van Nico Okkerse die hij in 2000 bedacht om geluidshinder te voorkomen, wordt nu ingezet in campagnes van Yahoo. Of neem BuBI Space, een installatie van Arthur Elsenaar en Taco Stolk uit 2002, waarbij GSM's werden uitgeschakeld. Vorig jaar stond er een installatie op het Spui van KitKat die het idee had gebruikt voor hun campagne 'Have a Break'. Het second screen werd in 1994 door De Digitale Stad en Smart TV uitgevonden; twintig jaar later werd het een hype. Maar niemand heeft het nog over de wegbereiders. Hun impact lijkt alweer vergeten.

Afgerekend op aantallen

BuBI Space, silent disco en het second screen zijn slechts een greep uit talloze voorbeelden uit de e-cultuur die een commercieel vervolg kregen. Hetzelfde geldt voor andere kunstvormen en architectuur: concepten, ideeën, nieuwe toepassingen van materialen, uitvindingen... er is een rijke traditie aan vindingen van kunstenaars die een impact hebben gekregen in de wereld om ons heen. Toch worden ze in het cultuurbeleid alleen afgerekend op hun bezoekersaantallen. Daarmee gaan we voorbij aan de belangrijkste reden waarom we kunst en cultuur nodig hebben. Zouden we niet in kaart moeten brengen wat de langetermijnimpact van hun onderzoek is, zoals we dat ook in de wetenschap doen?

Valse scheiding

Ik hanteer het begrip kunstenaar in de Angelsaksische traditie. Dat betekent dat daarmee ook ontwerpers en architecten worden aangeduid. In Nederland hebben we het begrip kunst ten onrechte versmald, waardoor het beeld is ontstaan dat kunst vrij en onaantastbaar is, terwijl de creatieve industrie zich nuttig maakt voor de economie. De praktijk van kunstenaars is echter fluïde. Vrij onderzoek en toegepast werk wisselen elkaar af. De context bepaalt het werk. De scheiding die in beleid wordt aangebracht

tussen kunst enerzijds en creatieve industrie anderzijds is in mijn ogen een dwaling die geen recht doet aan de verschillende stadia die creativiteit doorloopt. Het maakt het ook lastig om de overeenkomsten tussen wetenschap en kunst te beargumenteren. De methode die kunstenaars en wetenschappers kiezen voor het beantwoorden van die vragen zijn zeer verschillend. Wetenschappers worden getraind om objectiviteit na te streven in hun aannames, gegenereerde data en bevindingen. Kunstenaars worden geacht juist zeer subjectief en intuïtief te werken. In de werkelijkheid maken ze gebruik van elkaars methoden. Wetenschappers volgen hun intuïtie en beargumenteren later hoe ze op hun vinding zijn gekomen. En kunstenaars werken vaak veel systematischer dan ze de publieke opinie willen laten weten.

Product of publicatie?

De context waarin beiden worden afgerekend, is echter compleet verschillend. Wetenschappers hebben een methodiek waarbij gekeken wordt naar de invloed van hun ideeën en publicaties. De score is afhankelijk van hoe vaak ze geciteerd worden in de publicaties van anderen. De reputatie van een wetenschapper wordt in eerste instantie afgeleid van conversatie en impact van het werk in relevante omgevingen. Wetenschappers die patenten weten te bemachtigen, of zelf een bedrijf starten met hun vinding, worden gekoesterd door hun universiteiten. Kunstenaars worden beoordeeld op het aantal kaartjes dat ze verkopen voor het product dat ze maken. Daar gaat het mis. Wetenschappers richten zich op publicaties en kunstenaars raken verstrikt in het product en de appreciatie van het algemene publiek en de recensenten.

Innovatiebiografieën

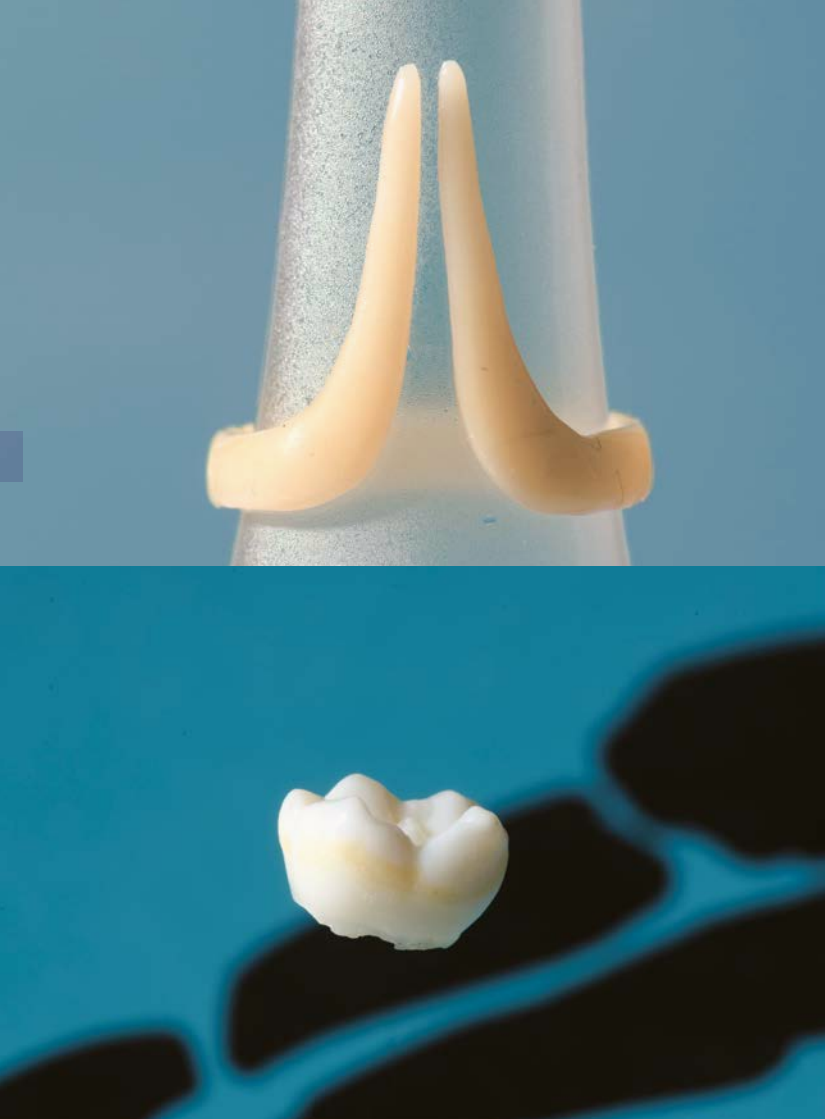
In de wetenschap is het usance om onderzoekers de ruimte te geven om fundamentele vragen te stellen, onbewezen paden te verkennen en al knutselend en proefondervindelijk tot nieuwe inzichten te komen. Het vertrouwen is er dat dit na enkele jaren zal leiden tot nieuwe inzichten, toepassingen en methodes. Het proces dat wordt doorlopen, begint met door nieuwsgierigheid gedreven

onderzoek. Daarna volgt reflectie en analyse van de context en het uiteindelijk valideren van de nieuwe inzichten in de praktijk. Als die stappen zijn doorlopen, wordt er gekeken hoe de nieuwe inzichten kunnen worden geïmplementeerd. Daarvoor zijn 'technology transfer' afdelingen en incubatieprogramma's opgezet.

De vrije ruimte voor experiment en onderzoek moet voor makers, ontwerpers, kunstenaars ook veiliggesteld worden. Radicale experimenten moeten ook mogelijk zijn binnen de cultuurproductie. Daar ontstaan vitale ideeën die het leven van iedereen positief kunnen beïnvloeden, die je geestelijk en fysiek raken, vaak met maatschappelijke raakvlakken.

We zouden een start kunnen maken door 'innovatiebiografieën' te gaan schrijven en de routes zichtbaar te maken. Hoe bijvoorbeeld de fysieke interfaces van Michel Waisvisz zijn tijd ver vooruit waren. Als componist en performer van live elektronische muziek (en voormalig artistiek directeur van STEIM) ontwikkelde Waisvisz nieuwe wegen om fysieke aanraking en beweging in relatie te brengen met elektronische muziekinstrumenten. Door wie was hij geïnspireerd en wat voor een impact heeft zijn werk gehad in de industrie? Het is slechts een klein voorbeeld van de verhalen die nog niet verteld zijn. Zonder dat begrip ontnemen we ons het recht op de enorme impact die experimentele kunst heeft op innovatie.

Marleen Stikker is directeur en mede-oprichter van Waag Society, een instituut dat creatieve technologische toepassingen ontwikkelt voor maatschappelijke innovatie. Als 'burgemeester' van De Digitale Stad (1994) ontwikkelde zij de eerste gratis toegangspoort en virtuele gemeenschap op het internet. In 2004 nam zij het initiatief tot het ICT Innovatie Platform Creatieve Industrie dat de krachten van de wetenschap, het bedrijfsleven en de creatieve sector bundelde, een voorloper van CLICKNL.

Innovatie met biomaterialen

Waag Society – Institute for art, science and technology – verkent opkomende technologieën vanuit het idee dat elke nieuwe technologie mens en maatschappij beïnvloedt en verandert. Intuïtief en door nieuwsgierigheid gedreven onderzoek van kunstenaars en ontwerpers staat daarbij voorop. Zij weten als geen ander technologie te bevragen, heilige huisjes omver te werpen, verbeelding en fantasie te prikkelen en bovenal op zoek te gaan naar betekenisvolle toepassingen. In februari 2015 startte het Open Wetlab van Waag Society met de eerste BioHack Academy ter wereld. Doel van het Open Wetlab is de impact van biotechnologie op de samenleving tastbaar en bespreekbaar te maken door middel van kunst en ontwerp. Zo ontwikkelde ontwerpster Nina van den Broek een sieradenlijn van melktanden die de dubbelzinnige schoonheid van ivoor aan de kaak stelt. Het is een typisch voorbeeld van een toepassing waarbij biomaterialen als basis dienen voor nieuwe gebruiksmogelijkheden, die weleens van grote maatschappelijke betekenis blijken te kunnen zijn.

www.waag.org

Project Open Wetlab (o.a.) **Aanvrager** Waag Society **Subsidie** € 1.000.000
Deelregeling Meerjarige programma's → Programma 2013-2014

Magnetism Mixe

GARCIA
23.2.15

D. SALINA
W. MEDIUM
9.12.14

LabMakelaar Benelux BV
www.labmakelaar.com

Ontwerpers onderzoeken de toekomst

Ontwerpend onderzoek door professionals verdient een grotere rol binnen het huidige innovatie- en cultuurbeleid. In de financiering van onderzoek gaat momenteel de meeste aandacht uit naar fundamenteel en toegepast wetenschappelijk onderzoek. Maar er is meer nodig om maatschappelijke opgaven te tackelen. Doorslaggevende kennis en creativiteit voor innovatie is te vinden in de hoofden en harten van ontwerpers.

Door Paul Rutten en Lauran Schijvens

In het actuele innovatiedebat speelt de creatieve industrie een belangrijke rol. Nieuwe producten en diensten zijn succesvol wanneer ze aansluiten bij trends en appelleren aan actuele identiteiten, imago's en belevingen. Ze moeten zijn ontworpen met het oog op de gebruiker. Dat vergt een werkwijze die karakteristiek is voor de creatieve industrie, waar onder andere designers, mediaproductanten, brandingexperts, theatermakers en architecten deel van uitmaken. Daarom staat het verbinden van de innovatie- en verbeeldingskracht van de creatieve industrie met andere economische sectoren en met maatschappelijke opgaven hoog op de agenda. Bovendien beoogt het topteam creatieve industrie de

concurrentiekracht van de sector te versterken.

Het oplossen van maatschappelijke opgaven – de zogenoemde grand societal challenges – wordt een steeds belangrijkere ambitie van de creatieve industrie. Vraagstukken als het verduurzamen van de samenleving, het bevorderen van gezond ouder worden, het realiseren van een gezonde en veilige waterhuishouding en het vergroten van voedselveiligheid vragen om herontwerp van maatschappelijke systemen op basis van kennis, kansen en mogelijkheden. Ontwerpers agenderen deze vraagstukken actief. Ze realiseren zich dat louter technologische oplossingen niet toereikend zijn. Het gaat immers ook over het veranderen van gedrag en over culturele waarden. Culturele en creatieve disciplines hebben daarom ook buiten de sfeer van het culturele domein een belangrijke betekenis. Voor de ontwerppraktijk is dat heel vanzelfsprekend, daarbuiten is dit besef nog onvoldoende doorgedrongen.

Cross-overs

Deze constatering is van belang voor de actuele discussie over de waarde van cultuur. Het topsectorenbeleid heeft de coördinatie en stimulering van de economische ontwikkeling van de creatieve industrie belegd bij CLICKNL. De ambitie van dit netwerk is om samen met overheden, kennisinstellingen en bedrijven, maar ook met ontwerpers en makers, onderzoek te doen naar cross-overs tussen creatieve industrie en andere sectoren. Een cruciale vraag is welke soorten kennis hierbij van doorslaggevende betekenis zijn. Die is tot op heden vooral pragmatisch beantwoord door prioriteit te geven aan onderzoek door gevestigde kennisinstellingen, voornamelijk universiteiten en andere geheel of gedeeltelijk publiek gefinancierde onderzoeksinstellingen. De vooronderstelling is dat voor innovatie relevante, nieuwe kennis primair gegenereerd wordt in fundamenteel en toegepast wetenschappelijk onderzoek dat door deze formeel erkende instituten wordt uitgevoerd. En dat deze kennis vervolgens kan worden overgedragen aan gebruikers, meestal bedrijven, die hiermee concurrentievoordeel kunnen opbouwen en oplossingen kunnen bieden voor maatschappelijke problemen. Zo wordt kennis gevaloriseerd, in klinkende munt

omgezet en maatschappelijk benut. De praktijk zit echter anders in elkaar. Cruciaal voor succesvolle innovatie is namelijk de toepassing van kennis in concrete, specifieke contexten en bij obstinate, complexe problemen. Daarvoor is – naast de juiste competenties, vaardigheden en vakmanschap – specifieke kennis nodig die door het wetenschappelijke onderzoek niet wordt geleverd.

Impliciete kennis

Maatschappelijke uitdagingen zijn, evenals praktijksituaties in het bedrijfsleven, zo complex dat ze niet met wetenschappelijk onderzoek op te lossen zijn. Horst Rittel en Melvin Weber constateerden al in 1973 dat wetenschap geen oplossingen levert voor de wicked problems die bestuurders en planners bezighouden. De wetenschap heeft zich teruggetrokken op een veilige stelling. Zij houdt zich bezig met tame problems. Onderzoeksproblemen zijn steeds verder geabstraheerd van de maatschappelijke werkelijkheid om met methodische geldigheid en betrouwbaarheid te kunnen verantwoorden. Daardoor heeft de praktijk steeds minder directe baat bij wetenschappelijke kennis. Ook de ontwerpende disciplines hebben in de vorige eeuw toenadering gezocht tot de wetenschap. Maar dat heeft weinig bijgedragen aan de eigen prestaties. Verwetenschappelijking van ontwerp bleek geen begaanbare weg. Dat wil overigens niet zeggen dat wetenschappelijk onderzoek irrelevant is voor de ontwerpdisciplines. Integendeel. Technologische kennis is voor architectuur en stedenbouw bijvoorbeeld van onschatbare waarde. Grensverleggend onderzoek naar materialen, constructies, structuren en systemen heeft het scala van toepassingen immens verrijkt. Andersom heeft de verbeeldingskracht van ontwerpers ook de wetenschap uitgedaagd tot innovatie. Maar om te komen tot concrete oplossingen voor specifieke problemen binnen een gegeven fysieke context, is wetenschappelijk onderzoek van beperkte waarde. Daarvoor putten ontwerpers uit hun reservoir aan impliciete kennis, dat juist in de praktijk is opgebouwd.

Wenselijke toekomst

De tweede beperking van wetenschappelijk onderzoek voor innovatie komt voort uit het verschil in oriëntatie. Empirisch wetenschappelijk onderzoek streeft ernaar te laten zien hoe bepaalde aspecten van de toekomst er waarschijnlijk uit zullen zien, wanneer dingen blijven gaan zoals ze gaan. De kennis die wetenschappers opbouwen is altijd gebaseerd op de bestaande praktijk of op het verleden. Ontwerp werkt daarentegen uit wat voorstelbaar, mogelijk en bovendien wenselijk is en kiest juist de toekomst als startpunt. Ontwerp geeft daarmee vorm aan verandering. Dat geldt voor de ontwikkeling van nieuwe producten en diensten, maar ook voor de benadering van de grand societal challenges. Ontwerpen is vormgeven aan interventies, die gericht zijn op het realiseren van maatschappelijke doelen die anders niet tot stand hadden kunnen komen. En om het zodanig beïnvloeden van menselijk gedrag of maatschappelijke systemen dat er een wenselijke toekomst ontstaat. Dat impliceert een heel andere methode en logica, namelijk abductie. Terwijl wetenschap zich baseert op waarneming van gedrag om daaruit wetmatigheden voor de toekomst uit af te leiden, geeft ontwerp de toekomst vorm door een actieve en subjectieve interventie van de ontwerper, gebaseerd op zijn of haar repertoire van in de praktijk opgebouwde kennis. Dat is de essentie van abductie, de logica van ontwerp.

Trial-and-error

Ontwerpers verrichten onderzoek, primair ten dienste van concrete ontwerpogaven. Daarbij is wetenschappelijke kennis van bijzonder belang, bijvoorbeeld om de ontwerp vraag en de maatschappelijke opgave nader in te vullen en te verfijnen. Ook is wetenschappelijke kennis relevant voor het uitwerken van reële ontwerpopties, bijvoorbeeld op basis van technische inzichten in processen en materialen. Methodisch onderzoek kan van betekenis zijn voor het systematiseren van het ontwerpproces. Daarnaast verkennen ontwerpers in hun onderzoek bijvoorbeeld ruimtelijke, fysieke, financiële en organisatorische voorwaarden en schetsen ze via ontwerp en herontwerp mogelijke en wenselijke

toekomstscenario's. Dat is een proces van kennisontwikkeling waarbij trial-and-error en iteratieslagen uiteindelijk leiden tot inzichten, die behalve binnen de specifieke case, ook in bredere zin relevant zijn. Dat onderzoek is meestal onderdeel van een opdracht, maar het gebeurt sporadisch ook in de vrije ruimte. Juist daar kunnen ontwerpers los van de directe druk van opdrachten werk maken van nieuwe methoden en oplossingen. Die vorm van kennisontwikkeling wordt gestimuleerd vanuit de cultureel gemotiveerde doelstellingen van het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie. De uitkomsten ervan hebben even grote waarde voor de vooral economisch gerichte aanpak die geldt binnen de topsectorenaanpak.

Ontwerplogica

Ontwerpend onderzoek bemiddelt tussen wetenschappelijke kennis, de alledaagse praktijk en concrete problemen. Voor de uiteindelijke ontwerpbeslissingen is wetenschappelijk onderzoek maar van beperkte waarde en geeft de ontwerplogica de doorslag. Resultaten die uit ontwerpend onderzoek voortkomen, verdienen het om breder gedeeld te worden, om onderdeel te worden van het werkgeheugen van de discipline, bijvoorbeeld binnen architectuur en stedelijk ontwerp waar ontwerpend onderzoek een sterke traditie heeft. Maar ook om de inzichten van opdrachtgevende partijen en bedrijven te verrijken. Ontwerpers, zoals architecten en stedenbouwkundigen zijn bovendien goed in staat en bereid om de kennis die ze vergaren te documenteren en ter beschikking te stellen voor verder gebruik, terwijl wetenschappelijke kennis vaak opgesloten blijft achter tolmuren. Ontwerpers delen hun professionele bevindingen via online databases en dito platforms. Deze vorm van kennisdeling sluit goed aan bij hun eigen onderzoekspraktijken. Kennis en inzichten die opgebouwd zijn in een specifieke casus kunnen fungeren als ijkpunt in de zoektocht van vakgenoten bij gelijkaardige ontwerpogaven. Tegelijkertijd is het stof voor het debat dat binnen het vak wordt gevoerd, als onderdeel van de intellectuele cultuur van ontwerp. Die is onontbeerlijk voor zowel een kwalitatief hoogwaardige ontwikkeling van het vak als voor de maatschappelijke

afstemming ervan. Dit laatste is bijzonder urgent, gezien de grote verwachtingen die nationaal en Europees op de ontwerpdisciplines worden geprojecteerd. Daarom is het creëren van voldoende ruimte voor professioneel ontwerpend onderzoek noodzakelijk binnen een cultuurbeleid dat waarde hecht aan grensverkennend en -verleggend intellectueel klimaat en de realisering van de brede waarde(n) van cultuur.

Bronnen

Nigel Cross. Design thinking. New York & London: Bloomsbury Academic, 2013 (first print 2011)
Taeke de Jong, Kleine methodologie voor ontwerpend onderzoek. Meppel: Boom, 1992
Horst W. Rittel & Melvin M. Webber. Dilemmas in a general theory of planning. Policy Sciences, vol 4 (1973): 155-69
Paul Rutten & Lauran Schijvens. Ontwerpend onderzoek in architectuur en stedenbouwkundig ontwerp [Working paper]. Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, 2015

Paul Rutten is lector creative business bij Creating OIO van de Hogeschool Rotterdam en zelfstandig onderzoeker en adviseur op het terrein van creatieve industrie en innovatie.
Lauran Schijvens is hoofddocent aan de Willem de Kooning Academie van de Hogeschool Rotterdam en opgeleid als ontwerper (Academie Industriële Vormgeving Eindhoven) en kunsthistoricus (Universiteit Leiden).

Dieruwerterje Kommen

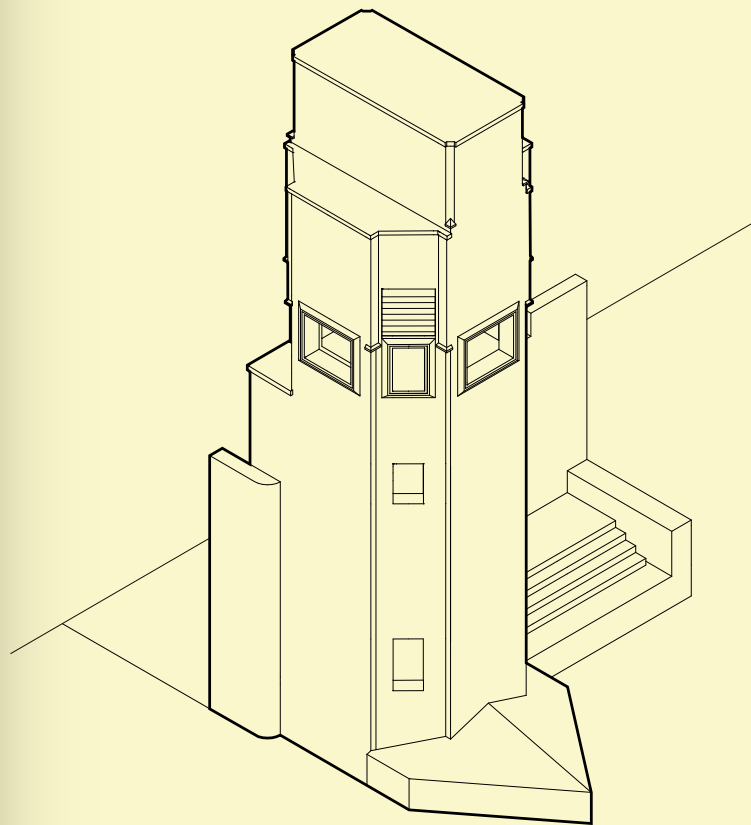
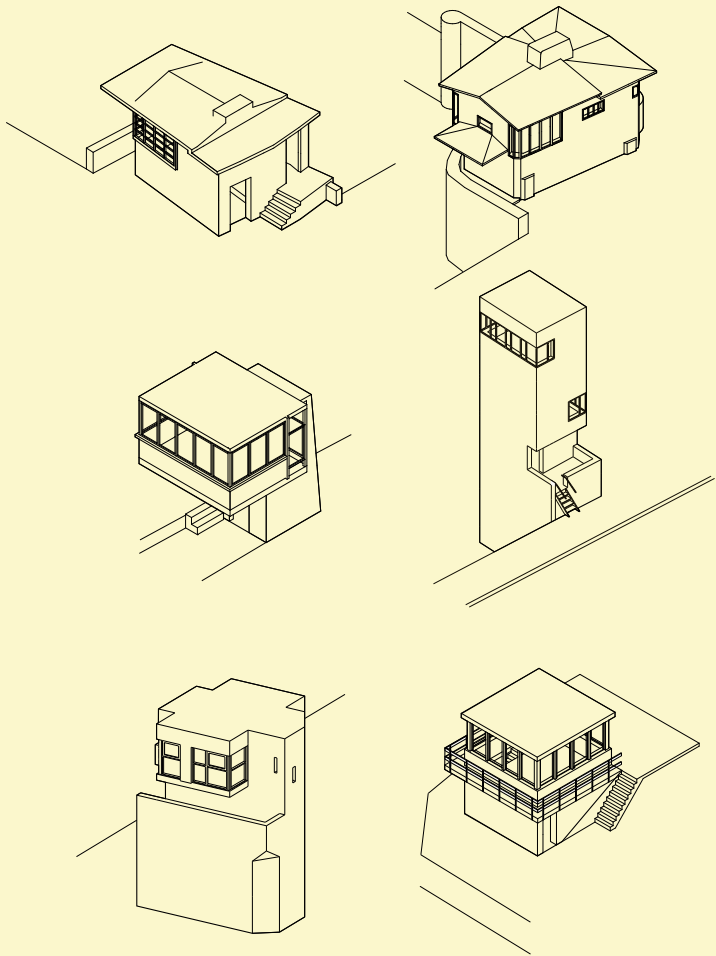
Ontwerpend onderzoek naar brugwachtershuisjes

Door automatisering raken brugwachtershuisjes steeds meer in ongebruik. Daarmee breekt een nieuw hoofdstuk aan in de geschiedenis van de huisjes: zullen zij een nieuwe functie krijgen? Architectenbureau Space&Matter onderzocht de cultuurhistorische waarde van de Amsterdamse brugwachtershuisjes en de mogelijkheden voor herbestemming. Archiefstudie, literatuuronderzoek en het interviewen van gebruikers resulteerde in een cultuurhistorisch en typologisch overzicht en een rapportage van de huidige staat van de brugwachtershuisjes. Het onderzoek vertelt over de ontwikkeling van de stad Amsterdam en laat zien hoe verschillende stromingen in de architectuur het aanzien en gebruik van deze karakteristieke bouwwerken in ruim honderd jaar sterk veranderde.

De tentoonstelling Sweets in Arcam – een ode aan de bonte verzameling huisjes – trok veel (inter)nationale aandacht. De discussie over leegstand, die meestal gaat over grote kantoorgebouwen, werd er bovendien mee verbreed. Gekoppeld aan de expositie organiseerde Space&Matter lezingen en een serie workshops waarbij masterstudenten en afgestudeerden werden uitgenodigd om mee te denken over de herbestemming; momenteel wordt gewerkt aan een toolbox voor transformatie.

www.spaceandmatter.nl

Project Brugwachtershuisjes **Aanvrager** Space&Matter
Startsubsidie € 7.475 **Vervolgsubsidie** € 49.944
Deelregeling Architectuur → Onderzoek

Dicht bij het kampvuur

Verhalen vertellen is een cruciale schakel in culturele ontwikkeling. Terwijl het principe hetzelfde blijft, is de vorm waarin de verhalen worden gegoten aan verandering onderhevig. Boeken, films en games wisten hun monopolie lang te behouden, maar het doorzetten van de digitalisering maakt nieuwe experimentele vertelvormen mogelijk. Juist op dit onontgonnen terrein is het belangrijk dat makers de ruimte krijgen om risico's te nemen.

Door Niels 't Hooft

Het !Kung-olk in de Kalahari-woestijn leeft nog als jagers-verzamelaars, en antropologisch onderzoek naar die mensen bevestigt wat we altijd al dachten... over het kampvuur. Namelijk: dat het kampvuur van essentieel belang is voor de ontwikkeling van cultuur. Wat blijkt, overdag bestaan de gesprekken van de !Kung voor 34 procent uit klachten, kritiek en geroddel, voor 31 procent uit praktische zaken zoals jagen, en slechts 6 procent verhalen. Maar 's avonds, bij dat kampvuur dus, bestaan de conversaties voor 7 procent uit klachten, 4 procent uit praktische zaken en wel 81 procent uit verhalen. Dat is niet alleen goed nieuws voor boekuitgeverijen die naarstig op zoek zijn naar nieuwe afzetmarkten, het wijst ook op iets fundamenteels. Onderzoeker Polly Weissner van de Universiteit van Utah denkt dat

het kampvuur voor gevoelens van verbondenheid en opwinding zorgt, en zo de verbeelding prikkelt. De verhalen die vervolgens verteld worden, helpen bij het ontwikkelen van de cultuur, en daarmee het denkvermogen. Weissner denkt dat het bij onze voorouders precies zo is gegaan. Zonder verhalen waren we er misschien wel helemaal niet geweest.

Ik kan me er wel iets bij voorstellen; dat ik tegenover mijn extended family aan het kampvuur zit, en vertel over iets wat ik heb meegemaakt en belangrijk vind. Dat ik het zo treffend verwoord – met de nodige dramatiek – dat iedereen het levendig voor zich ziet. Ze beleven het mee: de gebeurtenissen, maar ook de morele dilemma's. Dat vind ik zó leuk, dat ik zelfs dingen ga verzinnen. Fictie met een doorvoelde kern van waarheid. Al die tijd turen we in het vuur, en worden we als het ware opgetild door die eindeloos complexe dynamiek van vlammen en vonken. Het kampvuur sleurt ons weg bij onze dagelijkse beslommeringen, of geeft er betekenis aan. Het helpt ons van een afstandje naar onszelf te kijken en verbeterpunten aan te stippen. Zo beschouwd is het kampvuur inderdaad een soort cultuurmachine.

Monopolies

Sindsdien is er veel gebeurd. Mijn kampvuurvertellingen – die brokjes oercultuur – zijn met de opkomst van massamedia op meerdere manieren gemonopoliseerd. Niet alleen in bedrijfseconomische zin, maar ook in de vorm waarin we ze tot ons nemen. Die twee hangen samen: de verhalen ontwikkelden zich tot mediavormen die lekker commercieel geëxploiteerd konden worden.

De roman is een vrij letterlijke moderne vorm van de kampvuur-vertelling. Het zijn verhalen, uit het vuur getrokken, tot platte tekst gesmeed. Bij voorkeur verkocht in dikke stapels midprice. Film is een wat speelsere vorm, waarbij we met een groepje opstonden uit de kring rond het kampvuur om voor elkaar een verhaal op te voeren. Om er uiteindelijk, tegenwoordig, voor in de rij te gaan staan bij de bioscoop. De videogame is nóg speelser, een evolutie van sport en spel eigenlijk. Daarbij deed het verhaal een stapje terug, en gingen we op een meer mechanische manier aan

de slag met sociale kwesties. Hier betalen we heden ten dage met liefde zestig euro voor. Voor deze drie vormen – boek, film en game – geldt dat er uitgekristalliseerde formats ontstonden, met vaste prijspunten en lucratieve industrieën. Dat maakte ze alomtegenwoordig, maar ook moeilijk toegankelijk voor makers, en misschien een beetje eenzijdig.

Vloeibare uitingen

De afgelopen tijd is zich iets interessants aan het voltrekken. De dominante vormen raken hun monopolie kwijt, door nieuwe technieken die veel vloeibaardere uitingen mogelijk maken; ik denk dan vooral aan de constante datastroom van internet, en de flexibele input van touchscreen apparaten. Die ontwikkeling zorgt voor grote onzekerheid. In de boekenwereld bijvoorbeeld over dalende verkopen, onbezoldigde duplicatie, steeds kortere aandachtsspannes en in het verlengde daarvan ontleding. Daar maken veel mensen zich, terecht, zorgen om; we komen in een nieuwe wereld terecht waarvan de regels nog niet precies duidelijk zijn. Maar nu al tekenen zich ook de positieve aspecten af. Makers kunnen hun creaties nu zelf online zetten, en elementen naar eigen inzicht combineren, zoals tekst, bewegend beeld, geluid, interactiviteit, algoritmische willekeur, en zelfs de parameters van de omgeving, zoals in een aantal van de werken die zijn gemaakt in het kader van Literatuur op het Scherm. Ondanks alle verandering is de kern daarbij hetzelfde gebleven.

Ik heb nog steeds iets in mijn hoofd dat ik met mijn naasten wil delen, iets frivools of juist iets heel gewichtigs. Dat werk ik uit tot een digitaal ding, dat anderen vervolgens kunnen gaan ontcijferen. Mijn idee wordt een ervaring die anderen beleven; die ze laat voelen, begrijpen en associëren. In de richting die ik voor ogen had, als ik het tenminste goed doe.

Het resultaat kan ook nog steeds literair zijn, artistiek, of hoe je het ook wilt noemen; bijvoorbeeld als het je aan het denken zet over de wereld, of over zichzelf. Of als het voortkomt uit een compromisloos auteurschap. Hoe hoog- of laagcultureel het gecreëerde object ook is, het kan ons helpen onszelf van een afstandje te beschouwen en kritisch onder de loep te nemen.

Opwindend moment

Het lijkt me helder dat er binnen dit chaotische, complexe landschap een rol is weggelegd voor de cultuurfondsen, alleen al vanwege de eerder genoemde onzekerheden. Voor digitaal maken zijn er vooralsnog meer mogelijkheden dan voor digitaal verdienen. Bovendien: juist op dit onontgonnen terrein is het belangrijk dat er vrije ruimte wordt gecreëerd, waarin gedreven makers de kans krijgen om risico's te nemen. Nieuwe cultuurtechnologie uitvinden is moeilijker dan binnen bestaande media nieuwe uitingen produceren, maar uiteindelijk interessanter, en noodzakelijk. En zoals wel vaker geldt: hoe spannender het experiment, hoe groter de kans op mislukking, én hoe groter de kans dat als het wél lukt, het iets werkelijk boeiends oplevert.

Instellingen als het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie kunnen hierin beslist een rol spelen. Al mag de focus wellicht wat minder mediumspecifiek zijn dan nu het geval is. De media lopen toch steeds meer in elkaar over; zelf probeer ik onder andere software-ontwerp, gamedesign en literatuur te combineren. Waarom vasthouden aan de eerder genoemde vormmonopolies van boeken, films en games? Dit is een opwindend moment in de mediageschiedenis. Misschien wel net zo opwindend als de tijd van het kampvuur, toen we voor het eerst ontdekten hoe leuk en zinvol het was om elkaar verhalen te vertellen. Bij Literatuur op het Scherm kwam een aantal interessante voorbeelden voorbij, waarvoor hulde, maar ik ben ervan overtuigd dat er nog veel meer vernieuwende, inspirerende, mooie ervaringen mogelijk zijn: er kán zoveel, en het hoeft alleen nog maar te worden gemaakt.

Niels 't Hooft (1980) is hybride schrijver. In 2013 publiceerde hij de roman De verdwijners en de iPad-app Toiletten. In 2014 ontving hij subsidie van het Letterenfonds en het Stimuleringsfonds, voor verder onderzoek naar de digitale roman, en was hij commissielid bij Literatuur op het Scherm. Dit essay is een uitgewerkte versie van de column die hij tijdens de presentatie van Literatuur op het Scherm in het Stedelijk Museum uitsprak. Voor 2015 staat de app-novelle Geometry Girl gepland. Zie ook: nielsthooft.com

Jordi Huisman

Digitale verhalen

Wat gebeurt er wanneer een auteur en vormgever samen digitale literatuur gaan maken? De schrijver of dichter krijgt plotseling te maken met een 3D-omgeving, algoritmes of invloed van de lezer. Traditionele schrijfprocedures schieten tekort. Ook de vormgever wordt uit zijn comfortzone gehaald door de toepassing van interaction design op een literair verhaal of gedicht.

In 2014 namen vier duo's de uitdaging aan en zijn het digitale atelier ingedoken. Dat resulteerde in vier verschillende co-producties: twee apps, een website en een literaire beleving via de Oculus Rift (virtual reality-bril).

Initiatiefnemers van het programma Literatuur op het Scherm zijn het Nederlands Letterenfonds en het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie. Het idee is vormgevers samen met auteurs literaire of poëtische producties te laten ontwikkelen voor de tablet of smartphone. Met Literatuur op het Scherm versterken de fondsen talentontwikkeling, samenwerking en kennisuitwisseling tussen verschillende disciplines. Literatuur op het Scherm is een voortzetting van Poëzie op het Scherm. De resultaten van alle edities worden op literatuurophetscherm.nl verzameld.

Project Literatuur op het Scherm **Deelnemers** 4 ontwerpduo's
Samenwerkingspartner Nederlands Letterenfonds
Programma Flankerend programma → Deelregeling E-cultuur

cijfers

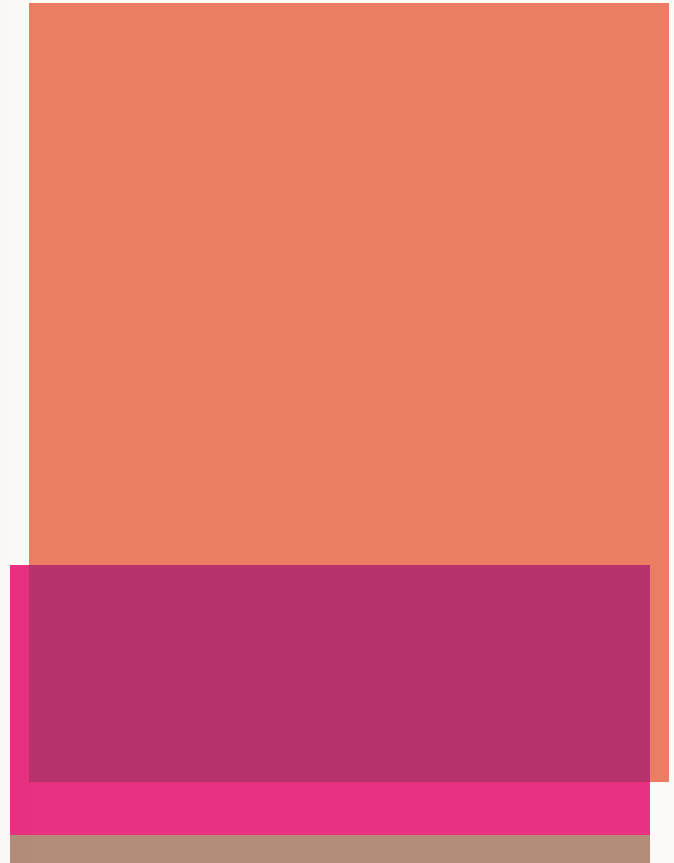
totaal budget 2014

subsidies	65%	€ 15.532.939
programma's	31%	€ 5.402.308
overige activiteiten	4%	€ 653.569

totaal 100% € 17.262.654

subsidies binnen programma's 25% € 4.326.162

Het subsidie- en programmabudget overlappen.
Binnen programma's zijn voor € 4.326.162 subsidies verleend.

totaal budget 2014 per regeling

subsidies

architectuur	€ 1.024.518
vormgeving	€ 1.283.520
e-cultuur	€ 1.089.535
meerjarige programma's	€ 5.727.528
activiteitenprogramma's	€ 1.622.661
gamefonds	€ 140.553
TAX-videoclipfonds	€ 150.149
transmediaregeling	€ 168.313

subsidies binnen programma's

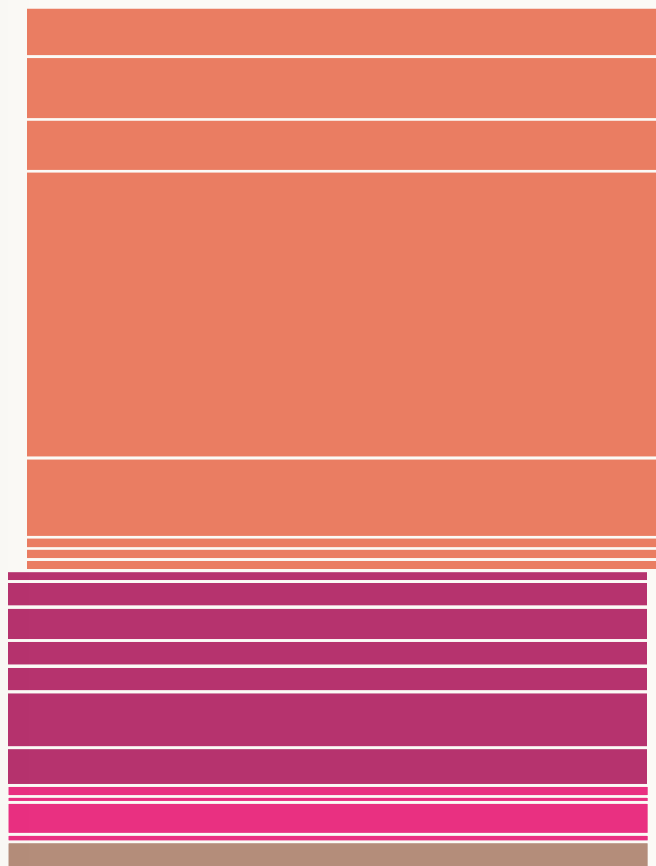
AARO OCW	€ 389.952	
zorg		€ 62.400
onderwijs		€ 327.552
AARO I en M	€ 1.345.565	
stad en regio		€ 391.327
stedelijke formaties		€ 404.305
innovatief opdrachtgeverschap		€ 549.933
internationalisering		€ 1.540.645
talentontwikkeling		€ 1.050.000

programma's

AARO OCW	€ 238.629
AARO I en M	€ 39.000
internationalisering	€ 617.876
talentontwikkeling	€ 180.641

overige activiteiten € 653.569

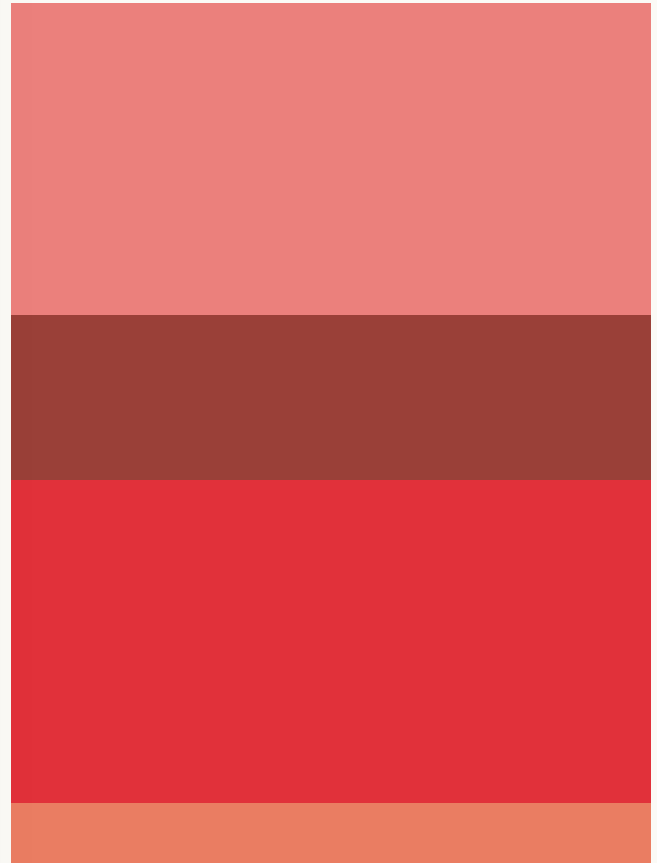
totaal € 17.262.654

totaal budget 2014 per discipline

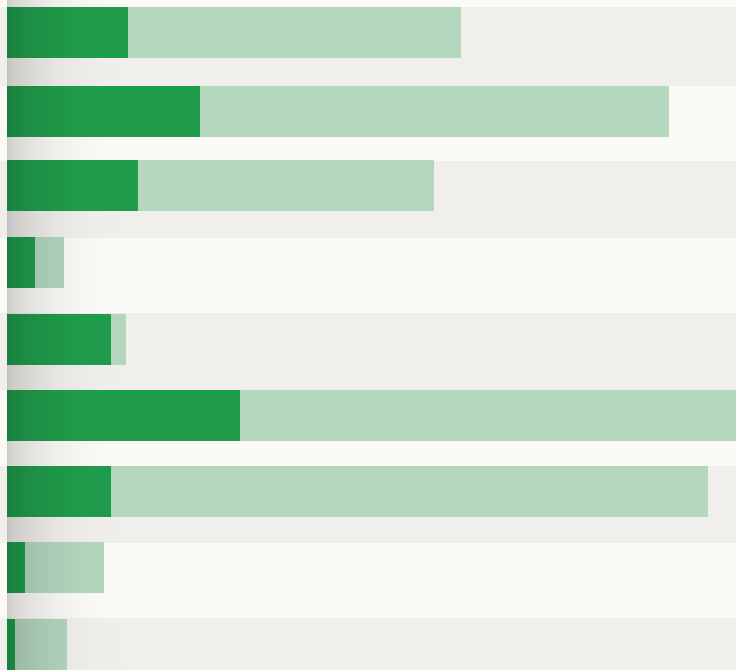
architectuur	36%	€ 5.835.968
vormgeving	19%	€ 3.108.163
e-cultuur	38%	€ 6.038.193
crossovers	7%	€ 1.156.943
totaal	100%	€ 16.139.267

inclusief samenwerkingsregelingen Media- en Filmfonds

per deelregeling

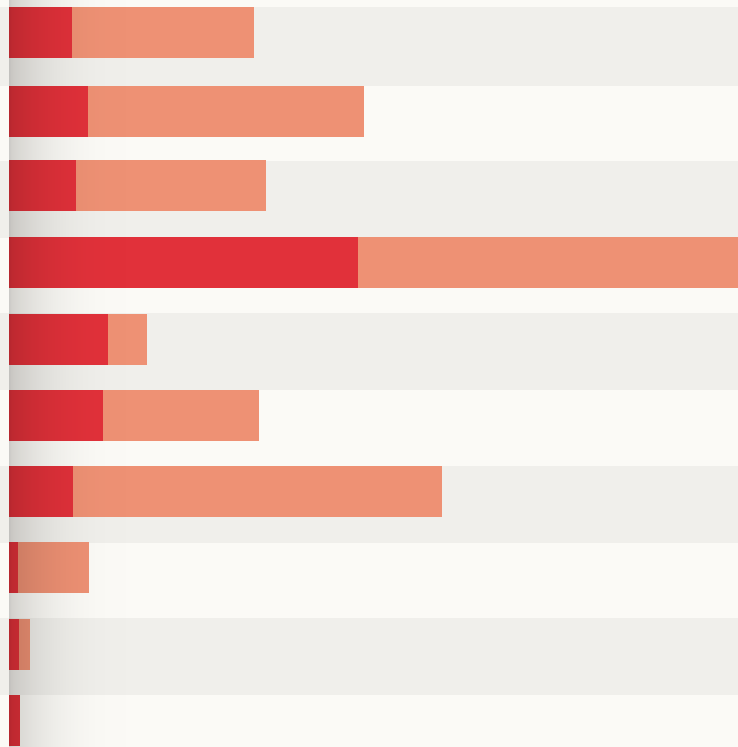
	gehonoreerd	aangevraagd
architectuur	49	184
vormgeving	78	268
e-cultuur	53	173
meerjarige programma's	11	23
activiteitenprogramma's	42	48
internationalisering	94	298
talentontwikkeling	42	284
gamefonds	7	39
TAX-videoclipfonds	3	24
transmedia	0	0
	14	49
totaal	452	1780
	481*	1930*

* verleende aantallen subsidie inclusief samenwerkingsregelingen Media- en Filmfonds

per deelregeling

	gehonoreerd	aangevraagd
architectuur	€ 1.024.518	€ 4.018.539
vormgeving	€ 1.283.520	€ 5.825.797
e-cultuur	€ 1.089.535	€ 4.213.586
meerjarige programma's	€ 5.727.528	€ 12.084.285
activiteitenprogramma's	€ 1.622.661	€ 2.265.310
internationalisering	€ 1.540.645	€ 4.091.843
talentontwikkeling	€ 1.050.000	€ 7.100.000
gamefonds	€ 140.553 € 260.106	€ 1.298.634 € 1.671.295
TAX-videoclipfonds	€ 150.149 € 300.298	€ 341.859 € 1.858.532
transmedia	€ 168.313 € 504.939	€ 0 € 1.874.165
totaal	€ 15.532.939 € 16.139.267 *	€ 47.010.472 € 50.773.971 *

* verleende subsidie inclusief
samenwerkingsregelingen Media- en Filmfonds

projectvormen

onderzoek	58
ontwerpwedstrijd	1
productontwikkeling	26
talentontwikkeling	38
open oproep	104
startsubsidie	31
evenement	13
expertmeeting	10
festival	14
manifestatie	11
presentatie	9
symposium	2
jaarprogramma	42
meerjarig programma	11
av-productie	14
game	9
publicatie	27
tentoonstelling	16
website / applicatie	8
transmedia	14
videoclip	16
installatie	7
totaal	481

inclusief samenwerkingsregelingen Media- en Filmfonds

projecten

projectvormen

onderzoek	€ 1.695.546
ontwerpwedstrijd	€ 25.000
productontwikkeling	€ 479.059
talentontwikkeling	€ 950.000
open oproep	€ 1.118.002
startsubsidie	€ 230.249
evenement	€ 399.345
expertmeeting	€ 290.563
festival	€ 481.253
manifestatie	€ 341.404
presentatie	€ 170.561
symposium	€ 78.311
jaarprogramma	€ 1.622.661
meerjarig programma	€ 5.727.528
av-productie	€ 193.778
game	€ 260.106
publicatie	€ 455.653
tentoonstelling	€ 426.921
website / applicatie	€ 213.500
transmedia	€ 504.939
videoclip	€ 300.298
installatie	€ 174.590
totaal	€ 16.139.267

inclusief samenwerkingsregelingen Media- en Filmfonds

bedragen

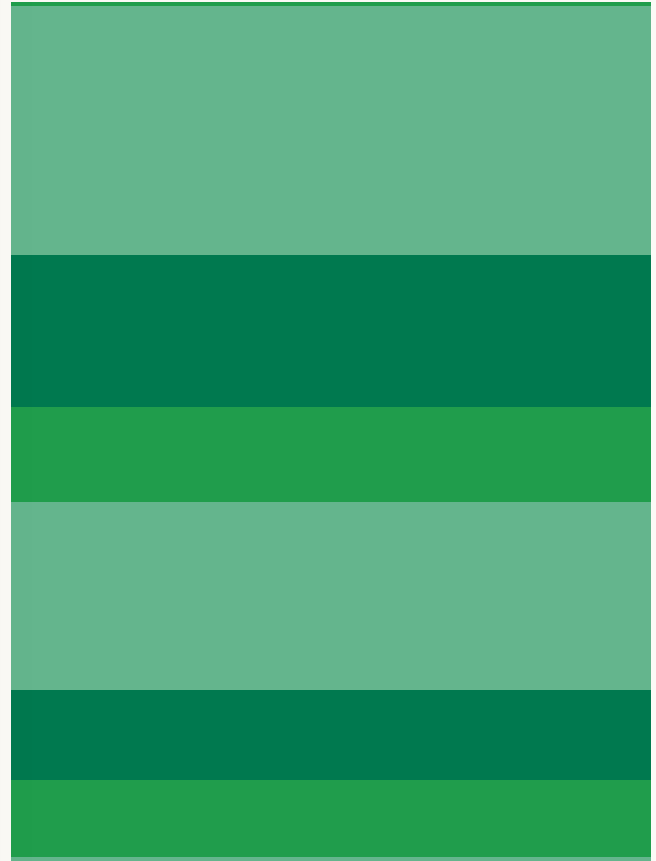

verdeling doelstellingen

projecten

cultureel ondernemerschap	2
innovatie	139
kennisverdieping	85
talentontwikkeling	53
internationalisering	105
publieksbereik	50
cross-sectorale samenwerking	43
opdrachtgeverschap	4
totaal	481

inclusief samenwerkingsregelingen Media- en Filmfonds

verdeling doelstellingen

bedragen

cultureel ondernemerschap	€ 18.950
innovatie	€ 6.958.039
kennisverdieping	€ 2.302.761
talentontwikkeling	€ 1.581.690
internationalisering	€ 1.734.318
publieksbereik	€ 1.605.393
cross-sectorale samenwerking	€ 1.648.832
opdrachtgeverschap	€ 289.284
totaal	€ 16.139.267

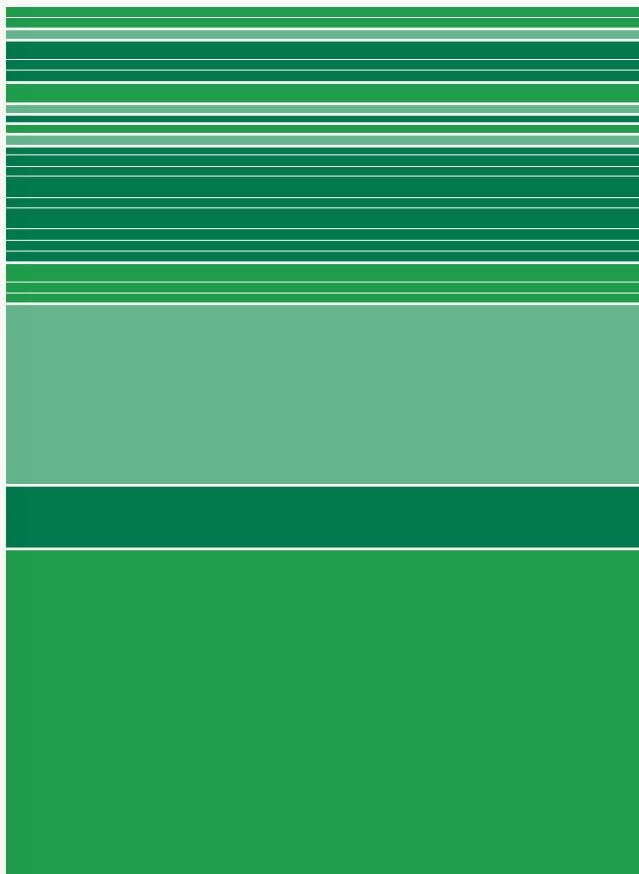
inclusief samenwerkingsregelingen Media- en Filmfonds

spreiding wereldwijd

projecten

China	Peking	1
	Suzhou, Macau	1
India	meerdere locaties	1
Indonesië	Bandung	2
	Jakarta	1
	meerdere locaties	1
Japan	Tokyo	2
Pakistan	Zindabad	1
Zuid-Korea	Seoul	1
Taiwan	Taipei	1
Israël	Holon	1
Noord-Amerika		
Haiti	Port au Prince	1
VS	Boston	1
	Detroit	1
	New York	2
	onbepaald	1
	San Francisco	2
	Los Angeles	1
Canada	Westmount	1
	Nunavut	1
Zuid-Amerika		
Brazilië	Florianopolis	2
	Sao Paulo	1
Colombia	Medellin	1
Open Oproepen		
Verenigde Staten	Austin, SXSW	17
Zuid-Korea	Seoul, Seoul Design Festival	6
Italië	Milaan, Salone	31
totaal		82

spreiding wereldwijd

		bedragen
China	Peking	€ 58.705
	Suzhou, Macau	€ 30.260
India	meerdere locaties	€ 7.500
Indonesië	Bandung	€ 44.909
	Jakarta	€ 40.450
	meerdere locaties	€ 27.760
Japan	Tokyo	€ 52.293
Pakistan	Zindabad	€ 14.000
Zuid-Korea	Seoul	€ 66.020
Taiwan	Taipei	€ 9.478
Israël	Holon	€ 25.000
Noord-Amerika		
Haiti	Port au Prince	€ 60.000
VS	Boston	€ 4.800
	Detroit	€ 7.490
	New York	€ 28.757
	onbepaald	€ 7.486
	San Francisco	€ 66.626
	Los Angeles	€ 25.000
Canada	Westmount	€ 19.377
	Nunavut	€ 25.000
Zuid-Amerika		
Brazilië	Florianopolis	€ 89.719
	Sao Paulo	€ 7.500
Colombia	Medellin	€ 32.100
Open Oproepen		
Verenigde Staten	Austin, SXSW	€ 89.413
Zuid-Korea	Seoul, Seoul Design Festival	€ 16.800
Italië	Milaan, Salone	€ 263.417
totaal		€ 1.119.860

spreiding europa

projecten

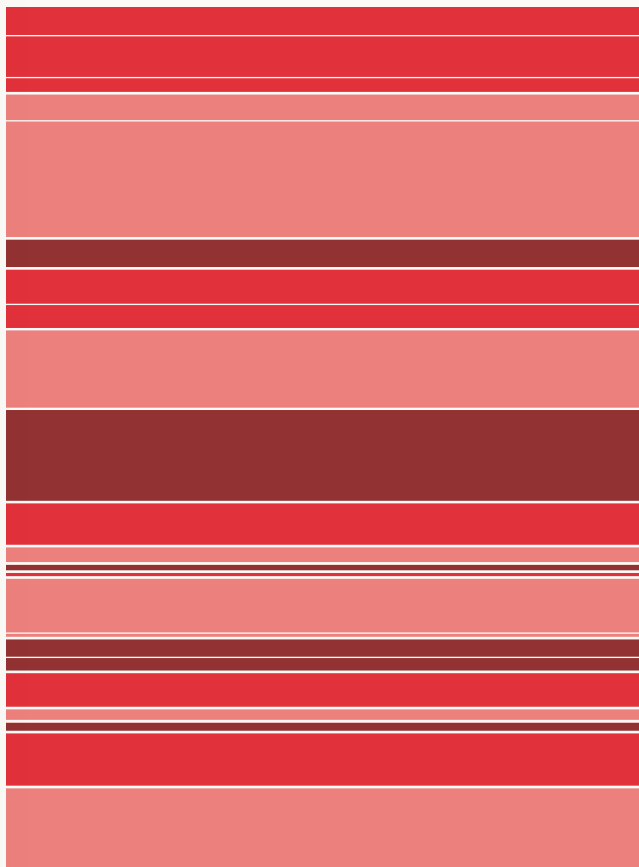
Duitsland	Berlijn	1
	Keulen	1
	Oranienbaum	1
Italië	Venetië	1
	Venetië, Architectuuri Biennale	6
Oostenrijk	Linz, Ars Electronica	1
Servië	Belgrado	2
	meerdere locaties	1
Slovenië	Ljubljana	1
Tsjechië	Praag	2
Zweden	Stockholm	1
Duitsland, België	Architectuur Biennale in Keulen, Duitsland en tijdens de Biennale Interieur in Kortrijk, België	1
meerdere landen	meerdere locaties	1
Bulgarije	Plovdiv	1
Verenigd Koninkrijk	Londen	2
	Londen, Pick Me	1
Frankrijk	Le Havre, Une Saison Graphique	1
	Parijs, Fashion Week	1
Turkije	Istanbul, Design Biennale	1
Denemarken	Bornholm	1
Spanje	Madrid	1
Nederland, België, Duitsland	meerdere	1
Noorwegen, Rusland	Barentz-gebied	1
totaal		31

spreiding europa

bedragen

Duitsland	Berlijn	€ 25.000
	Keulen	€ 38.500
	Oranienbaum	€ 15.000
Italië	Venetië	€ 25.000
	Venetië, Architectuurbiennale	€ 106.105
Oostenrijk	Linz, Ars Electronica	€ 27.700
Servië	Belgrado	€ 32.295
	meerdere locaties	€ 24.249
Slovenië	Ljubljana	€ 69.953
Tsjechië	Praag	€ 87.500
Zweden	Stockholm	€ 40.000
Duitsland, België	Architectuur Biënnale in Keulen, Duitsland en tijdens de Biënnale Interieur in Kortrijk, België	€ 15.760
meerdere landen	meerdere locaties	€ 7.500
Bulgarije	Plovdiv	€ 2.890
Verenigd Koninkrijk	Londen	€ 51.984
	Londen, Pick Me	€ 3.200
Frankrijk	Le Havre, Une Saison Graphique	€ 17.454
	Parijs, Fashion Week	€ 13.280
Turkije	Istanbul, Design Biennale	€ 35.000
Denemarken	Bornholm	€ 12.296
Spanje	Madrid	€ 7.500
Nederland, België, Duitsland	meerdere	€ 50.000
Noorwegen, Rusland	Barentz-gebied	€ 76.300
totaal		€ 784.466

activiteiten

Het Stimuleringsfonds organiseerde in 2014 een groot aantal activiteiten zoals bijeenkomsten, expertmeetings en spreekuren. Ook nam het fonds deel aan door externe partijen georganiseerde manifestaties en presentaties. Doel van deze activiteiten is het contact en de uitwisseling tussen de verschillende doelgroepen en stakeholders te bevorderen. In totaal organiseerde het fonds 11 bijeenkomsten en symposia (1.918 bezoekers), 5 evaluaties (35 deelnemers), 19 meetings (177 bezoekers) en 8 spreekuren (72 gesprekken). Daarnaast nam het fonds deel aan 17 presentaties en evenementen georganiseerd door externe partijen. In totaal werden hiermee ruim 131.064 bezoekers bereikt.

Vraag-maar-raak-sessie tijdens gamebeurs Gamescom in Keulen. Deelnemers konden hun vragen stellen aan experts over hoe hun game te pluggen bij producenten en hoe de aandacht te krijgen van pers.

Bijeenkomsten en symposia

Het Stimuleringsfonds initieert gedurende het hele jaar symposia en publieke bijeenkomsten op het brede werkterrein van vormgeving, e-cultuur en architectuur. Ook in het internationale programma worden voor manifestaties activiteiten georganiseerd binnen het flankerend programma.

Seoul Design Festival

Zo is er in 2014 een lezing gegeven op Seoul Design Festival aan 200 bezoekers van de beurs, waren het fonds en de ontwerpers onderdeel van een Design Talk (100 bezoekers) en hebben zij een lezing gegeven aan 30 studenten van de Hongik University.

Gamescom

Tijdens de gamebeurs Gamescom organiseerde het fonds een Vraag-maar-raak-sessie in Keulen (24 deelnemers) voor de geselecteerde deelnemers van deze Open Oproep. Zij konden hun vragen stellen aan experts, bijvoorbeeld over het pluggen van een game bij producenten of het genereren van pers aandacht.

Rondetafelgesprekken stedenbouw

Om inzicht te krijgen in de huidige stand van de (ontwerp)praktijk en de mogelijke ontwikkeling naar een nieuwe architectuurpraktijk zijn vier rondetafelbijeenkomsten belegd in Groningen, Maastricht, Rotterdam en Utrecht. Daarvoor werkte het fonds samen met een partner uit die steden om deelnemers te selecteren. Hans Karsenberg (Stipo) was gespreksleider. Belangrijke vragen waren onder meer: 'Wat is draagvlak van het ontwerp en wat is de positie en rol van de ontwerper bij stedelijke vraagstukken?', 'Over welke deskundigheid en competenties moet een ontwerper beschikken in de veranderende condities?' en 'Zijn er verschillen in stedelijke condities, en zo ja waarin onderscheidt de betreffende stad zich?'. De resultaten van de bijeenkomsten vormden samen met een analyse van de resultaten uit het Programma Stedenbouw de onderlegger voor het symposium De Energieke Stad op 13 mei 2014.

Stedenbouwsymposium De Energieke Stad

Het Stimuleringsfonds organiseerde in 2014 het stedenbouwsymposium De Energieke Stad. Dit in samenwerking met de organisatie voor stedelijke ontwikkelingsprojecten Stipo en Architectuurcentrum Rotterdam (AIR). Centraal stonden nieuwe rollen en behoeften van architecten, het vernieuwd instrumentarium en hernieuwde opdrachtgeverschap in de stedenbouw. Op basis van de verkregen inzichten op deze dag concludeerde het Stimuleringsfonds dat er behoefte is om experimenten te laten plaatsvinden, kennis hierover uit te wisselen en daarbij diverse doelgroepen en partijen te betrekken. Na een plenaire sessie in de ochtend en een excursie door de Rotterdamse wijk ZoHo was er tijdens de middagsessies ruimte om in thematische deelsessies ervaringen uit te wisselen, te reflecteren en te discussiëren over de toekomst van de veranderende praktijk en de ruimtelijke agenda.

Datum en locatie 13 mei, Rotterdam

Aantal deelnemers 90

Sprekers o.a. Michiel van Iersel, Mark Minkjan, Victor Verhagen, Tanja Lina, Jacques Vink, Paul Gerretsen, Marc Verheijen, Saskia Ruijsink, Pepijn Verpaalen, Francien van Westrenen, Edwin Verdurmen, Ad de Bont, Huub Kloosterman en Miranda Reitsma

Beelden van het stedenbouwsymposium De Energieke Stad, plenaire sessie en deelsessies vonden plaats in het gebouw van Stipo. De excursie door het ZoHo kwartier voerde langs de luchtbrug en het Waterplein.

Pilot Productontwerp

Om de aansluiting tussen ontwerpers en opdrachtgevers/producenten te verbeteren en om te stimuleren dat goede ontwerpen daadwerkelijk hun weg naar productie vinden heeft het Stimuleringsfonds de Open Oproep Productvormgeving geïnitieerd. De oproep is een samenwerking met de producenten Pols Potten, Van Esch, DutZ collection en MD Keramiek. Geïnteresseerde ontwerpers konden voorafgaand aan het project een bezoek brengen aan het kantoor en de werkplaats van de producenten. In totaal namen 62 ontwerpers een kijkje op het bedrijf van de vijf opdrachtgevers.

Meetings en kennismakingsbijeenkomsten

De doelstelling van de verschillende expertmeetings is tweeledig. Enerzijds wil het fonds de heersende opinie over actuele onderwerpen peilen. Anderzijds brengen de meetings partijen bij elkaar, wordt informatie uitgewisseld en ontstaan er nieuwe inzichten. Zo zijn er twee woensdagmiddagsessies georganiseerd over e-cultuur in relatie tot muziek (totaal 16 deelnemers) omdat binnen de Deelregeling E-cultuur in 2013 veel verschillende voorstellen zijn binnengekomen waarbij onderzoek naar beeld en geluid gecombineerd werd. In de woensdagmiddagsessie E-cultuur en Zorg (10 deelnemers) bracht het fonds de best practices bij elkaar om kennis te nemen van elkaars initiatieven en het samen over de waarde en kansen van e-cultuur en zorg te hebben. Ook in relatie tot de game-industrie is een sessie opgezet (17 deelnemers). Daarnaast hebben 9 experts deelgenomen aan de meeting AARO Onderwijsomgeving en 70 geïnteresseerden de Informatiebijeenkomst Open Oproep Herbestemming (Rijks) vastgoed bezocht.

Voordat de geselecteerde projecthouders naar een manifestatie in het buitenland gaan, organiseert het fonds een kennismakingsbijeenkomst om informatie en middelen te delen, onder andere voor de designweek in Milaan (16 deelnemers), World Design Capital Kaapstad (5 deelnemers) en de Open Oproep Verkenningen (19 deelnemers).

Tim van Bentum

Bijeenkomst op het fonds met deelnemers uit de Open Oproep Verkenning Kansen Internationalisering

Bijeenkomst Dutch Approach

Op 10 december is tijdens de Internationale Architectuur Biënnale een gezelschap van belanghebbenden bijeengekomen om acties te bespreken om de aanpak van de Dutch Approach in Nederland verder te ontwikkelen. De Dutch Approach laat zich omschrijven als de Nederlandse benadering voor grootstedelijke vraagstukken, waarbij in het proces, project en programma specifieke elementen, zoals een integrale aanpak, het belang van governance en alliantievorming, en de rol van ontwerp verankerd zijn. Het vertrekpunt is de constatering dat in eigen land de bewaking van het proces dominant is in de besluitvorming in plaats van de kwaliteit van de ruimtelijke oplossingen. Voorzitter van de bijeenkomst was Henk Ovink (principal van 'Rebuild by Design' en Senior Advisor voor US Secretary Shaun Donovan van HUD), eveneens aanwezig waren onder andere Ernest Slot (beleidsmedewerker OCW), George Brugmans (algemeen directeur IABR), Matthijs Bouw (architect en oprichter One Architecture) en Pepijn Verpaalen (architect en oprichter URBANOS).

Team- en/of selectiebijeenkomsten AARO programma's

Vanuit de AARO's zijn er team- en/of selectiebijeenkomsten (met in totaal 63 deelnemers) in het kader van alle open oproepen uitgevoerd, zoals die voor de Attractieve Regio en Stedenbouw zonder grondopbrengsten, en teambijeenkomsten over Zelforganisatie in de Zorg, Experimenteren met Stadslabs, Sleutelen aan het Metabolisme van de Stad en het Ontwerpen aan de SmartCity. Voor deze laatste oproep is tevens een beoordelingsbijeenkomst georganiseerd. Om terug te blikken op de Open Oproepen hebben evaluaties plaatsgevonden, zoals die voor de Open Oproep Verkenning (stedenbouw) en die van Open Oproep Verkenning (e-cultuur).

Evaluaties

Het fonds heeft een systematiek van evaluaties ontwikkeld om de relaties tussen subsidieverlening en beleidsdoelstellingen te optimaliseren. Na iedere subsidieronde blikt de commissie terug op de resultaten van de besluitvorming. Jaarlijks evalueert de commissie haar eigen functioneren, de werkwijze van het fondsbureau en de resultaten van een specifieke subsidieregeling. Dit jaar zijn de evaluaties voor Architectuur (8 aanwezigen), Vormgeving (13 aanwezigen), E-cultuur (7 aanwezigen), TAX-videoclipfonds (3 aanwezigen), en Transmedia (4 aanwezigen) georganiseerd. Op 5 november 2014 is met de commissie van de Transmediaregeling geëvalueerd. Besloten is om de samenwerking van het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie met het Mediafonds en het Filmfonds voort te zetten.

Op 28 maart 2014 organiseerde het fonds een bijeenkomst specifiek voor de tien instellingen die ondersteuning hebben ontvangen vanuit de Deelregeling Meerjarige programma's. De tien partijen hebben ieder een presentatie gegeven om elkaar, maar ook de commissieleden en de medewerkers van het Stimuleringsfonds te informeren over de voortgang van het programma en de positie van de instelling. De uitkomsten van de bijeenkomst droegen bij aan de beleidvorming binnen het fonds. Minimaal eens in de vier jaar vinden per regeling publieke debatten plaats over actuele ontwikkelingen in de beroepspraktijk.

Op basis van wat het fonds vanuit de deelregeling, evaluaties met de adviescommissie en gesprekken met het veld signaleert, wordt een inhoudelijk programma voor een publieke presentatie en discussie ontwikkeld. In 2014 zijn deze publieke debatten voor de Deelregelingen Architectuur en E-cultuur gehouden.

Inleiding door directeur Janny Rodermond tijdens publieke evaluatie architectuur in Tolhuistuin, Amsterdam op 1 oktober

Architectuur @ Stimuleringsfonds

In 2014 is voor de Deelregeling Architectuur een publiek debat opgezet onder leiding van moderator Ruben Maes. De belangrijkste aanbevelingen van het publiek waren: intensiever de relatie tussen ontwerpers en (semi-)publieke opdrachtgevers; bouw aan een netwerk rondom actuele en toekomstige maatschappelijke thema's; bied maatwerk aan voor de verscheidenheid van projecten; geef aandacht voor talentontwikkeling; en organiseer kwalitatief debat en reflecteer op de praktijk. Het fonds heeft de aanbevelingen meegenomen in het opstellen van activiteiten voor 2015.

Datum en locatie 1 oktober, Amsterdam

Aantal deelnemers 69

Tim van Bentum

Spreekers o.a. Rick ten Doeschate (Cloud Collective), Marnix van der Meer (ZECC architecten), Aglaée Degros (Artgineering), Jarrik Ouburg (Office Jarrik Ouburg), Marco Vermeulen (Studio Marco Vermeulen)

E-cultuur @ Stimuleringsfonds

In april vond de eerste publieke evaluatie van de Deelregeling E-cultuur plaats in het Muntgebouw in Utrecht. E-cultuur is een onderzoekend werkerrein dat zichzelf continu opnieuw uitvindt. Een wezenlijke taak van het fonds is om met deze veranderingen mee te bewegen. Naast deze conclusie werden als belangrijkste verantwoordelijkheden van het fonds het stimuleren van de ontwikkeling van jonge en nieuwe makers en de ruimte voor experiment genoemd. Binnen de overheid wordt veel waarde gehecht aan cultureel ondernemerschap, terwijl compromissloos experimenteren net zo belangrijk is, en misschien wel voorafgaat aan dit cultureel ondernemerschap. In de zaal waren makers, curatoren en ontwerpers binnen en buiten deze discipline, (potentiële) aanvragers en geïnteresseerden aanwezig.

Datum en locatie 2 april, Utrecht

Aantal deelnemers 83

Spreekers o.a. Dick Rijken (docent aan de Haagse Hogeschool, directeur STEIM), Martijn van Boven (film- en computerkunstenaar) en Richard Vijgen (maker / onderzoeker van de hedendaagse informatie cultuur)

Eerste publieke evaluatie van de Deelregeling E-cultuur in het Muntgebouw in Utrecht op 2 april

Spreekuren en presentaties

Gedurende het jaar organiseert het fonds diverse spreekuren op verschillende evenementen in het land. Wie meer wil weten over de subsidiemogelijkheden van het Stimuleringsfonds kan dan een afspraak met een stafmedewerker maken om advies te krijgen over onder andere het opstellen van een projectplan of het indienen van een aanvraag. De volgende spreekuren vonden plaats: op de landelijk carrière dag voor ontwerpers Vroaam (31 januari Utrecht, 17 gesprekken), op de designbeurs Object (7 februari Rotterdam, 10), op het AKV St Joost (28 februari, 12), tijdens animatiefestival HAFF (30 maart Utrecht, 3), het Graphic Design festival (23 april Breda, 3), het Dutch Electronics Arts Festival (23 mei Rotterdam, 6), de Dutch Design Week (24 oktober Eindhoven, 9) en KLIK! Amsterdam Animation Film Festival (7 november Amsterdam, 12). Algemene presentaties over het fonds en de subsidiemogelijkheden werden gegeven tijdens het Dutch Electronics Arts Festival (35 bezoekers), op de Dutch Design Week als onderdeel van het Unlocked programma (15 bezoekers) en tijdens Control Gameconference (20 bezoekers), op Het Nieuwe Instituut voor studenten Erasmus Universiteit (50 bezoekers), en tijdens het programma van ClickNL Jaarevent (218 bezoekers).

kwaliteitszorg

Beleidsinformatie en gegevensverzameling

Door digitalisering van aanvragen en specifiek voor het Stimuleringsfonds ontwikkelde software, zijn meer kwantitatieve gegevens beschikbaar gekomen, waarmee gericht is aan te geven hoe de afzonderlijke subsidieregelingen bijdragen aan de uitvoering van het beleid en ontwikkelingen in het veld. Via een systeem van evaluaties worden deze aangevuld met kwalitatieve inzichten. De software wordt tevens gebruikt om de inhoudelijke en financiële voortgang, afronding en verantwoording van gesubsidieerde projecten te volgen en verantwoorden.

Evaluaties

Het fonds hanteert een uitgebreid evaluatiesysteem om het eigen instrumentarium en de werkwijze te toetsen. Dit omvat protocollen voor de evaluaties na afloop van elke vergadering van de adviescommissies; een jaarlijkse interne evaluatie met de adviescommissies, stafmedewerkers, een vertegenwoordiging van het MT en het bestuur; en publieke debatten over specifieke sectoren, aangevuld met debatten over de relatie tussen doelstellingen en behaalde resultaten. De evaluaties leveren voor het fonds belangrijke aanknopingspunten om te waarborgen dat de subsidieregelingen goed blijven aansluiten op de praktijk en onze beleidsdoelstellingen.

Klanttevredenheidsonderzoek

In 2014 heeft het fonds een opdracht versterkt aan Blauw Research voor het uitvoeren van een klanttevredenheidsonderzoek onder de aanvragers. Het onderzoek bevat tevens een spiegelonderzoek onder de werknemers. De resultaten van het klanttevredenheidsonderzoek laten zien dat het Stimuleringsfonds een professionele organisatie is. Aanvragers zijn zeer tevreden over de begeleiding en ondersteuning van de staf. De contactmomenten met de medewerkers scoren een waardering boven de 90% en de wijze waarop gecommuniceerd wordt over de regelingen boven de 70%. Veel aanvragers kennen en onderschrijven de missie van het fonds en waarderen de culturele positionering. Ten aanzien van het professionaliseren van ondernemerschap en het

bevorderen van goed opdrachtgeverschap wordt de taak van het fonds nog onduidelijk gevonden. In 2015 is ondernemerschap een specifiek aandachtspunt in de flankerende activiteiten. De resultaten van het onderzoek zijn meegenomen in de zelfevaluatie die het fonds uitvoerde ter voorbereiding op de externe visitatie van alle cultuurfondsen. Aanbevelingen ten aanzien van de aanvraagprocedure zijn geïmplementeerd.

Visitatie

De voorbereidingen van de visitatie zijn begin 2014 van start gegaan met het klanttevredenheidsonderzoek en een zelfevaluatie door het Stimuleringsfonds. In overleg met het Ministerie van OCW is de visitatie benut als nulmeting.

De commissie heeft aanbevelingen op drie niveaus geformuleerd: aan het ministerie als opdrachtgever van de cultuurfondsen, aan de fondsen gezamenlijk voor wat betreft fondsoverstijgende onderwerpen en aan de individuele fondsen voor wat betreft fondsspecifieke aangelegenheden. De visitatiecommissie was positief over het fonds. Aanbevelingen uit het visitatierapport worden stapsgewijs doorgevoerd in 2015.

De commissie bestond uit Mijntje Lückers-Rovers (voorzitter), Giep Hagoort, Ryclef Rienstra, Bruno Verbergt en Patty Voorsmit.

Stakeholders

Een goede relatie en gedachtewisseling met onze belanghebbenden is van belang voor het goed functioneren van het fonds. Het fonds investeert op verschillende manieren in deze relaties. Onze belangrijkste stakeholders zijn aanvragers (ontwerpers, makers, kunstenaars, culturele instellingen), Federatie Creatieve Industrie, Het Nieuwe Instituut, Topteam Creatieve Industrie, kunstvakonderwijs en medefinanciers als private partijen, overheden en collega-fondsen. Geregeld vindt formeel en informeel overleg plaats om hen actief te betrekken en door hen geïnformeerd te worden. Hun kennis en visie voedt het fonds bij de ontwikkeling van nieuw beleid en nieuwe regelingen.

Samenwerking

Met de collega-fondsen vindt regelmatig overleg plaats in het fondsenoverleg. Onderwerpen van gesprek zijn met name gerelateerd aan de beleidsagenda van OCW. Daarnaast werken we inhoudelijk samen aan diverse programma's, zoals met het Mondriaan Fonds aan een internationaal uitwisselingsprogramma voor Zuid-Korea. Met het Mondriaan Fonds is eind 2014 ook een oproep verspreid gericht op genre- en discipline-overschrijdende projecten. Hiermee willen beide fondsen recht doen aan de bestaande werkpraktijk binnen de creatieve industrie en de beeldende kunsten, waar grensoverschrijdingen aan de orde van de dag zijn en vernieuwingen vaak worden gevonden in cross-overs, interdisciplinaire samenwerkingen en uitwisseling. Een belangrijke nieuwe gezamenlijke activiteit tussen alle fondsen is het meerjarige programma The Art of Impact ter versterking van de relatie tussen kunst en andere maatschappelijke domeinen, dat de fondsen uitvoeren in opdracht van het ministerie van OCW.

Andere langlopende samenwerkingen zijn:

- Samenwerking Nederlands Letterenfonds in Literatuur op het Scherm
- Samenwerking met Mediafonds en Filmfonds in het Gamefonds, het TAX-videoclipfonds en de Non-fictie Transmediaregeling
- Samenwerking Materiaalfonds ter versterking van het ondernemerschap
- Samenwerking Voordekunst ter versterking van het ondernemerschap
- Samenwerking met MVO (Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen) in internationale verstedelijkingsvraagstukken

organisatie

Organisatie

De dagelijkse leiding van het Stimuleringsfonds en de eindverantwoordelijkheid voor alle activiteiten is belegd bij de statutair directeur/bestuurder Janny Rodermond. Op het bestuur wordt toegezien door een Raad van Toezicht. Directeur-bestuurder en Raad van Toezicht werken volgens de Code Cultural Governance en de Code Cultuurfondsen.

Personeel

Het Stimuleringsfonds is een platte, flexibele organisatie met in totaal 23 fte's. Het fonds is een relatief jonge organisatie; verreweg de meeste van de 22 medewerkers zijn tussen de 30 en 35 jaar. Het medewerkersbestand bestond eind 2014 uit 13 vrouwen en 9 mannen. Medewerkers zijn veelal ontwerpers en makers of hebben qua opleiding en werkervaring een achtergrond in de creatieve industrie. Inhoudelijke professionaliteit, betrokkenheid bij het veld en servicegerichtheid staan centraal in het aannamebeleid. Het fondsbureau is in 2014 uitgebreid met 3 medewerkers, met name om de uitvoering van de programma's mogelijk te maken. Hiervoor hebben stafmedewerkers een training projectmanagement gevolgd en een opfriscursus Excel. Werkprocessen en plannings zijn helder van opzet. Dit maakt het mogelijk dat nieuwe medewerkers snel ingewerkt en flexibel kunnen worden ingezet.

Bij de beleidsvorming en beleidsuitvoering wordt de bestuurder bijgestaan door het managementteam dat bestaat uit de hoofden communicatie, bedrijfsvoering en subsidies.

Overige specialistische kennis op juridisch en financieel terrein, website- en ict-beheer zijn uitbesteed.

Raad van Toezicht

Het bestuur en de leden van de Raad van Toezicht worden benoemd door de minister van OCW. De Raad van Toezicht houdt toezicht op het functioneren van de bestuurder. De leden van de Raad zijn:

- R. (Roelof) Bleker, voorzitter
- R. (Roelof) Balk, auditcommissie (t/m 30 september 2014)
- E. (Endry) van Velzen, remuneratiecommissie
- M. (Margot) Gerené, auditcommissie
- J. (Jules) van de Vijver, auditcommissie (m.i.v. 1 oktober 2014)
- F. (Femke) den Boer, lid (m.i.v. 1 oktober 2014)

De nevenfuncties zijn:

- R. Bleker, Dijkgraaf Waterschap Rivierenland
- Lid RvT Rijksmuseum Slot Loevestein
- Lid RvT Woningcorporatie Talis
- Lid RvT Saxion Hogescholen
- Ambassadeur particulier opdrachtgeverschap voor ministerie BZK
- Algemeen bestuurslid Gelderse Molenstichting
- Bestuurslid Cultureel Productiehuis ON
- Commissielid NWO-kerncommissie Urban Regions in the Delta (URD)
- Juryvoorzitter prijsvraag herstel molenbiotopen Zuid-Holland

- E. van Velzen, directeur De Nijl Architecten
- Lid commissie voor Welstand en Monumenten Rotterdam

- M. Gerené, zelfstandig cultureel ondernemer
- Lid van de Jury Culturele Hoofdstad van Europa 2018
- Lid van de Amsterdamse Kunstraad, Commissie Musea, Erfgoed en Monumenten

- J. van de Vijver, voorzitter College van Bestuur HKU, Hogeschool voor de Kunsten Utrecht

- F. den Boer, algemeen directeur Kunstacademie AKV/St. Joost Avans Hogescholen Breda en 's-Hertogenbosch
- Lid Raad van Toezicht NTR
- Lid Raad van Toezicht Openbare Bibliotheek Amsterdam

Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semi-publieke sector

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Op basis van het WNT-maximum voor de Cultuurfondsen bedraagt het bezoldigingsmaximum in 2014 voor het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie € 123.024. Het WNT-maximum voor de leden van de Raad van Toezicht bedraagt voor de voorzitter 7,5% en voor de overige leden 5% van het maximale bezoldigingsmaximum.

De leden van de Raad van Toezicht ontvangen een vaste vergoeding voor vergaderingen en bijeenkomsten en indien van toepassing reiskosten met een maximum van € 350 per vergadering. In het kader van de jaarrekening is voor de auditcommissie een vast bedrag vastgesteld voor o.a. gesprekken met de accountant van max. € 500 per jaar. De remuneratiecommissie ontvangt een vaste vergoeding van € 300 per jaar.

Functioneren Raad van Toezicht

De benoeming van de leden geldt voor vier jaar met eenmaal een mogelijkheid tot herbenoeming van vier jaar, conform de Statuten. De auditcommissie en de remuneratiecommissie bestaan beide uit twee leden waarvan het functioneren jaarlijks binnen de Raad van Toezicht wordt geëvalueerd.

De auditcommissie vergadert minimaal eenmaal per jaar zowel met de bestuurder en accountant als ook afzonderlijk met de accountant, buiten de aanwezigheid van de bestuurder, over de jaarrekening. De remuneratiecommissie spreekt minstens eenmaal per jaar met de bestuurder over het functioneren. Beide commissies brengen verslag uit aan de Raad van Toezicht. De bestuurder heeft regelmatig informeel overleg met de voorzitter van de Raad van Toezicht over actuele ontwikkelingen. In navolging op de zelfevaluatie eind 2013 heeft de Raad van Toezicht in 2014 een werksessie georganiseerd over

rolduidelijkheid en representatie van de Raad van Toezicht. Deze bijeenkomst is begeleid door het externe bureau Public Spirit, dat ook de zelfevaluatie van de Raad van Toezicht in 2013 heeft begeleid. Hierbij zijn ook de profielen geëvalueerd en de profielen voor twee nieuwe vacatures ontwikkeld. Public Spirit heeft het wervingsproces op zich genomen.

Minimaal vier maal per jaar vergaderen Raad van Toezicht en de bestuurder aan de hand van een jaaragenda en bespreken actuele ontwikkelingen. Voorafgaand aan een vergadering geven stafmedewerkers een presentatie over een specifiek werkerrein. In 2014 betrof dit presentaties van de Deelregeling Internationalisering en Talentontwikkeling.

Eind 2014 heeft de Raad van Toezicht vergaderd met de Raad van Toezicht van Het Nieuwe Instituut over de positie van HNI en het Stimuleringsfonds in het cultuur- en het topsectorenbeleid. Daarnaast heeft een informele bijeenkomst plaatsgevonden voor alle leden van de commissies, Raad van Toezicht en fondsmedewerkers, waarbij gezamenlijk een bezoek is gebracht aan een gehonoreerd project.

De visitatiecommissie heeft zich positief uitgelaten over de betrokkenheid van de Raad van Toezicht bij de organisatie; de RvT is aanwezig bij belangrijke momenten van het fonds en hanteert hierbij een gepaste afstand.

Code Cultural Governance

Het Stimuleringsfonds hanteert de Governance Code Cultuur. De Raad van Toezicht en de directeur-bestuurder richten zich bij de uitvoering van hun taken naar deze code. De principes uit de Governance Code Cultuur voor het raad-van-toezichtmodel zijn verankerd in de Statuten en Reglementen voor bestuur en Raad van Toezicht. Conform de Code is het wenselijk regelmatig de werkzaamheden van de controlerende accountant te evalueren in de RvT. Naar aanleiding van deze evaluatie heeft het Stimuleringsfonds in 2014 deze procedure doorlopen. De

auditcommissie is nauw betrokken geweest bij de evaluatie. Na een uitgebreide en zorgvuldige selectieprocedure is Baker Tilly Berk door de Raad van Toezicht voor vier jaar benoemd als accountant.

Op een punt wijkt het Stimuleringsfonds af van de code; de termijn van drie commissieleden Architectuur is, in het kader van continuïteit in kennis en ervaring binnen de commissie, met een half jaar verlengd. Met ingang van 1 oktober 2014 is deze situatie opgelost.

Code Cultuurfondsen

Naast de Governance Code onderschrijft het Stimuleringsfonds de Gedragscode Cultuurfondsen die per 1 mei 2013 van kracht is. De code waarborgt transparantie, zorgvuldige samenstelling van commissies en vermindering van belangenverstrengeling bij de uitoefening van de publieke taak. De code is onderdeel van de arbeidsvoorwaarden, zodat de schijn van belangenverstrengeling binnen alle organen van de organisatie wordt vermeden. Indien er bijzonderheden zijn in de vergaderingen van de adviescommissies, dan worden deze gemeld in de aanbiedingsbrieven bij de adviezen, gericht aan het bestuur.

De Code Cultural Governance en de Code Cultuurfondsen zijn onderdeel van de AO/IC en de arbeidsvoorwaarden.

Bezwaren

Het Stimuleringsfonds besteedt veel aandacht aan een goede communicatie met aanvragers en een professionele beoordeling. Mocht een belanghebbende het niet eens zijn met een beslissing van het Stimuleringsfonds dan kan deze een herziene aanvraag, een bezwaarschrift of een klacht indienen. Het fonds wordt hierbij ondersteund en geadviseerd door een externe jurist. De vaste adviescommissie voor bezwaarschriften bestaat uit vier onafhankelijke experts, deskundig op het gebied van cultuur en recht. Zij horen de aanvrager en adviseren het bestuur. Deze commissie formuleert geen inhoudelijk advies. Als blijkt dat dit wel noodzakelijk is voor de afhandeling van het bezwaar, kan deze

commissie adviseren de aanvraag nogmaals aan de commissie van de betreffende deelregeling voor te leggen. De bezwaarcommissie heeft naar aanleiding van de jaarlijkse zelfevaluatie geconstateerd dat zij tevreden is over de bezwaarprocedure en de aanwezige deskundigheid binnen de adviescommissies. Wel beveelt de commissie aan om aandacht te besteden aan een positieve formulering van de adviezen.

In 2014 zijn 1780 aanvragen behandeld, dit heeft geleid tot 20 bezwaarschriften waarvan er 4 zijn gehonoreerd. Er is 1 klacht ontvangen. Na contact met het Stimuleringsfonds voor een toelichting op het negatieve advies van de adviescommissie, zijn 3 bezwaren ingetrokken. Alle aanvragers hebben de mogelijkheid tijdens een afspraak met het fonds klachten te kunnen toelichten. Net als in 2013 ligt het aantal bezwaarschriften nog steeds rond de 1% van het totaal aantal aanvragen.

Adviseurs

Het fonds werkt met een grote pool adviseurs, die in commissies met wisselende samenstelling advies uitbrengen over subsidieaanvragen. In 2014 bedroeg het totaal ruim 100 adviseurs. Van hen was circa 45% vrouw. Met deze samenstelling komt het fonds tegemoet aan de behoefte aan specialistische kennis bij de beoordeling van aanvragen en bij de selectie van voorstellen die reageren op een Open Oproep. Deze deskundigheid is ook betrokken bij beleidsontwikkeling via het systeem van evaluaties en eventuele thematische expertmeetings.

Het financieel beheer

Het Stimuleringsfonds werkt met een specifieke risicobeheersing en controlesysteem. Het systeem is gebaseerd op functiescheiding en op dubbele controles op aangegane verplichtingen, bestedingen en betalingen. Het Handboek AO/IC beschrijft uitvoerig de dagelijkse werkwijze met betrekking tot subsidieaanvragen, adviescommissies, bezwaren en klachten, interne en publieke evaluaties, inkoop, betalingen, financiële administratie, P&O en bestuur. Per proces zijn

verantwoordelijkheden en bevoegdheden per functie vastgelegd. Het Stimuleringsfonds verleent vooral kleine subsidiebedragen. Alleen bij de uitvoering van de Meerjarenregeling komen subsidiebedragen boven de € 125.000 voor. Hiervoor is in 2014 het financieel beheer uitgebreid met een controleprotocol dat door het bestuur is vastgesteld en onderdeel is van de AO/IC.

2014 is het eerste jaar dat Baker Tilly Berk de jaarrekening heeft gecontroleerd. Voorafgaand aan de controle zijn met het fonds verwachtingen, werkzaamheden en de planning en controlecyclus besproken.

De accountant heeft over de jaarrekening 2014 een goedkeurende verklaring afgegeven. Deze is aangevuld met een Rapport van Bevindingen.

Financieel resultaat

Voor de periode 2013-2016 heeft het ministerie van OCW € 53.742.828 subsidie ter beschikking gesteld als instellingssubsidie. Met de aanvulling van de programma's AARO, Internationalisering Ontwerpsector en Talentontwikkeling in Internationale context bedraagt de totale subsidie voor deze periode € 59.871.958. De programma's worden in opdracht van het ministerie van IenM, OCW en BuZa uitgevoerd.

In juni 2014 is aan de Raad van Toezicht een bijgestelde begroting voorgelegd. De niet bestede activiteitenlasten uit 2013 zijn toegevoegd aan de begroting over de periode 2014 - 2016. De budgetten blijven gekoppeld aan dezelfde deelregelingen en doelstellingen.

In totaal is € 15.532.939 verleend aan subsidies. De begroting bedroeg € 11.612.462. De overbesteding is met name gerealiseerd bij de uitvoering van de AARO-programma's. Uitvoering van deze programma's had in 2013 vertraging opgelopen. Deze is in 2014 weggewerkt. De overige activiteitenlasten zijn hierdoor ook gestegen van € 1.253.028 in 2013 naar € 1.729.715 in 2014.

Beheerslasten

De totale beheerslasten bedragen € 1.437.158 ten opzichte van de begroting € 1.408.935. De beheerslasten bedragen 9,1% van de totale lasten.

Balanspositie

De totale activa bedraagt € 36.634.010 en bestaan voor € 138.993 uit vaste activa, € 29.273.624 uit vlottende activa en € 7.221.393 liquide middelen. De liquide middelen worden conform voorschrift OCW, aangehouden bij het ministerie. De deposito's zijn kortetermijninvesteringen van maximaal zes maanden.

Het eigen vermogen € 1.922.457 is opgebouwd uit € 508.032 algemene reserve, € 931.400 bestemmingsreserves (internationaal en architectuur) en aan € 483.025 bestemmingsfonds OCW. Het bestemmingsfonds OCW bestaat uit de rentebaten, lager vastgestelde en ingetrokken subsidies. Deze laatste worden in 2015 opnieuw toegevoegd aan het subsidiebudget. Het financiële jaar 2014 komt hiermee uit op een positief resultaat van € 197.001.

Het ministerie van OCW heeft in februari 2014 het Handboek verantwoording subsidies Cultuurfondsen 2013-2016 gewijzigd met betrekking tot de ingetrokken subsidies. In overleg met het ministerie zijn de ingetrokken subsidies met terugwerkende kracht voor 2013 en 2014 uit de algemene reserve gehaald en toegevoegd aan het bestemmingsfonds OCW. Het werkkapitaal van het Stimuleringsfonds is voldoende om aan de financiële verplichtingen te voldoen.

communicatie

Het Stimuleringsfonds besteedt veel aandacht aan communicatie en gebruikt daarvoor verschillende middelen en platforms. De communicatie is effectief: de identiteit van het fonds wordt herkend. Het fonds heeft een positie ingenomen op de drie werkerreinen e-cultuur, vormgeving, architectuur en alle mogelijke crossovers daartussen. We bereiken onze stakeholders – in de eerste plaats (potentiële) aanvragers, culturele instellingen en brancheorganisaties, maar ook de wat meer op afstand staande belanghebbenden. Bovendien zijn we in staat gebleken nieuwe partners te betrekken. Vrijwel alle medewerkers dragen bij aan de communicatie. Met de website, digitale nieuwsbrieven, publicaties in print, informatiebijeenkomsten, debatten, brainstorm, expertmeetings, persoonlijke gesprekken en spreekuren op verschillende plekken in het land informeren we over de mogelijkheden die het fonds biedt en over behaalde resultaten bij ondersteunde projecten.

Digitale media

Sociale media als Facebook en Twitter zijn de laatste twee jaar steeds belangrijker geworden. In één jaar tijd is het aantal volgers bijna verdubbeld. Inmiddels heeft het fonds in totaal op Twitter 2.697 volgers, op Facebook 2.777 likes en op LinkedIn 1.303 contacten. De website fungeert als een publiek toegankelijk archief en draagt bij aan een transparante communicatie met aanvragers. Vanaf januari 2015 is de website vernieuwd en verder uitgebreid, met name om de verschillende programma's die het fonds uitvoert beter zichtbaar te maken. Het aantal webbezoeken in 2014 was 179.845, een stijging van 17% t.o.v. 2013. De gemiddelde bezoekduur van de fondswaarsite is relatief lang, bijna 3 minuten. De wekelijkse nieuwsbrief is afwisselend nationaal en internationaal gericht, en gaat naar in totaal 9.672 abonnees: 6.588 abonnees regulier en 3.084 abonnees internationaal. Naast deze nieuwsbrief verstuurt het fonds regelmatig digitale flyers. Een voorbeeld is de oproep voor talenten richting bijna

10.000 adressen, zoals alumni van relevante kunstvakopleidingen, en uitnodigingen voor de nieuwjaarsborrel in samenwerking met Het Nieuwe Instituut en een netwerkbijeenkomst tijdens Salone del Mobile in Milaan. De digitale werving voor Open Oproepen vindt op maat plaats: in ieder geval via het netwerk van het Stimuleringsfonds. Bovendien wordt per oproep buiten het eigen netwerk om gericht gecommuniceerd naar andere platforms en partijen om ontwerpers en ondernemers te bereiken waarmee het fonds nog geen relatie heeft.

Advertenties, posters en flyers

Het publieksbereik is vergroot en verbreed door meer gericht in te zetten op advertenties in print, zoals in de MOTI Beeldcultuurkrant (oplage 60.000), Gonzo Circus (3.500), De Volkskrant (730.000), Connecting the Dots Milan (63.000), Groene Amsterdammer (90.000) en Dutch Design Jaarboek (2.500). Ook zijn er digitale advertenties uitgezet, zoals op Archined om de bijeenkomst Architectuur@Stimuleringsfonds op 1 oktober onder de aandacht te brengen van de 42.500 bezoekers van deze nieuwssite. Speciaal voor de Talent Exhibition tijdens de Dutch Design Week is een postercampagne opgezet in de vijf grootste steden van Nederland: Eindhoven, Utrecht, Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. Voorafgaand en gedurende de week hebben tegen de 2 miljoen voorbijgangers de poster gezien. Aanvullend zijn er, om een breed publiek aan te spreken voor de tentoonstelling, 3.150 flyers verspreid op 120 locaties in Eindhoven. Ook internationaal hebben flyers voor publiciteit gezorgd. Bijvoorbeeld tijdens het technologiefestival SXSW in Austin, Texas waar 200 flyers zijn uitgedeeld om de fondsondersteuning aan Nederlandse partijen bekend te maken.

Brochures en publicaties

Het fonds heeft sinds januari 2013 een uitvouwbare, geïllustreerde brochure op creditcardformaat die basisinformatie over de regelingen verschaft. Daarnaast is een format ontwikkeld voor een brochure, dat op verschillende manieren kan worden toegepast. Zo zijn er programmaboekjes gemaakt voor het

stedenbouwsymposium De Energieke Stad en de bijeenkomsten Architectuur@Stimuleringsfonds en E-cultuur@Stimuleringsfonds. Op basis van inhoudelijke thema's over de ondersteunde presentaties tijdens manifestaties zoals Milaan en Seoul (oplage 1.200), zijn uitgebreidere brochures samengesteld en ter plekke ruim verspreid.

Om de gamesector aan te spreken is in samenwerking met gamemagazine Control het Dutch Indies nummer gemaakt (oplage 6.500), met interviews van geselecteerde developers en andere door het Gamefonds ondersteunde games. Bij de tentoonstelling Talent Exhibition In No Particular Order is een publicatie verschenen (oplage 3.000 stuks), die inzicht biedt in de werkwijze van de lichter talenten 2013-2014. Bij de uitreiking van de Hedy d'Ancona-prijs 2014 is een publicatie samengesteld (oplage 3.500) waarin alle genomineerde projecten, de eervolle vermelding en de winnaar zijn opgenomen, naast verschillende essays. Ook heeft het fonds in 2014 een tweede en derde publicatie in de serie Crossover Works (oplage 4.000) uitgebracht. Hierin zijn voorbeelden verzameld van cases waarin 'design thinking' succesvol is geïntroduceerd en toegepast.

Kunstuur

In het kader van de serie ZIE ZORG van AVRO's Kunstuur zijn in 2014 televisie-uitzendingen gewijd aan de Hedy d'Anconaprijs. Ieder genomineerd project van de drie edities kreeg een eigen aflevering. In 2014 keken meer dan een miljoen mensen naar deze uitzendingen over de rol van architectuur in zorg. Ook interviewde Kunstuur twee ontwerpers over hun bijdrage aan de talentententoonstelling van het fonds tijdens de Dutch Design Week. De aflevering op de eerste zaterdag tijdens de Dutch Design Week en de herhaling de week erna had in totaal ongeveer 145.000 kijkers.

Online aanvraagomgeving

Op 26 juni 2014 is de tweetalige online aanvraagomgeving van het Stimuleringsfonds gelanceerd (Nederlands en Engels). Doelstelling was een gebruiksvriendelijke en veilige aanvraagprocedure te

maken voor aanvragers, en tegelijk een beveiligde werkomgeving te creëren voor fondsmedewerkers. Voltooide aanvragen zijn online beschikbaar voor commissieleden gedurende de toewijzingsperiode. Na besluitvorming worden de aanvragen gearchiveerd door het fondsbureau, zowel digitaal als fysiek.

Stimuleringsfonds in de media

In 2014 heeft het Stimuleringsfonds verder gewerkt aan de publieke bekendheid. Door het versturen van persberichten en nieuwsbrieven en door bij te dragen aan uiteenlopende projecten en activiteiten is free publicity verkregen in diverse media. De Hedy d'Ancona-prijs en de tentoonstelling over talentontwikkeling stonden met name in de belangstelling. Tijdens een radio-uitzending van AmsterdamFM Kunst & Cultuur werden Hedy d'Ancona en architect Beatrice Montesano geïnterviewd naar aanleiding van het winnende project Veilige Veste in Leeuwarden. Op verschillende nieuwssites en in landelijke- en regionale dagbladen is aandacht besteed aan de prijs. NRC Next berichtte over 'Talenten met een beurs' en Metropolis M schreef een artikel over de eerste lichte jonge creatieve professionals tijdens de Dutch Design Week. Aanvragers verschijnen veelvuldig in het nieuws met door het fonds ondersteunde projecten. Het Stimuleringsfonds wordt op die wijze in diverse media genoemd in relatie tot onderzoeken, experimenten, nieuw ontwikkelde producten en festivals. Dat gebeurt steeds vaker via sociale media.

Brabants Dagblad over zeven nominaties Hedy d'Ancona-prijs

Metropolis M over de tentoonstelling In No Particular Order van het Stimuleringsfonds

Uitzending VARA's Pauw 'Ook al ben ik zo zwart als roet' van Sunny Bergman, ondersteund via de Non-fictie Transmediaregeling

Vogue Award voor Deniz Terli, ondersteund via Talentontwikkeling

Kleurig protest

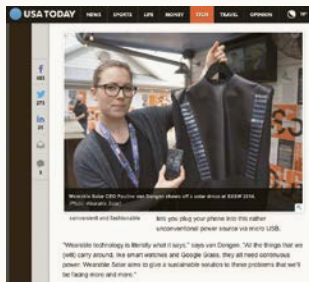
De regenboog app van het Amsterdamse ontwerplegendaat Pink Pony Express moet laten zien dat de Nederlandse politiek de natuur alweer kermisvriendelijker kan maken. 'Van subtiel commentaar op een groene wet'.

Het Parool over de regenboog-app Raduga van Pink Pony Express, ondersteund via E-cultuur

Unieke monografie over het jongste gemeentelijk monument van Nederland, het woonhuis dat Mark van Schijndel voor zichzelf bouwde.
— Bob Wisse

Volkskrant Zomer bijlage over de publicatie Van Schijndelhuis, ondersteund via Architectuur

USA Today over Pauline van Dongen op SXSW, ondersteund via Internationalising

De Telegraaf over The Shoebox Diorama van Daniël Ernst op de Gamescom, ondersteund via Internationalisering

toegekend

architectuur

Basalt Film

Office for Strategic Spaces

Schouten Architecten

Stichting Regionale Omroep Rotterdam-Rijnmond e.o.

Stichting van der Hoop Filmproducties...

Vereniging Deltametropool

Visser & Van Rijkevorsel Filmproducties

Jap Sam Books

Lijn in landschap

Stichting August Kemme Fonds

Stichting Jaarboek Landschapsarchitectuur in Europa

Stichting naiOIO uitgevers

Stichting naiOIO uitgevers

Stichting naiOIO uitgevers

Stichting naiOIO uitgevers

Stichting naiOIO uitgevers

Stichting Tussentuin

The Architecture Observer

Uitgeverij de HEF publishers

Uitgeverij Duizend & Een

Uitgeverij THOTH

Uitgeverij THOTH

Stichting ISOCARP2015

Stichting Almeerse Theaters

Stichting Architectuur Filmfestival Rotterdam

INTI

Behemoth

H+N+S landschapsarchitecten bv

Matthijs Klooster

Rademacher de Vries

Verticale Stedelingen

The Competition: EUROPLAN

Gaten in de muur

Verhalen van Staal en Steen

Piet Oudolf, revolutionair in hart en groen

Stadsverwildering, documentaire over nieuwe

Pier in nood

The public interior as idea and project

Jaarboek Landschapsarchitectuur en

The Life and Work of Thomas Karsten

landscape architecture europe 4

Reading Landscape Design

Piet Klaarhamer

Herman Hertzberger

Scholenbouwatlas

Ontwerpen aan stadsnatuur

Rotterdams Doe-Boek Collectieve

Re-Balancing Red Light Zones

De rol van vrouwen i. h. Nederlandse

The Riddle of the Real City

Atlas of the Functional City

De impact van architectonische ruimtes op

Young Planners: ISOCARP2015 Congress

Vergroen met Groen

AFFR 2015 - A Place called Home

Conferentie Shenzhen: From Factory of the

The Master's Teacher. The Architectural and

Vergeven en vergeten - de schijnwerpers op

Handboek voor herwaarderen van kerken

AmstelDecks - Waterkwaliteit, remote sensing

av-productie

av-productie

av-productie

av-productie

av-productie

av-productie

av-productie

publicatie

publicatie

publicatie

publicatie

publicatie

publicatie

publicatie

publicatie

publicatie

publicatie

publicatie

publicatie

publicatie

publicatie

publicatie

evenement

expertmeeting

festival

symposium

startsubsidie

startsubsidie

startsubsidie

startsubsidie

€ 25.000

€ 7.500

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 7.500

€ 25.000

€ 12.864

€ 9.179

€ 16.708

€ 11.941

€ 8.636

€ 13.944

€ 24.753

€ 13.574

€ 36.879

€ 11.940

€ 19.377

€ 14.931

€ 11.049

€ 30.092

€ 24.745

€ 50.000

€ 27.190

€ 49.000

€ 12.291

€ 7.500

€ 7.500

€ 7.500

€ 7.500

Spuntnik architecture, urbanism, research by Vereniging Deltametropool
BAPS architecten
Bergplaats
Buro Room
Casanova + Hernandez Architecten
Crimson architectural historians
DS Ontwerp & Onderzoek
Koen Mulder architect & bouwtechnoloog
Maurice Hermans
Noël van Dooren landschapsarchitect
reA architectuur
REDScape
Stichting Probos
Stichting Probos
studio pekka
WHIM
Stichting Werelderfgoed Kinderdijk SWEK
Martijn Koomen

Atelier Functionerende Woningmarkt
 Kleine Iconen van de Hollandse Metropool
 En passant: KIOSK
 Hoe maken we een metropool? Over het iD Valleï
 Toekomst van de ADL-cluster
 Damn the Master's Plan
 Bouwen voor biodiversiteit
 Het Zinderend Oppervlak
 Antistad
 Kader en agenda voor kritiek in
 Het remix project
 Landschappen voor de Groene Chemie
 Energieplantages als ontwerpogave
 Energieplantages als ontwerpogave
 Architecture of Ashes
 Recycled Park Fase 1
 OpenOroepWerelderfgoedKinderdijk
 weather, feathers and frost

startsubsidie € 7.500
 startsubsidie € 7.500
 onderzoek € 7.500
 onderzoek € 7.500
 onderzoek € 56.810
 onderzoek € 44.270
 onderzoek € 24.000
 onderzoek € 38.800
 onderzoek € 33.920
 onderzoek € 22.200
 onderzoek € 8.787
 onderzoek € 28.970
 onderzoek € 20.000
 onderzoek € 7.500
 onderzoek € 34.365
 onderzoek € 39.953
 onderzoek € 31.600
 ontwerpwedstrijd € 25.000
 productontwikkeling € 9.250

vormgeving

Wouter van Reek
Lecturis
Lecturis
Imarga Weimans
Peter Pontiac (P.J.G. Pollmann)
ProArtsDesign
Stichting naiOIO uitgevers
Stichting naiOIO uitgevers
TAAK
University of Huddersfield, School of Art, Design and

de geniale mislukte oerkenalvoorstelling
 Schrofer sketches
 Modes of Production
 Publicatie Marga Weimans
 Styx
 Gerard Hadders. Geen Monografie.
 Aldo Bakker
 V = Vorm
 the falklands project
 EP II

av-productie € 13.658
 publicatie € 5.478
 publicatie € 15.280
 publicatie € 12.191
 publicatie € 15.000
 publicatie € 15.000
 publicatie € 19.299
 publicatie € 7.500
 publicatie € 20.000
 publicatie € 9.000

Valiz	Slow Reader: A Resource for Design Thinking	publicatie	€ 30.000
Design Museum Holon	Travelling Exhibition Iris Van Herpen	tentoonstelling	€ 25.000
Edhv Media B.V.	StereoType	tentoonstelling	€ 4.800
Floor Nijdeken	Crossover Collective in Kapana, Plovdiv	tentoonstelling	€ 2.890
Humanity House	Fair Made Fashion Lab	tentoonstelling	€ 24.000
ISTANBUL KULTUR SANAT VAKFI	Participation of designers in the 2nd Istanbul	tentoonstelling	€ 35.000
Lex Reitsma	De Opera in het Stedelijk	tentoonstelling	€ 14.000
Museum Boijmans Van Beuningen	The Future of Fashion is Now	tentoonstelling	€ 25.000
Pauline van Dongen	Body Informative 3D Printing: a new approach	tentoonstelling	€ 13.280
Richard Niessen	Hermetic Compendium of Typographic	tentoonstelling	€ 17.454
Stichting immrs	immrs: optimale leeservaring door slim design	website / applicatie	€ 26.000
Dr. P.A. Tiele Stichting	Gerrit Noordzijprijs 2015	evenement	€ 5.000
Stichting Amersfoort in C Kunsthal KAdE	Move on... 100 jaar animatiekunst	evenement	€ 27.000
Stichting Autoped	Alice in Wonderland	evenement	€ 20.000
Stichting Beeldenstorm	Recycling-Upcycling / How Glass Changed The	evenement	€ 6.000
Stichting Ketter&Co	COLLECTIE VEENHUIZEN	evenement	€ 30.500
Stichting What Design Can Do	What Design Can Do 2014	evenement	€ 36.000
Zeeuwse Museumstichting	Handwerk	evenement	€ 30.000
stichting Europees Keramisch Werkcentrum	TOP Gemaakt	expertmeeting	€ 10.000
Playgrounds Festival	Playgrounds Festival 2014	festival	€ 21.500
Stichting FashionClash	FASHIONCLASH Festival 2014	festival	€ 30.000
Stichting Holland Animation Film Festival	Holland Animation Film Festival 2015	festival	€ 30.000
Stichting de Letterproeftuin	The Smallest Printing Company	manifestatie	€ 3.200
Liesbeth den Besten	European Ceramic Context	presentatie	€ 12.296
Antoine Peters	The Lenticular Project	startsubsidie	€ 7.450
Bob Waardenburg	Real Carpets	startsubsidie	€ 7.401
Heleen Klopper	The Mending Collection	startsubsidie	€ 7.500
Jongeriuslab	Een onafhankelijk kleurenvocabulaire	startsubsidie	€ 7.200
Lisa Whittle	BIOcity NL	startsubsidie	€ 7.475
Lyndsey Housden	Flatland - Investigation haptics in cultural	startsubsidie	€ 7.500
Rana Ghavami	As We Read	startsubsidie	€ 7.500
Rogier Martens	The Wood-Experiments 14/15	startsubsidie	€ 7.260

Rop van Mierlo	Animatie studies	startsubsidie	€ 7.500
Valiz	Hard Werken: Cultural Contexts and	startsubsidie	€ 7.500
vinny jones	Sensing Light	startsubsidie	€ 7.487
Femke de Vries	Dictionary Dressings	onderzoek	€ 15.490
Frederike Huygen	onderzoek Wim Crouwel	onderzoek	€ 19.200
Hans Gremmen	Edges of the Experiment	onderzoek	€ 15.400
Harm Rensink	Japanese Bathing Research	onderzoek	€ 8.200
Jesse Kirschner	Onderzoek Parametrisch Ontwerp	onderzoek	€ 13.000
Knitwear for people and places	Sketching textiles in 3 dimensions	onderzoek	€ 15.420
Kulturele Nijmeegse Universele Stichting	Rules of Hypergraphy	onderzoek	€ 9.352
Michael Snitker	Appointment with P. Mondrian	onderzoek	€ 11.000
Nina Støttrup Larsen	Here be Dragons	onderzoek	€ 25.000
Stichting B.A.A.S.	MacGuffin	onderzoek	€ 10.000
AAIQU	Howling	productontwikkeling	€ 15.000
Aart Taminiau	Wol (werktitel)	productontwikkeling	€ 18.000
Afdeling Buitengewone Zaken Cooperatie U.A.	Hidden Design in politiek	productontwikkeling	€ 7.020
Atelier NL	Zandbank	productontwikkeling	€ 17.370
Bas van Beek	Extrapolations and Anachronisms	productontwikkeling	€ 9.250
Book A.I.	Meeus van Dis: Apparatus Motus Lux	productontwikkeling	€ 24.915
Borre Akkersdijk	Production Circles - The Way We Work	productontwikkeling	€ 19.255
David Laport	LaceWork	productontwikkeling	€ 17.500
Goudze B.V. / Alexander van Slobbe - Francisco van	SLOBBE VAN BENTHUM	productontwikkeling	€ 26.250
guido van driel	In Hollandia Suburbia.	productontwikkeling	€ 17.500
Han Hoogerbrugge	ZOOTROOP	productontwikkeling	€ 24.965
Jef Montes	Velero	productontwikkeling	€ 32.300
Lara Kabtan	Bala typeface	productontwikkeling	€ 25.000
Liselore Frowijn	nieuwe collectie Liselore Frowijn	productontwikkeling	€ 15.650
LUST B.V.	Mapping the climate change policy regime	productontwikkeling	€ 19.920
Maarten van der Horst	Worship Nothing	productontwikkeling	€ 26.984
Nienke Sybrandy	Surfactanten	productontwikkeling	€ 21.750
Nieuw Jurk	? ©	productontwikkeling	€ 22.950
Quinten Swagerman	Pristitrope	productontwikkeling	€ 10.000

Stichting If I Cant Dance, I Don
Studio Vailly
Thomas Eyck.
Valk producties

Performative Publishing
CaCO3 - Objects of geology
bottom ash observatory
FEBRUAR

productontwikkeling € 10.000
productontwikkeling € 5.825
productontwikkeling € 17.000
productontwikkeling € 43.955

e-cultuur

Arts The Beatdoctor Music
Poppodium Ekko
Stichting Harp
Stichting Traktor
Stichting Viewmaster
Volle Band
Cut-Up
Dominik Bartkowski
evelina Rajca
Freerk Wieringa
Lifthoofd
Marnix de Nijs
Matthias Oostrik
TodaysArt Festival
Blender Institute B.V.
Jacob Plooi
Mattijs Kneppers
Nasrin Tabatabai
Stichting HIJS
stichting seriousFilm
Stichting Traktor
Stichting Bits of Freedom
Stichting FutureBites
Stichting STRP
Showroom MAMA

Coalescence
E-MERGE
In C Audio Visual by Gwyneth Wentink, Wouter
Hallo?
360° BRNDWR
Listening Dancing Machines
Finding Engine1: Ander Nieuws
Collages from the deep web
schlafwandler
Androïde / Humanoïde
Organic Cinema
CENTRAL SCOTOMA
Mutual Wave Machine
TodaysArt 2014
Gooseberry - Community
Hidden Cities
Sync Motion Graphics
Permeable Archive
Rewriters: DE RIJKE GESCHIEDENIS VAN
the Modular Body
Imperial Courts
Big Brother Awards 2014
Night of the Nerds
STRP Biënnale 2015
The Internetional

av-productie € 5.120
av-productie € 7.500
av-productie € 10.000
av-productie € 7.500
av-productie € 5.000
av-productie € 5.000
installatie € 66.600
installatie € 10.000
installatie € 7.500
installatie € 25.000
installatie € 15.700
installatie € 24.790
installatie € 25.000
tentoonstelling € 85.000
website / applicatie € 30.000
website / applicatie € 27.500
website / applicatie € 35.000
website / applicatie € 22.500
website / applicatie € 15.000
website / applicatie € 35.000
website / applicatie € 22.500
evenement € 9.845
evenement € 25.000
evenement € 80.000
expertmeeting € 24.500

talentontwikkeling

Alicia Ongay-Perez

Amber Veel

Anne Dessing

Anton Lamberg

Arnout Meijer

Barbara Langendijk

Bennie Meek

Bora Hong

Britt Tan

Christa van der Meer

Donna Verheijden

Femke Herregraven

Gijs de Heij

Henriette Waal

Henrik van Leeuwen

Hozan Zangana

Jelle Mastenbroek

Jesse Howard

Jon Stam

Jonas Lund

Joris Strijbos

Joris Suk

Jurjen Versteeg

Marjan van Aubel

Mark Sturkenboom

Matthijs Munnik

Maurizio Montalti

Nicky Assmann

Passama Sanpatchayapong

Ricky Rijkenberg

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

talentontwikkeling

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

€ 25.000

Ricky van Broekhoven
Rogier Arents
Sander Wassink
Sjoerd ter Borg
Studio Vailly
Tuomas Markunpoika
Viktor Hachmang
Yuri Veerman

Talentontwikkeling
Talentontwikkeling
Talentontwikkeling
Talentontwikkeling
Talentontwikkeling
Talentontwikkeling
Talentontwikkeling
Talentontwikkeling

talentontwikkeling € 25.000
talentontwikkeling € 25.000
talentontwikkeling € 25.000
talentontwikkeling € 25.000
talentontwikkeling € 25.000
talentontwikkeling € 25.000
talentontwikkeling € 25.000
talentontwikkeling € 25.000

talentontwikkeling internationaal

Gionata Gatto
Studio Claudy Jongstra
Jorn Konijn
Ruben Pater

Collection plant-driven smart curtains
Claudy Jongstra & Hammer Museum
Bienal Brasileira de Design
Land of tomorrow

open oproep € 25.000
open oproep € 25.000
open oproep € 25.000
open oproep € 25.000

meerjarige programma's

Architectuur Lokaal
Internationale Architectuur Biennale Rotterdam
Mediamatic
Sonic Acts
Stichting Archiprix
Stichting Bureau Europa
Stichting Next Nature
Stichting STEIM
Stichting Waag Society
Submarine Channel
V2

Meerjarig Programma Architectuur Lokaal
Meerjarig Programma IABR
Meerjarig Programma Mediamatic
Meerjarig Programma Sonic Acts
Meerjarig Programma Archiprix
Meerjarig Programma Bureau Europa
Meerjarig Programma Next Nature
Meerjarig Programma STEIM
Meerjarig Programma Waag Society
Meerjarig Programma Submarine Channel
Meerjarig Programma V2

meerjarig programma € 260.710
meerjarig programma € 800.000
meerjarig programma € 600.000
meerjarig programma € 550.000
meerjarig programma € 250.000
meerjarig programma € 280.000
meerjarig programma € 366.800
meerjarig programma € 520.018
meerjarig programma € 800.000
meerjarig programma € 600.000
meerjarig programma € 700.000

internationalisering

Stichting Monnik	Tokyo Totem; A Mythic Field Guide to Tokyo	publicatie	€ 32.293
Taqi Shaheen	Road to Zindabad, a Subjective atlas of	publicatie	€ 14.000
Boundary Unlimited	Transforming City	toonstelling	€ 9.478
Liu Gang	Self/Unself in China	toonstelling	€ 30.260
Museum of Craft and Design	Hands Off: New Dutch Design at the	toonstelling	€ 37.283
Roselie de Faria Lemos	5e Bienal Brasileira de Design - Dutch Focus	toonstelling	€ 64.719
Stichting Orangemann	Ampelhaus 2014	toonstelling	€ 15.000
Stichting slowLab Europe	Mapping Slow Design: Topics, Tools and Traces	toonstelling	€ 23.757
Stealth	GETTING [to the] HOME	expertmeeting	€ 22.295
Stichting Favela Painting	Haiti Painting	expertmeeting	€ 60.000
Stichting Waag Society	DF Living Lab US	expertmeeting	€ 29.343
URBANOS	The more the merrier; exporting the Dutch	expertmeeting	€ 32.100
Museum of Architecture and Design	BIO 50 - 3, 2, 1, ... TEST; 24th Biennial of Design	festival	€ 69.953
Sonic Acts	Dark Ecology	festival	€ 76.300
The Generator Foundation / TodaysArt	Todaysart.JP	festival	€ 20.000
Akmar Nijhof	Equinox	manifestatie	€ 2.200
anne karin ten bosch	Between Realities, Nederlandse inzending	manifestatie	€ 80.000
Citizen's Association Design Week	Dutch design at Belgrade Design Week 2014	manifestatie	€ 10.000
Cultural Front	Exploring inspirations	manifestatie	€ 24.249
DROPSTUFF.nl	THE BRIDGE ZWEDEN - NEDERLAND 2014	manifestatie	€ 40.000
IAI-EU Indonesian Institute of Architects EU	Craftsmanship networking event @ Venice	manifestatie	€ 24.900
Neville Mars	798 FUTURE UNDERGROUND	manifestatie	€ 58.705
SHAU	KOTA TUA CREATIVE FESTIVAL	manifestatie	€ 40.450
Stichting Cinekid	Cinekid on Tour	manifestatie	€ 27.700
Bas Princen	The room of good and bad governance	presentatie	€ 24.535
Behemoth	The Architecture of Logistics	presentatie	€ 7.280
Bekkering Adams architecten	Vorm - Contravorm	presentatie	€ 24.460
Stichting Bureau Europa	Land of Plenty: Aesthetics, Ethics and	presentatie	€ 38.500
Stichting SoAP/TAAT	HALL02/ HALL03	presentatie	€ 15.760
Wanda de Wit	Changemakers CultVenezie (Salone Europeo	presentatie	€ 22.730

Stichting ISOCARP2015	Beyond Big Plans; Let's reinvent planning	symposium	€ 66.020
Abbey Games B.V.	Renowned Explorers: International Society	open oproep	€ 910
Anne-Marie Geurink	Workmates Not for show (werktitel)	open oproep	€ 9.000
Annette Wolfsberger	Vertical Cinema	open oproep	€ 6.000
Bart Hess	Digital Artifacts - the wax experience	open oproep	€ 8.700
Bas van Beek	Extrapolations and Anachronisms	open oproep	€ 7.500
basematters	basematters	open oproep	€ 5.000
BCXSJ	Inverted Spaces	open oproep	€ 6.080
Castor Bours	Vivid	open oproep	€ 2.800
Drytex Consulting	Protective Underwear	open oproep	€ 2.800
Dutch Invertuals	Dutch Invertuals	open oproep	€ 26.030
Game Oven Studios B.V.	Bounden	open oproep	€ 2.900
Game Oven Studios B.V.	Bounden	open oproep	€ 910
Headmade	Unspecialize! The More You Know the Less You	open oproep	€ 5.920
Ineke van der Werff	Enkel Glas	open oproep	€ 4.939
Inge Kuipers	Tea-set Touch	open oproep	€ 2.800
Ivo van den Baar	colour plant	open oproep	€ 7.600
Jeroen Wand	Studios in dialogue	open oproep	€ 8.690
Johan van Hengel	Studio Johan van Hengel	open oproep	€ 4.500
Jolan van der Wiel	ENERGIES UNSEEN	open oproep	€ 10.000
Joost van Uden	Pikaplant	open oproep	€ 4.950
juliettehuigen	Euthanasia. Tales of happily ever after?	open oproep	€ 2.800
Kitty Calis	Action Henk	open oproep	€ 5.492
Kitty Calis	Action Henk	open oproep	€ 910
Klasien van de Zandschulp	"Ok Glass, to the Golden Age" - Modern	open oproep	€ 1.846
Label Breed B.V.	Salone del Mobile 2015	open oproep	€ 12.500
Lionade Games	Check-in, Knock-out	open oproep	€ 910
Lisa Mandemaker	The Continuous Drama of the Minutes Passing	open oproep	€ 2.800
Ludomotion	Ludomotion	open oproep	€ 5.200
MacGuffin	MacGuffin installation	open oproep	€ 5.278
Mae Engelgeer	VIVID TONES - Mae Engelgeer	open oproep	€ 9.000
Max Lipsey	Atelier Max Lipsey	open oproep	€ 4.810
Michiel van der Kley	project EGG	open oproep	€ 9.000

Monique Smit	Home at Work	open oproep	€ 9.909
Nienke Sybrandt	De Oneindige Eindigheid	open oproep	€ 8.700
Ostrich Banditos	Westerado: Double Barreled	open oproep	€ 910
Pauline van Dongen	Ready to wear? Body informed 3D printed	open oproep	€ 6.000
PROOFFLab	PROOFFLab Magazine	open oproep	€ 12.200
Reptile Games	Lethal League	open oproep	€ 910
Roeland Landegent	Tales & Tours op SXSW 2015	open oproep	€ 6.000
Rutger de Regt	Breaking the Mold	open oproep	€ 5.000
SassyBot Studio	Fragments of Him	open oproep	€ 910
Self Made Miracle	Penarium	open oproep	€ 5.700
Self Made Miracle	Penarium	open oproep	€ 910
Shuffler Media B.V.	Pause.fm SXSW 2015	open oproep	€ 6.000
Sophie Mensen	Prologue	open oproep	€ 7.290
Spektor Storytelling BV	How to use interactive storytelling for social	open oproep	€ 6.000
Stichting Bee Collective	Sky Hive Solar Milaan	open oproep	€ 9.000
Stichting Cinekid	Cinekid MediaLab: Where Kids and Makers	open oproep	€ 5.845
Stichting Cor Unum	Cor Unum	open oproep	€ 10.550
Stichting IDFA	IDFA DocLab Showcase at SXSW 2015	open oproep	€ 6.000
Stichting Next Nature	Designing for Next Nature	open oproep	€ 5.317
Stichting SETUP	SXSW, de covveillance speeltuin	open oproep	€ 5.200
Stichting Tuttobene	Meet and Matter 2015	open oproep	€ 25.000
Stichting Waag Society	Open Wetlab - Community laboratory for	open oproep	€ 6.000
Studio Dumbar	Visual Identity Alzheimer Nederland	open oproep	€ 2.800
Studio Floris Wubben	Low tech crafts	open oproep	€ 4.200
Studio Francois Dumas	EVA collection Francois Dumas Milano	open oproep	€ 3.500
Studio Jetske Visser	HUE	open oproep	€ 1.100
Studio WM	Senses Unfold	open oproep	€ 10.000
Tangrin Entertainment	Kyn	open oproep	€ 910
Teresa van Dongen	Ambio - Lumist	open oproep	€ 3.800
The Shoebox Diorama	The Pigeon Man	open oproep	€ 910
Toer VOF	MOVING DESIGN	open oproep	€ 5.000
Unlisted Roots	Behind the Blue Screen	open oproep	€ 3.993
WE MAKE CARPETS	Kneeling	open oproep	€ 14.500

FIBER	Oriëntatie Internationaal Festival Network	startsubsidie	€ 7.500
G.J.J. Scholte BV (Architectenbureau Gert Jan Scholte)	The New School - Startsubsidie	startsubsidie	€ 7.500
Lorlane M Icbaci	The Butcher's Banquet	startsubsidie	€ 7.490
Noël van Dooren landschapsarchitect	A Fine Dutch Tradition	startsubsidie	€ 7.486
Stichting DRIFT.tba (time based arts)	Nederlandse inzending Praagse Quadriennale	startsubsidie	€ 7.500
Stichting What Design Can Do	What Design Can Do: Sao Paulo	startsubsidie	€ 7.500
COCOCAN	Home at Work	onderzoek	€ 35.000
Krill architectuur	Proto Tamansari	onderzoek	€ 27.760

AARO OCW

Onderwijs

Bibliotheekservice Fryslân	Onderwijsomgeving voor uitvinders, denkers en doeners	open oproep	€ 10.000
Rotslab	Onderwijsomgeving voor uitvinders, denkers en doeners	open oproep	€ 10.000
Susanne Pietsch	Onderwijsomgeving voor uitvinders, denkers en doeners	open oproep	€ 10.000
The Patching Zone	Onderwijsomgeving voor uitvinders, denkers en doeners	open oproep	€ 10.000
Mirjam van Tilburg	Onderwijsomgeving voor uitvinders, denkers en doeners	open oproep	€ 10.000
Stichting Waag Society	Hack the Brain Educatie	evenement	€ 40.000
Stichting Waag Society	Summerschool voor Makersonderwijs	evenement	€ 40.000
Skafta Aymo Architect	“je eigen gang gaan”- The Modular School	onderzoek	€ 39.612
Connecting Conversations BV	Playgrounds & Building Conversation	onderzoek	€ 37.940
Susanne Pietsch	De Ambachtsschool revisited	onderzoek	€ 40.000
Rotslab	MakerSchool	onderzoek	€ 40.000
Bibliotheekservice Fryslân	Vervolgvoorstel Onderwijsomgeving voor uitvinders, denkers en doeners	onderzoek	€ 40.000

Zorg

de Jong Gortemaker Algra	ontwerp en dementie	open oproep	€ 5.200
Jarrik Ouburg	Ontwerp en Dementie	open oproep	€ 5.200
mxt landschappen	Ontwerp en Dementie	open oproep	€ 5.200
KAW architecten en adviseurs	Ontwerp en Dementie	open oproep	€ 5.200
Korteknie Stuhlmacher Architecten	Ontwerp en Dementie	open oproep	€ 5.200

Rene van Raalte	Ontwerp en Dementie	open oproep	€ 5.200
Jetske Visser	Ontwerp en Dementie	open oproep	€ 5.200
Ricky van Broekhoven	ontwerp en dementie	open oproep	€ 5.200
Archipel ontwerpers	Ontwerp en Dementie	open oproep	€ 5.200
Studio Samira Boon	Ontwerp en Dementie	open oproep	€ 5.200
Studio Marthe Biezen	Ontwerp en Dementie	open oproep	€ 5.200
Laura Lynn Jansen	ontwerp en dementie	open oproep	€ 5.200

Innovatieve vormen van opdrachtgeverschap

Foresti	Werken met Beperking	onderzoek	€ 43.970
Bureau Ritsema	Grijstinten in de Tussenmaat	onderzoek	€ 32.000
Van Veen Architecten BV	Ubuntuplein (ont)zorgt!	onderzoek	€ 32.000
jefvandenputte architectuur	wonen zonder zorg(en)?	onderzoek	€ 35.000
Stadslab Castricum // AtelierVA	Stadslab Castricum	open oproep	€ 24.486
Stichting Donkeypedia Foundation	Stadslab BSH	open oproep	€ 25.000
Stichting Amsterdam Midwest	Open Coop MidWest	open oproep	€ 24.840
VPRO	VPRO Medialab Strijp-S	open oproep	€ 25.000
stroom den haag	Stadsklas. Learning by Doing	open oproep	€ 25.000
Stadskwekerij Groene Helden	Groene Helden, Stadslaboratorium	open oproep	€ 25.000
Stichting De Dépendance	Torre Hofpoort	open oproep	€ 25.000
Coöperatie STEK u.a. (STEK de stadstuinwinkel)	Stadslab Luchtkwaliteit	open oproep	€ 14.000
Stichting Platform Duurzaamheid Dordrecht	Stadslab Water in de Dordtse ruimte	open oproep	€ 25.000
Stichting Polderlab	Polderlab	open oproep	€ 24.527
Stadslab Roermond	Stadslab Roermond - Van experiment naar realisatie	open oproep	€ 19.270
Gemeente Maastricht	Maastricht-LAB Next	open oproep	€ 25.000
Stichting Lenteveld	Stadslab Nijmegen	open oproep	€ 25.000
Departement Tijdelijke Ordening	DTO college	open oproep	€ 25.000
Zijaanzicht	Veluwe stoofpot in Uddel	open oproep	€ 24.840
Gemeente Almelo	Vrije ruimte voor stadslandbouw	open oproep	€ 25.000
KAW	Stadslab St. Joseph	open oproep	€ 25.000

Stad en Regio

bureau Nieuwe Gracht	micRO	onderzoek	€ 33.000
Wall Research	Defining Design Indicators for Economic Development	onderzoek	€ 36.650
De Stad bv	Het Zuidelijk Perspectief	onderzoek	€ 40.000
Studio Marco Vermeulen	Biobased Delta	onderzoek	€ 50.310
David Dooghe	Van consumptiemaatschappij naar gebruikersmaatschappij	open oproep	€ 10.000
Vista landschapsarchitectuur en stedenbouw	Feeding the city	open oproep	€ 10.000
DELVA Landscape Architects B.V.	Circulair Buiksloterham	open oproep	€ 10.000
M3H architecten	Een netwerk van circulaire monumenten	open oproep	€ 10.000
Stichting The Beach	Wijkecologie Wildeman: ontwerpen voor delen als sleutel tot de circulaire stad	open oproep	€ 10.000
DELVA Landscape Architects B.V.	Circulair Buiksloterham; Ontwerpen aan het metabolisme van de post-industriële stad	onderzoek	€ 36.170
Circular Landscapes	Feeding the city	onderzoek	€ 36.300
M3H architecten	Naar een netwerk van circulair Erfgoed	onderzoek	€ 36.300
Stichting The Beach	Wijkecologie Wildeman	onderzoek	€ 36.300
David Dooghe	Van Consumentenmaatschappij naar Gebruikersmaatschappij	onderzoek	€ 36.297

Stedelijke Transformaties

Het Noordzuiden	Ontwerpen aan stedelijke herverkaveling	open oproep	€ 10.000
Pop-Up City	Merkstedenbouw	onderzoek	€ 43.500
Het Noordzuiden	Ontwerpen aan stedelijke herverkaveling	onderzoek	€ 45.000
Crimson architectural historians	Monumenten als aanjager voor maatschappelijke gebiedsontwikkeling	onderzoek	€ 45.390
Urhahn Urban Design	Nieuwe vormen van binnenstedelijke transformatie	onderzoek	€ 56.420
Studio Bliq	De analoge winkelstad in tijden van digitale euforie	open oproep	€ 10.000
npk design b.v.	StudyVan Smart City naar Civic City. De ontwerper als facilitator	open oproep	€ 10.000
One Architecture BV	Smart cities business models	open oproep	€ 10.000
Superuse Studios	Pulsapp	open oproep	€ 10.000
Spektor Storytelling BV	Smart Towns	open oproep	€ 10.000
One Architecture B.V.	Smart City Business Models	onderzoek	€ 34.700

npk design b.v.
Superuse Studios
Studio Bliq

Making The Civic City
Pulsapp
De analoge winkelstad in tijden van digitale euforie

onderzoek € 36.300
expertmeeting € 50.635
onderzoek € 32.360

Activiteitenprogramma's

ABC Architectuurcentrum Haarlem
AIR

ARCAM, Stichting Architectuurcentrum Amsterdam
Architectuurcentrum Aorta

Architectuurcentrum Hoorn

Bosch Architectuur Initiatief

CBK Zeeland

De Monsterkamer

Expodium

FASadE

FIBER

Kulturele Nijmeegse Universele Stichting

MOTI museum of the image

Sarah Mesritz

SCHUNCK*

Stichting Beyond Expression / Transnatural

Stichting Architectuur Centrum Nijmegen

Stichting Architectuur Informatiecentrum Alkmaar

Stichting Architectuur Informatiecentrum Alkmaar

Stichting Architectuurcentrum Twente

Stichting ARKfryslân

Stichting Babel, podium voor vormgeving en kwaliteit

Stichting Bouwhuis

Stichting CASA, Centrum voor Architectuur en

Stichting Centrum voor Architectuur en Stedebouw

Stichting Cinekid

stichting de stad

werktitel: ABC activiteitenprogramma 2015 -
Jaarplan 2015

Arcam Activiteitenprogramma 2015

Utrecht. Slim Gezond

Westfries DNA

Jaarprogramma 2015

van KNOOP naar KNOP architectuur

De Monsterkamer jaarprogramma 2015

Unmaking the Netherlands

Jaarprogramma 2015

Coded Matter(s) Serie 3: Critical Mass

A2 - Size Does Matter

Activiteitenprogramma 2015

CURRENT OBSESSION

Activiteitenprogramma 2015 SCHUNCK*

Transnatural activiteitenprogramma 2015

Activiteitenprogramma ACN in Transitie

Nieuwe Bouwcultuur

Jaarprogramma 2014

Activiteitenprogramma 2015

Jou us de Romte!

Babel Jaarprogramma 2015 / WIE MAAKT

het hernieuwde Apeldoornse stadslandschap

CASA-jaarprogramma 2015: ANNO 2015

Jaarprogramma CAST 2015 Verbinden van

IMAGINE

Waterstad Dordrecht 2015

jaarprogramma € 20.000

jaarprogramma € 52.000

jaarprogramma € 90.000

jaarprogramma € 71.593

jaarprogramma € 16.000

jaarprogramma € 30.000

jaarprogramma € 12.000

jaarprogramma € 20.000

jaarprogramma € 30.000

jaarprogramma € 25.000

jaarprogramma € 40.000

jaarprogramma € 34.000

jaarprogramma € 88.000

jaarprogramma € 29.525

jaarprogramma € 20.000

jaarprogramma € 20.000

jaarprogramma € 51.250

jaarprogramma € 10.000

jaarprogramma € 10.000

jaarprogramma € 39.000

jaarprogramma € 35.000

jaarprogramma € 19.100

jaarprogramma € 17.811

jaarprogramma € 45.000

jaarprogramma € 50.000

jaarprogramma € 55.000

jaarprogramma € 10.000

Stichting Euphrasia	Architectuurcentrum Makeblijde aMb	jaarprogramma	€ 24.210
Stichting Oddstream	Make the Weekend	jaarprogramma	€ 36.344
Stichting Ontwerp Platform Arnhem	Design & Co.	jaarprogramma	€ 24.500
Stichting Pakhuis de Zwijger	Maak de buurt - Coöperatieve	jaarprogramma	€ 58.000
Stichting Pier K, vertrekpunt voor kunst en cultuur	Welkom in de Metro(o)lder!	jaarprogramma	€ 45.373
Stichting Platform GRAS	GRAS Jaarprogramma 2015	jaarprogramma	€ 76.400
Stichting Rijnlands Architectuur Platform	Wie maakt Leiden? - Jaarprogramma 2015 RAP	jaarprogramma	€ 23.500
Stichting Rondeel	Jaarprogramma 2015 - Architectuurcentrum	jaarprogramma	€ 58.550
Stichting SETUP	Alles Onder Controle	jaarprogramma	€ 70.000
Stichting TOP	Jaarprogramma TOP 2015	jaarprogramma	€ 10.000
Stichting TOPOS	Jaarprogramma 2015 Architectuurcentrum	jaarprogramma	€ 20.000
Stichting What Design Can Do	What Design Can Do - Activiteitenprogramma	jaarprogramma	€ 75.000
stroom den haag	Architectuur van de vrijheid	jaarprogramma	€ 60.000
The Generator Foundation / TodaysArt	TodaysArt 2015	jaarprogramma	€ 35.000
Vereniging Instrument Inventors Initiative (iii)	iii annual program 2015	jaarprogramma	€ 65.505

Gamefonds

Grotman	Tribal & Error		€ 5.430
Monobanda	DEEP		€ 15.500
Ramjet Anvil	Volo Airsport		€ 21.600s
Kypski Music Productions	Wreck Fader		€ 21.984
Joeri Lefèvre	Mankind		€ 29.439
Ludomotion	Evermore		€ 50.000
The Shoebox Diorama	The Pigeon Man		€ 58.340
Lieven van Velthoven	Headrush		€ 12.200
Joost van Dongen en Engine Software	Proun Mobile		€ 30.000

Non-fictie Transmediaregeling

Dirk van Visser Photography/Jan Rothuizen	24-uur in Vluchtelingenkamp		€ 25.000
Dieptescherpte BV, Jos de Putter	Behind the blue screen		€ 7.000
De Familie Film & TV, Monique Busman	Ook al ben ik zwart als roet		€ 25.000

Verhaalmakers: Godfried Hartkamp en Sara Kolster
Raymond Taudin Chabot
Submarine Channel, Corine Meijers
Basaltfilm, Simone van den Broek
Hazazah Pictures
Stichting Traktor
Submarine Channel
Nevejan Producties
De Familie Film & TV
Parallax Reporter
Dikpaksnieuw Producties
Hazazah Pictures

Moskee in de stad	€ 80.000
Terug naar de Meent	€ 6.500
Bistro in Vitro	€ 50.000
Verticalzitzens.com	€ 99.200
Stimuleringsprijs NFF Non-fictie transmediaprijs	€ 5.000
De Asielzoekmachine	€ 24.400
EXIT	€ 25.000
Magic Carpet	€ 15.000
Onderhuids	€ 90.000
Het controversiele excellente zaadje	€ 12.200
Maar ik stop niet	€ 25.000
De stoel van de laatste jaren	€ 25.000

TAX -videoclipfonds

Eboman

Jeroen Houben

Ruben van Leer & Judith Veenendaal

Steye Hallema

Ruben van Leer

Studio Smack

Henk Loorbach

Joris Hoebe

Threes Anna

Jeroen van der Poel

Victor D. Ponten

Thomas de Rijk

Wouter Stoter

Sanne Rovers

Alicia Breton Ferrer

Moniker

Flashing Lights interactive video

Ghost of a Chance

Man x woman

What do we care 4 - 360°

Juno Moneta

Witch Doctor

The Grinder

Replace the Face

Platina Blues

Mirage

Techno

John Lee Roche

Goudlians

We hebben alles

Evidence Collection Guidelines

Draw The Line

av-productie

av-productie

av-productie

av-productie

av-productie

av-productie

av-productie

av-productie

av-productie

av-productie

av-productie

av-productie

av-productie

av-productie

av-productie

av-productie

€ 22.000

€ 21.000

€ 19.400

€ 16.000

€ 7.000

€ 18.900

€ 6.000

€ 27.000

€ 23.700

€ 11.000

€ 30.000

€ 22.800

€ 16.900

€ 16.800

€ 1.000

€ 30.000

colofon

tekst

Stimuleringsfonds Creatieve Industrie

redactie

Anneloes van der Leun, Janny Rodermond

projectbeschrijvingen

Willemijn de Jonge, Jowi Schmitz

ontwerp

Van Onna, Verwoerd

uitgave

© Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, maart 2015

Aan de inhoud van dit verslag kunnen geen rechten worden ontleend.

De redactie heeft geprobeerd haar wettelijke verplichtingen jegens auteursrechthebbenden van illustraties na te komen. Diegenen die desondanks menen rechten te kunnen doen gelden, worden verzocht contact op te nemen met het Stimuleringsfonds.

stimuleringsfonds creatieve industrie

Postbus 29066

3001 GB Rotterdam

Tel: 010 436 16 00

info@stimuleringsfonds.nl

Bezoekadres

Groothandelsgebouw

ingang c | 5e etage

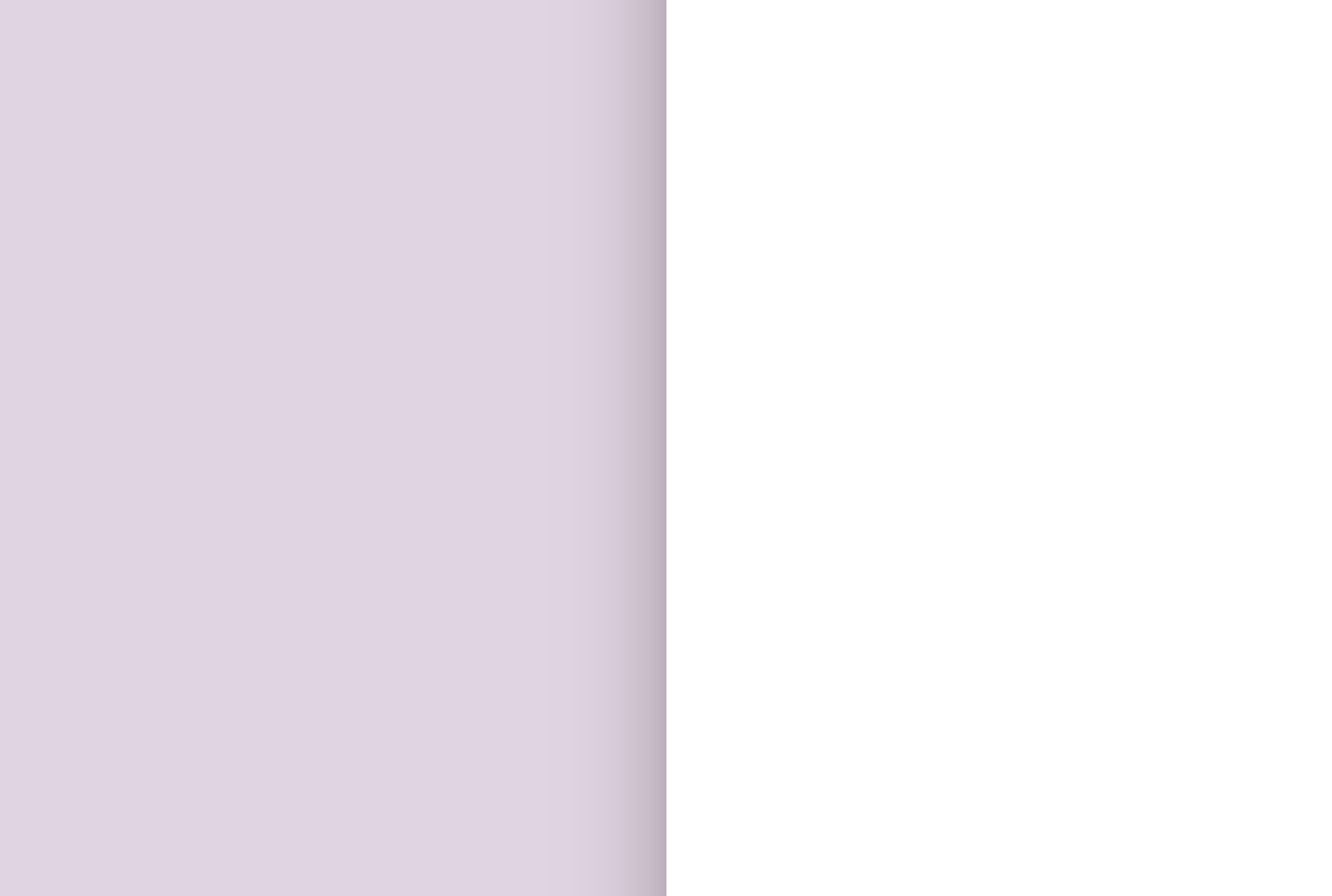
Weena 723, Rotterdam

www.stimuleringsfonds.nl

twitter.com/StimuleerFonds

www.facebook.com/Stimuleringsfonds

www.linkedin.com/in/stimuleringsfonds

inhoud